

Раніше ніж їх повісять
Джо Аберкромбі

У Міддерланді настали темні часи. Триває війна між Союзом і королем-самозванцем Бетодом. Інквізитор Глокта отримує наказ за будь-яку ціну зберегти місто Дагоску та відтермінувати падіння анклаву. Але це майже неможливо.

Перший з-поміж магів Баяз разом з воїном Логеном Дев'ятипалим вирушає на край світу. Ця подорож – самогубство. Адже Баяз хоче знайти сховану там магичну зброю, що здатна зупинити будь-кого.

Світ опиняється на межі. І не вгадати, у який бік хитнеться маятник долі. Тоді, коли здавалося, що вже достеменно відомо, хто ворог, фортуна вдається до злої гри. І з'являються ті, на кого не чекав ніхто, – пожирачі, моторшні творіння похмурого пророка Калула...

Джо Аберкромбі

Раніше ніж їх повісять

Чотирьом читачам.

Ви знаєте, хто ви

First published by Gollancz, London

Перекладено за виданням: Abercrombie J. Before They Are Hanged: A Novel / Joe Abercrombie. – London: Gollancz, 2007. – 639 p.

Переклад з англійської Марії Пухлій

Обережно! Ненормативна лексика!

© Joe Abercrombie, 2007

© Depositphotos.com / littleny, Merlas, обкладинка, 2019

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2019

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2019

Частина I

Ворогів слід прощати, але не раніше ніж їх повісять.

Гайнріх Гайне

Великий Зрівнювач

Клятий туман. Лізе в очі так, що далі, як на кілька кроків, нічого не видно. Лізе у вуха так, що нічого не чути, а якщо й чути, то незрозуміло звідки. Лізе в ніс так, що годі занюхати щось, окрім мокроти й вологи. Клятий туман. Він – прокляття для розвідника.

Кілька днів тому вони покинули Північ й опинилися в Англії, перетнувши Вайтфлоу, і Шукач увесь цей час нервувач. Розвідувач чужу землю посеред війни, до якої їм насправді нема ніякого діла. Усі хлопці бісилися. Ніхто з них, окрім Тридуби, жодного разу не покидав Півночі. Ну, може, хіба що Мовчун. Він не розказував, де бував.

Вони проминули кілька згорілих ферм і одне безлюдне село. З будівлями, як у Союзі, великими та квадратними. Бачили кінські й людські сліди. Купу слідів, але самих людей – ніколи. Утім, Шукач знав, що Бетод недалеко, бо його військо розійшлося по місцевості в пошуках містечок, які можна спалити, харчів, які можна поцупити, та людей, яких можна вбивати. Шукаючи, де б його побешкетувати. У нього точно повсюди розвідники. Якщо він зламає Шукача чи когось із інших, вони возз'єднаються з землею, і до того ж не швидко. Кривавий хрест, голови на палях і все в такому дусі – Шукач не сумнівався.

Якщо їх зламає хтось із Союзу, то їм, скоріш за все, теж гаплик. Це ж, як-не-як, війна, а на війні люди метикууть не надто добре. Шукач аж ніяк не очікував, що союзники марнуватимуть час, розрізняючи доброзичливих і недоброзичливих північан. Життя сповнене небезпек, ніде правди діти. Від цього кожен може занервуватися, а він любив понервуватися й за найкращих часів.

Тому легко зрозуміти, як ця туманна ніч могла, так би мовити, насипати йому солі на рану.

Наповзавшись у мороці, він захотів пити і тому пробрався крізь брудні кущі туди, звідки до нього долиняло дзюркотіння річки. Укляк край води. Там було слизько через гніль і опале листя, та Шукач гадав, що трохи багнюки погоди не зробить: він уже й так забрюхався настільки, що далі нікуди. Він зачерпнув води в долоні й випив. За деревами злегка дув вітер, який то наближав туман, то відсував його. Тоді Шукач його й побачив.

Він лежав долілиць, ногами в річці, тулубом на березі. Вони повітрішались один на одного – обидва широко вражені та здивовані. Зі спини в нього стирчав довгий дрючок. Зламаний спис. Тоді до Шукача й дійшло, що він мертвий.

Виплюнувши воду, Шукач підповз ближче, сторожко роззирнувшись навсібіч: а ну ж як хтось чекає, коли йому можна буде всадити клинок у спину? Труп належав чоловікові років двадцяти п'яти. Жовте волосся, бура кров на сірих губах. Він був одягнений у роздуту від вологи стебновану куртку – з тих, які можна одягати під кольчугу. Отже, боець. Може, відстав від своїх, загубив свій загін і був підстрелений. Із Союзу, це вже точно, але на вигляд не так уже й відрізняється від Шукача чи когось іще, бо вже вмер. Усі трупи дуже схожі один на одного.

– Великий Зрівнювач, – прошепотів сам собі Шукач, бо на нього найшла задума. Так його звать горяни. Тобто смерть. Вона завжди зрівнює несхожих. Іменитих і нікчем, південців і північан. Вона рано чи пізно ловить усіх і з усіма поводитьсь однаково.

Схоже, цей помер щонайбільше дні зо два тому. Отже, той, хто його вбив, міг іще бути поблизу, і це стривожило Шукача. Тепер туман здавався повним звуків. Може, його якраз за межами поля зору чекає сотня карлів. А може, то просто річка плюскає об береги. Шукач облишив труп – хай лежить – і, чкурнувши в дерева, забігав між стовбурами, що стирчали з сірості.

Він мало не перечепився об ще одне тіло, що було наполовину сховане в купі листя й лежало на спині, розкинувши руки. Проминув одне тіло, що стояло на колінах із парочку стріл у боці: мордяка в грязюці, а дупа стирчить у повітрі. У смерті немає гідності, і з цим не посперечаєшся. Шукач став поспішати: надто вже йому хотілося повернутися до інших, розповісти про побачене. Надто сильно хотілося звалити від отих трупів.

Він, звісно, бачив їх удосталь і навіть більше, але завжди почувався біля них незатишно. Перетворити людину на труп легко. Він знав тисячу способів це зробити. Але якщо це зробити, то вороття вже немає. Ось є людина – з купою надій, думок і мрій. Людина з друзями, родиною, рідними місцями. А тоді раз – і вона возз'єдналася з землею. Шукач аж почав згадувати всі сутички, у яких побував, усі битви та бої, у яких брав участь. Подумав: йому ж повезло, що він ще дихає. Страшно повезло. Вирішив, що везтиме йому, може, й недовго.

Тепер він уже мало не біг. Необачно. Вештався в тумані, як зелений хлопчисько. Не вичікує, не нюхає повітря, не прислуховується. Такий Іменитий, як він, розвідник, котрий обійшов усю Північ, мав би бути мудріший, але неможливо весь час бути насторожі. Він геть цього не очікував.

Щось ударило його в бік – добряче, він аж беркицьнувся долілиць. Він сьак-так підвівся, але його збили копняком. Шукач став пручатись, але той невідомий падлюка був страшенно сильний. Він незчувся, як опинився горілиць у багнюці, а звинуватити в цьому міг тільки самого себе. Себе, та ще трупів, та ще туман. Якась рука обхопила його шию й почала стискати йому трахею.

– Грх, – прохрипів він, мляво смикаючи руку й думаючи, що настала його остання мить. Думаючи, що всі його надії обернулися на землю. Нарешті по нього прийшов Великий Зрівнювач...

А тоді пальці перестали тиснути.

– Шукачу, – промовив хтось йому на вухо, – це ти?

– Грх.

Рука відпустила його горло, і він судомно вдихнув. Відчув, як його підіймають за плащ.

– От лайно, Шукачу! Я тебе мало не порішив!

Тепер він добре впізнавав цей голос. Чорний Доу, падлюка такий. Почасти Шукач сердився, що його мало не задушили до смерті, а почасти – радів як дурний, що лишився живим. Він чув, як Доу з нього сміється. Сміється жорстким сміхом, схожим на вороняче крикання.

– Усе гаразд?

– Мене зустрічали й тепліше, – прохрипів Шукач, досі силкуючись впустити в себе повітря.

– Вважай, що тобі повезло: я міг би зустріти тебе й холодніше. Набагато холодніше. Прийняв тебе за розвідника Бетода. Думав, ти отам далі, в долині.

– Як бачиш, – прошепотів він, – ні. А де інші?

– На пагорбі, над цим ібучим туманом. Роззираються.

Шукач кивнув у той бік, звідки прийшов.

– Там трупаки. Достобіса.

– Достобіса, так? – перепитав Доу, наче не вважав, що Шукач знає, який вигляд має купа трупів. – Ха!

– Так, принаймні чимало. Гадаю, мертві союзники. Тут, здається, був бій.

Чорний Доу знову розсміявся.

– Бій? Думаєш?

Що він мав на увазі, Шукач точно не зрозумів.

- Блядь, - сказав він.

Вони стояли на пагорбі, усі п'ятеро. Туман уже розсіявся, та Шукач про це мало не шкодував. Тепер він добре бачив, про що казав Доу. По всій долині було повно мерців. Вони лежали високо на схилах, були затиснуті між брилами, порозтягувались серед дроку. Вони були розсіяні по траві на дні долини, наче цвяхи, що висипалися з мішка, виднілися спотворені та зламані на брунатній ґрунтовій дорозі. Багато їх було біля річки: вони лежали на берегах купами. Із останніх клаптів туману стирчали руки, ноги й поламане спорядження. Вони були повсюди. Обтикані стрілами, заколоті мечами, порубані сокирами. Крякали ворони, перескакуючи від однієї трапези до іншої. Для ворон день вийшов добрим. Шукач уже давно не бачив справжнього поля бою, і воно навіяло йому певні неприємні спогади. Страх які неприємні.

- Блядь, - промовив він знову. Більш нічого на думку не спадало.

- Союзники, мабуть, ішли цією дорогою. - Тридуба сильно супився. - Мабуть, поспішали. Намагалися заскочити Бетода зненацька.

- Розвідку вони, очевидно, вели не надто обережно, - прогуркотів Тул Дуру. - Схоже, то Бетод їх заскочив.

- Може, тут був туман, - припустив Шукач, - як сьогодні.

Тридуба знизав плечима.

- Може, й так. Така вже зараз пора. Хай там як, вони йшли по дорозі колоною, стомлені після довгого переходу. Бетод напав на них звідси та звідтіля, із хребта. Почав зі стріл, щоб їх розпорошити, тоді зійшли згори готові до всього карли, здіймаючи гвалт. Союзники, мабуть, зламалися швидко.

- Дуже швидко, - сказав Доу.

- А далі була різанина. Вони розсіялися по дорозі. Були притиснуті до води. Тікати тут особливо нікуди. Хтось намагався зняти обладунок, хтось намагався переплисти річку в обладунку. Вони збивалися до купи й лізли один на одного, а довкола повсюди падали стріли. Дехто, може, добрався аж до отих лісів унизу, але, знаючи Бетода, можна сказати, що він сховав там кількох вершників, готових облизати тарілку.

- Блядь, - промовив Шукач, якому стало доволі зле. Він і сам якось був серед переможених у розгромному бою, і цей його спогад був аж ніяк не з радісних.

- Все чисто, як у доброму шитві, - сказав Тридуба. - Бетодові, цьому падлюці, слід віддати належне. Він знає свою роботу як ніхто.

- То це й усе, отамане? - запитав Шукач. - Бетод уже виграв?

Тридуба поволі заперечно хитнув головою.

– Там багацько південців. Достобіса. Більшість із них живе за морем. Кажуть, там їх стільки, що й не порахуєш. Більше людей, ніж дерев на Півночі. Може, вони й не одразу сюди дістануться, та вони ще надійдуть. Це лише початок.

Шукач поглянув на мокру долину, на всіх мертвяків, що зіщулились, витягнулись і скрутились на землі, ставши простим харчем для ворон.

– Не найкращий початок для них.

Доу скрутив язика і якомога гучніше плюнув.

– Зігнали їх докупі й перерізали, як овець! Хочеш так умерти, Тридубо? Га? Хочеш із отакими злигатись? Йобані союзники! Вони ні хріна не знають про війну!

Тридуба кивнув.

– Тоді, мабуть, доведеться нам їх повчити.

Довкола воріт була велика тиснява. Були жінки, кошаві та явно голодні. Були діти, обірвані та брудні. Були чоловіки, старі й молоді, зігнуті під важкими клунками чи зі спорядженням у руках. Дехто мав мулів чи штовхав візки, навантажені всіляким непотребом. Дерев'яними стільцями, олов'яними казанками, землеробським реманентом. Багато хто не мав нічого, крім лиха. Шукачеві здавалося, що його якраз вистачало на всіх.

Вони засмічували дорогу своїми тілами та своїм мотлохом. Засмічували повітря своїми благаннями та своїми погрозами. Шукач відчував у носі густий, як суп, запах страху. Усі тікали від Бетода.

Вони незлецьки штурхали одне одного: дехто пхався всередину, дехто пхався назовні, то тут, то там хтось падав у багнюку, і всі жадали тих воріт, як матеріної цицьки. Але загалом вони нікуди не просувалися. Шукач бачив, як над їхніми головами виблискували наконечники списів, чув, як кричали суворі голоси. Попереду були солдати, що не пускали до міста нікого.

Шукач нахилився до Тридуби й шепнув:

– Схоже, ім і свої не треба. Гадаєш, ми будемо їм потрібні, отамане?

– Ми їм потрібні, це вже точно. Ми поговоримо з ними, а тоді подивимось – чи в тебе є якась краща думка?

– Піти додому й не встрявати в це діло? – пробурмотів собі під носа Шукач, та все ж пішов у натовп за Тридубою.

Коли вони рушили вперед, на них повітрішалися всі південці. Серед них була маленька дівчинка, що проводжала Шукача поглядом великих уважних очей, притискаючи до себе якусь стару ганчірку. Шукач спробував усміхнутись, але

він уже давно не знався ні з ким і ні з чим, окрім безжальних людей і безжального металу, і ця усмішка просто не могла вийти дуже приємною. Дівчинка зарепетувала й утекла, і вона була не єдиною, хто злякався. Юрба розступилася, насторожившись і замовкнувши з наближенням Шукача та Тридуби, хоч вони й лишили зброю позаду, в інших.

Вони спокійно пройшли до воріт – тільки раз у раз штовхали кого-небудь, просто щоб посунувся. Тепер Шукач бачив під воротами душ із дванадцять солдатів, кожен із яких нічим не відрізнявся від сусіда. До цього він рідко коли бачив такі важкі обладунки, як у них – із великих пластин з голови до п'ят, начищених до сліпучого блиску. Обличчя в них були закриті шоломами, а стояли вони нерухомо, як металеві стовпи. Він замислився, як можна за потреби битися з таким солдатом. Він не думав, що тут може заподіяти велику шкоду стріла чи навіть меч – хіба що їм поталанить і вони натраплять на суглоб.

– Тут треба кайло абощо.

– Що? – процідив Тридуба.

– Нічого.

Було очевидно, що в Союзі якісь дивні уявлення про ведення бою. Якби у війнах перемагали ті, хто більше блистить, подумалося Шукачеві, вони б уже задали Бетодові доброго прочухана. Шкода тільки, що це не так.

Їхній отаман сидів поміж ними за невеличким столиком, на якому лежали якісь папірці, і був найчуднішим серед присутніх. Він був одягнений у якусь яскраво-червону куртку. «Дивний вибір матерії для одягу ватажка», – подумав Шукач. Його було б неважко застрелити з лука. Він був збіса молодий для цієї роботи. Борода в нього ще тільки почала рости – втім, він усе одно явно дуже гордився собою.

Із ним сперечався якийсь здоровань у брудному плащі. Шукач напружився і прислухався до них, намагаючись хоч трохи розібрати слова союзників.

– У мене тут п'ятеро дітей, – говорив фермер, – а годувати їх нічим. Як думаєте, що мені робити?

Поперед нього вліз стариган:

– Я – особистий друг лорд-губернатора, я вимагаю, щоб ви пустили мене до...

Хлопчисько не дав договорити жодному з них.

– Мені начхати, хто ваші друзі, і мені начхати, скільки у вас дітей – хай хоч і сто! Місто Остенгорм заповнене. Лорд-маршал Бурр постановив, що щодня слід пускати всього по двісті біженців, і ми вже досягли цього ліміту на сьогоднішній ранок. Пропоную вам обом повернутися завтра. Рано-вранці.

Двое чоловіків застигли на місці.

– Вашого ліміту? – прогарчав фермер.

- Але ж лорд-губернатор...

- Біс вас забирай! - заволав хлопчисько, істерично гупнувши кулаком по столу. - Ви тільки натисніть на мене ще! Я вас пущу, аякже! Накажу затягнути вас усередину й повісити як зрадників!

Цього тим двом вистачило: вони хутко відступилися. Шукачеві почало здаватися, що йому слід вчинити так само, але до столу вже прямував Тридуба. Хлопчисько насупився так, наче від них смерділо гірше, як від свіжих кавалків лайна. Шукач не переймався б цим так сильно, якби не помився з цієї нагоди. Він уже кілька місяців не був таким чистим.

- Якого хріна ви хочете? Шпигунів і жебраків нам не треба!

- Добре, - чітко й терпляче промовив Тридуба. - Ми не шпигуни й не жебраки. Мене звати Руд Тридуба. Це - Шукач. Ми прийшли поговорити з тим, хто тут за старшого. Прийшли запропонувати свої послуги вашому королю.

- Запропонувати свої послуги? - Хлопчисько всміхнувся. Аж ніяк не привітно. - Шукач, кажете? Яке цікаве ім'я! Навіть не уявляю, як він його дістав.

Він стиха реготнув із цього дотепу, і Шукач почув, як захихотіли інші. Правдиві гівнюки, вирішив він, що поховались у своїй розцяцькованій одежі та блискучих обладунках. Правдиві гівнюки, але, сказавши ім це, вони нічого не доб'ються. Добре, що вони лишили Доу позаду. Він, певно, уже випустив би цьому дурневі кишки й погубив би їх усіх.

Хлопчисько нахилився вперед і заговорив - дуже повільно, як до дітей.

- Північан не пускають до міста без особливого дозволу.

Схоже, те, що Бетод перейшов їхні кордони, вирізає їхні війська й воєе на їхніх землях - недостатньо особлива підстава. Тридуба лупав скалу далі, але Шукачеві здавалося, що ця скала надто вже тверда.

- Ми просимо небагато. Лише харчів і місця для нічлігу. Нас п'ятеро, і всі Імениті, бувалі.

- Його Величність більш ніж добре забезпечений солдатами. А от мулів нам трохи бракує. Може, ви були б не проти поносити нам запаси?

Тридуба славився терплячістю, але вона мала свої межі, і Шукачеві здавалося, що до них уже страшенно близько. Цей малий засранець гадки не мав, на що наривається. З Рудом Тридубою жартувати було не варто. Там, звідки вони прийшли, його ім'я було знаменитим. Це ім'я вселяло в людей страх або відвагу - залежно від того, на якому боці вони були. Його терпіння, ясна річ, мало свої межі, але до них вони ще не дійшли. На щастя для всіх присутніх.

- Мулів, так? - загарчав Тридуба. - Мули можуть хвицатись. Пильнуй, щоб котрийсь із них не відтяв тобі голову копняком, хлопче.

Тут він розвернувся й побрів дорогою туди, звідки вони прийшли. Перелякані люди квапливо розступалися перед ним, а тоді сходилися назад у нього за спиною; всі вони одночасно кричали та благали солдатів пояснити, чому це їх треба впускати, поки інші лишаються на холоді.

– Не зовсім той прийом, на який ми сподівалися, – пробурчав Шукач. Тридуба не сказав нічого – він просто крокував попереду, опустивши голову. – Що тепер, отамане?

Його друзяка похмуро озирнувся через плече.

– Ти мене знаєш. Думаєш, мене влаштовує ця срана відповідь?

Шукачеві чомусь здавалося, що ні.

Найкраще виснувані плани

У приймальні лорд-губернатора Англії було холодно. Вона мала високі стіни з голої холодної штукатурки, простору підлогу з холодних кам'яних плит і великий камін, у якому не було нічого, крім холодного попелу. Єдиною її оздобою був великий гобелен, що висів в одному кінці приміщення, з вишитим золотим сонцем Союзу та схрещеними молотами Англії посередині.

Лорд-губернатор Мід розвалився в жорсткому кріслі перед величезним порожнім столом, ні на що конкретно не дивлячись. Його права рука кволо тримала за ніжку келих вина. Обличчя в нього було бліде й виснажене, службовий одяг – пом'ятий і брудний, а рідке сиве волосся скуйовджене. Майор Вест, який народився й виріс в Англії, часто чув, як Міда називали сильним лідером, видатною особистістю, невтомним оборонцем провінції та її людей. Тепер він був схожий на оболонку від людини, розчавлену вагою великого ланцюга, що вказував на його посаду, – порожню й холодну, як його величезний камін.

Температура у приміщенні була дуже низька, та атмосфера в ньому була ще холодніша. Лорд-маршал Бурр стояв посередині, широко розставивши ноги й до болю міцно зчепивши руки за спиною. Майор Вест, нерухомий, як колода, стояв біля його плеча, понуривши голову та шкодуючи, що зняв плащ. Тут, мабуть, було ще холодніше, ніж надворі, а погода стояла жахлива навіть як на осінь.

– Ви будете вино, лорд-маршале? – промимрив Мід, навіть не підвівши очей. Його голос у великому приміщенні звучав кволо і пронизливо тонко. Вестові здавалося, що ще трохи – і він побачить, як старий видихає пару.

– Ні, ваша милосте, не буду.

Бурр супився. Останній місяць чи два він, на думку Веста, супився без упину. Його обличчя, здавалося, не могло мати якогось іншого виразу. Він супився з надією, супився від вдоволення, супився від подиву. Зараз він супився від надзвичайно сильного гніву. Вест нервово переступив із однієї

закоцюблої ноги на другу, намагаючись запустити потік крові та шкодуючи, що він тут опинився.

– А ви, майоре Вест? – прошепотів лорд-губернатор. – Будете вино?

Вест відкрив рота, щоб відмовитись, але Бурр його випередив.

– Що таке? – прогарчав він. Його суворі слова відбилися від холодних стін і прокотилися луною під холодною стелею.

– Що таке?

Лорд-губернатор стріпонувся й неквапом перевів погляд запалих очей на Бурра так, ніби вперше його бачив.

– Я втратив синів.

Він підхопив свій келих, попри дрож у руці, і викилив його до останку.

Вест побачив, як маршал Бурр іще міцніше зчепив руки за спиною.

– Співчуваю вашій утраті, ваша милосте, але я мав на увазі ситуацію в ширшому розумінні. Я кажу про Чорний Колодязь.

Мід якось здригнувся від самої лише згадки про це місце.

– Там був бій.

– Там була бійня! – гаркнув Бурр. – Чим ви це поясните? Хіба ви не одержали наказів від короля? Зібрати всіх вояків, яких тільки можна, зайняти оборонні позиції, чекати на підкріплення? І за жодних обставин не ризикувати, б'ючись із Ветодом!

– Накази від короля? – Лорд-губернатор скривив вуста. – Тобто накази Закритої Ради? Я їх одержав. Прочитав. Обміркував.

– А далі?

– Порвав.

Вест почув, як лорд-маршал важко задихав через ніс.

– Ви їх... порвали?

– Я та моя родина сто років керували Англією. Коли ми прибули сюди, тут не було нічого, – говорячи, Мід гордо підняв підборіддя й випнув груди. – Ми приборкали дичавину. Ми вирубали ліси, проклали дороги та збудували ферми, шахти й міста, що збагатили весь Союз!

Очі старого значно пояснішали. Тепер він здавався вищим, сміливішим, сильнішим.

– Люди цього краю спершу шукають захисту в мене, а вже тоді дивляться за море! Невже я мав дозволити цим північанам, цим варварам, цим звірам

безкарно чинити набіги на мої землі? Нищити величну роботу моїх прабатьків? Грабувати, палити, гвалтувати й убивати скільки завгодно? Сидіти за своїми стінами, поки вони пускають під меч Енглію? Ні, маршале Бурр! Тільки не я! Я зібрав усіх бійців, дав їм зброю й послав їх на герць із дикунами, а очолили їх трое моїх синів. Що ще я мав зробити?

– Дотримати своїх сраних наказів! – заволав Бурр на весь голос. Вест вражено сахнувся; у нього в вухах і досі відлунював оглушливий крик.

Мід сіпнувся, витріщився з роззявленим ротом, а тоді в нього затремтіли уста. Старому навернулися на очі сльози, а його тіло знов обм'якло.

– Я втратив синів, – прошепотів він, опустивши погляд на холодну підлогу. – Я втратив синів.

– Мені шкода ваших синів, та й усіх інших, чиї життя були марно загублені, але не шкода вас. Ви самі накликали це на себе.

Бурр скривився, а тоді ковтнув і потер живіт. Поволі підійшов до вікна й визирнув на холодне сіре місто.

– Ви згайнували всі свої сили, а я тепер мушу прорідити власні, щоб поставити гарнізони у ваших містах і фортецях. Тих, хто пережив Чорний Колодязь, а також інших озброєних людей, здатних битися, переводьте під мое командування. Нам знадобляться всі люди до останнього.

– А я? – промимрив Мід. – Оті пси з Закритої Ради, мабуть, завивають, вимагаючи моєї крові?

– Хай завивають. Ви потрібні мені тут. На південь ідуть біженці, що тікають від Бетода чи від страху перед ним. Ви останнім часом дивились у вікно? В Остенгормі їх повно. Вони тисячами юрмляться довкола стін, і це – лише початок. Ви подбаєте про їхнє благополуччя та їхню евакуацію до Міддерланду. Ваші люди тридцять років шукали у вас захисту. Ви їм ще потрібні.

Бурр знову повернувся обличчям до кімнати.

– Надайте майорові Весту список підрозділів, які ще лишаються боездатними. Що ж до біженців, то вони потребують їжі, одягу й даху над головою. Приготування до їхньої евакуації повинні розпочатися негайно.

– Негайно, – прошепотів Мід. – Звісно, негайно.

Бурр швидко позирнув на Веста з-під густих брів, глибоко вдихнув, а тоді попрямував до дверей. Вест на виході озирнувся. Лорд-губернатор Енглії так і сидів, зігнувшись у своєму кріслі у своїй порожній крижаній приймальні й поклавши голову на руки.

– Це Енглія, – промовив Вест, показуючи на велику мапу, і повернувся обличчям до присутніх. Мало хто з офіцерів демонстрував хоч якийсь інтерес до того, що він мав сказати. Воно й не дивно, та все одно неприємно.

З правого боку довгого стола прямо й нерухомо сидів у своєму кріслі генерал Крой. Він був високий, худорлявий, міцний, мав незугарний череп, увінчаний коротким сивим волоссям, і просту та бездоганно чисту чорну форму. Офіцери з його величезного штабу були так само підстрижені, поголені, начищені й похмурі, як гурт жалібників. Навпроти, ліворуч, спочивав генерал Полдер, кругловидий, рум'яний, з величезними розкішними вусами. Високий комір, жорсткий від золотої нитки, доходив йому майже до великих рожевих вух. Люди з його почту сиділи на стільцях, як у сідлах; їхні яро-червоні однострої були щедро оздоблені позументом, верхні гудзики вони безтурботно порозстібали, а плями від дорожньої багнюки носили як медалі.

На Кроєвому боці зали найголовнішим у війні вважалася чистота, самозречення та строге дотримання правил. На Полдеровому вона була питанням яскравості та ретельно вкладеного волосся. Кожна з цих груп дивилася на іншу з-за столу з зарозумілим презирством, так, наче лише вона володіла секретами доброї військової служби, а інша компанія, хоч як старатиметься, вічно буде тільки заважати.

На думку Веста, добряче заважали обидві ці компанії, але жодна з них і близько не була таким головним боєм, як третій гурт, що зібрався довкола віддаленого кінця столу. Його ватажком був не хто інший, як спадкоємець престолу, сам кронпринц Ладісла. Вбраний він був у щось більше схоже на пурпуровий халат із еполетами, ніж на однострій. Домашній одяг у військовому стилі. На самих його манжетах мережива вистачило б на добру скатертину, а в людей із його штабу шати були ненабагато скромніші. Довкола принца розвалилася на стільцях низка найбагатших, найгарніших, найелегантніших і найнікчемніших молодиків усього Союзу. Якби мірилом людини був її капелюх, вони б і справді були видатними людьми.

Вест ізнову повернувся до мапи, відчуючи неприємну сухість у горлі. Він знав, що має сказати, – треба було тільки сказати це якомога чіткіше й сісти. Байдуже, що за ним сидять чи не найвищі чини в армії. Вже не кажучи про спадкоємця престолу. Вест знав, що ці люди його зневажають. Ненавидять за високе становище та низьке походження. За те, що він заслужив своє місце.

– Це Англія, – повторив Вест, як він сподівався, спокійно й поважно. – Річка Кумнур, – тут він провів кінцем указки по звивистій блакитній лінії річки, – ділить цю провінцію на дві частини. Південна частина значно менша, але в ній зосереджена переважна більшість населення та майже всі значущі міста, серед яких і столиця, Остенгорм. Дороги тут помірно добрі, а місцевість відносно відкрита. Наскільки ми знаємо, за річку північани ще не заходили.

Вест почув, як позаду нього хтось голосно позіхнув, так, що було чітко чути навіть із протилежного кінця столу. Відчувши раптовий напад люті, він швидко розвернувся. Принаймні сам принц Ладісла начебто слухав уважно. Завинив один офіцер його штабу, молодий лорд Смунд, який мав бездоганний родовід і величезний статок, але, маючи трохи більше двадцяти років, відзначався здібностями добре розвиненого десятирічного хлопчика. Він розслаблено сидів на стільці та вдивлявся в порожнечу з провокаційно роззявленим ротом.

Вестові стало терпцю хіба на те, щоб не підскочити до нього й не побити указкою.

– Вам зі мною нудно? – процідив він.

Смунд, очевидно, навіть здивувався, що до нього прискіпалися. Він глянув праворуч, а тоді ліворуч, неначе Вест міг звертатися до когось із його сусідів.

– Що, мені? Ні, ні, майоре Вест, аж ніяк. Нудно? Ні! Річка Кумнур ділить провінцію надвое і так далі. Захопливі відомості! Захопливі! Щиро прошу вибачення, справді. Просто пізно ліг спати вчора, розумієте?

Вест у цьому не сумнівався. Пізно ліг спати, а до того пив і вихвалявся разом із рештою принцових посіпак, і все заради того, щоб він, Вест, міг украсти в усіх час сьогодні вранці. Може, люди Кроя й були педантами, а люди Полдера – нахабами, але вони принаймні були вояками. Люди з принцового штабу, як розумів Вест, узагалі не мали жодних навичок – звісно, крім уміння його дратувати. У цьому всі вони були майстрами. Знову повернувшись до мапи, він мало не скреготів зубами від злості.

– Інша справа – північна частина провінції, – загарчав він. – Негостинний обшир, укритий густими лісами, бездоріжними болотами та посіченими пагорбами й малозаселений. Там є шахти, лісозаготівлі, села, а також декілька каторжних колоній під керівництвом Інквізиції, але вони сильно розпорошені. Є всього дві дороги, хоч трохи придатні для великих скупчень людей чи припасів, особливо зважаючи на те, що скоро настане зима.

Він провів указкою по двох пунктирних лініях, що проходили крізь ліси з півночі на південь.

– Західна дорога розташована неподалік від гір і зв'язує між собою шахтарські поселення. Східна йде більш-менш уздовж узбережжя. Сходяться вони там, де стоїть фортеця Дунбрек на Вайтфлоу, північному кордоні Англії. Судячи з того, що ми знаємо, ця фортеця вже в руках ворога.

Вест відвернувся від мапи й сів, намагаючись дихати повільно й розмірено, задушити в собі гнів і позбутися головного болю, що вже починав пульсувати в нього за очима.

– Дякую, майоре Вест, – сказав Бурр, підвівшись на ноги, щоби звернутися до присутніх. Кімната зашурхотіла й заворушилася, нарешті почавши прокидатися. Лорд-маршал трохи походив перед мапою, збираючись із думками. Тоді потицяв у неї власною указкою, виділяючи точку далеко на північ від річки Кумнур.

– Село Чорний Колодязь. Нічим не примітне поселення миль за десять від прибережної дороги. Звичайна купка хатинок, нині повністю знелюдніла. Воно навіть на мапі не позначене. Місце, не гідне чиеїсь уваги. За винятком того, звичайно, що саме там північани нещодавно вирізали наші війська...

– Кляті англійські дурні, – пробурчав хтось.

– Їм треба було зачекати на нас, – сказав Полдер із самовдоволеним усміхом.

– Справді, треба було, – різко промовив Бурр. – Але вони були впевнені в собі, і чому б мало бути інакше? Кілька тисяч людей, добре споряджених, із кавалерією. Серед них було багато професійних вояків. Може, й не таких, як у Королівських полках, але все-таки підготовлених і рішучих. Здавалося б, більш ніж достойні противники для цих дикунів.

– Утім, вони добре билися, – втрутився принц Ладісла, – хіба ні, маршале Бурр?

Бурр гнівно подивився на інший кінець столу.

– Добре б'ється той, хто перемагає, ваша високосте. Їх вирізали. Врятувалися лише ті, хто мав добрих коней і кому дуже поталанило. На додачу до прикрої марної втрати особового складу це ще й втрата спорядження та запасів. І в чималих кількостях, які тепер дісталися нашому ворогові. А найсерйознішим наслідком поразки, можливо, є паніка серед населення. Дороги, від яких залежатиме наша армія, забиті біженцями, упевненими, що Бетод може будь-якої миті напасти на їхні ферми, їхні села, їхні оселі. Звісно, це справжня катастрофа. Можливо, найстрашніша для Союзу за останній час. Але з катастроф можна діставати уроки.

Лорд-маршал твердо поклав великі долоні на стіл і нахилився вперед.

– Цей Бетод обережний, розумний і безжальний. Він добре забезпечений кіньми, піхотою та лучниками й досить добре організований, щоб використовувати їх разом. У нього є відмінні розвідники, а його сили вкрай мобільні, ймовірно, мобільніші за наші, особливо на складній місцевості, такий, як та, яку ми побачимо в північній частині провінції. Він поставив пастку на енгліїців, і вони в неї втрапили. Ми не повинні це повторити.

Генерал Крой пирхнув, безрадісно засміявшись.

– То нам слід боятися цих варварів, лорд-маршале? Ви б радили саме це?

– Як там писав Столікус, генерале Крой? «Ніколи не бійся ворога, але завжди поважай його». Гадаю, якби я дав якусь пораду, вона була б саме такою, – Бурр насупився, дивлячись на інший кінець столу. – Але я не даю порад. Я віддаю накази.

Діставши зауваження, Крой невдоволено сіпнувся, але принаймні стулив пельку. Поки що. Вест знав, що він довго не мовчатиме. Він ніколи не мовчав довго.

– Ми мусимо бути обережними, – продовжив Бурр, тепер уже звертаючись до всієї кімнати, – але в нас ще є фора. У нас є дванадцять Королівських полків, щонайменше стільки ж рекрутів від шляхти й трохи енгліїців, які врятувалися від різанини при Чорному Колодязі. Судячи з одержаних нами донесень, ми перевершуємо ворога чисельністю щонайменше вп'ятеро. Переважаємо його спорядженням, у тактиці, в організації. Північани, схоже, знають про це. Попри свої успіхи, вони лишаються на північному березі річки Кумнур, задовольняючись добуванням харчів і нечастими набігами. Їм,

схоже, не надто хочеться перетинати річку й ризикувати у відкритому бою з нами.

– Їх, цих брудних боягузів, важко за це засудити, – гикнув Полдер під схвальне бурмотіння власного штабу. – Тепер вони, може, узагалі шкодують, що перетнули кордон!

– Може, й так, – стиха погодився Бурр. – Хай там як, вони не йдуть до нас, тож ми мусимо перетнути річку й вистежити їх. Отже, основна частина нашої армії розділиться надвое; лівим крилом командуватиме генерал Крой, а правим – генерал Полдер.

Двое генералів украй ворожо презирнулися через стіл.

– Ми рушимо східною дорогою зі своїх таборів тут, в Остенгормі, й розосередимося за річкою Кумнур, сподіваючись виявити армію Бетода та примусити його до вирішального бою.

– Я, звісно, глибоко вас шаную, – втрутився генерал Крой тоном, який натякав на протилежне, – та чи не краще було б послати одну половину армії на західну дорогу?

– На заході мало що є, крім заліза, єдиного ресурсу, яким північани вже добре забезпечені. На прибережній дорозі здобич багатша, а ще вона ближча до їхніх шляхів постачання та відступу. До того ж я не хочу, щоб наші сили були надто розосереджені. Ми ще оцінюємо потугу Бетода. Якщо ми зможемо примусити його до бою, то я хочу за можливості швидко зосередити наші сили й розбити його.

– Але ж лорд-маршале! – вигукнув Крой так, ніби звернувся до свого батька чи матері, що, на жаль, і досі керує власними справами попри маразм. – Західну дорогу не слід лишати безборонною, чи не так?

– Я саме до цього підходив, – пробурчав Бурр і знову повернувся до мапи. – Третій підрозділ під командуванням кронпринца Ладісли окопається за Кумнуром і стане на сторожі на західній дорозі. Його роботою буде подбати про те, щоб північани не обійшли нас і не вийшли в наш тил. Вони триматимуться там, на південь від річки, тим часом як основний наш контингент розділиться навпіл і прожене ворога.

– Звичайно, мій лорд-маршале.

Крой відкинувся на стільці, оглушливо зітхнувши, неначе він не очікував нічого кращого, та все одно мусив спробувати заради всіх, тим часом як офіцери його штабу зацокали язиками, засуджуючи цей план.

– Що ж, як на мене, план чудовий, – тепло заявив Полдер і всміхнувся через стіл Кроєві. – Я обома руками за, лорд-маршале. Можете розпоряджатися мною як завгодно. Мої люди будуть готові виступити щонайбільше за десять днів.

Офіцери його штабу закивали й загули, виражаючи згоду.

– Краще за п'ять, – сказав Бурр.

Пухке обличчя Полдера роздратовано засіпалось, але він швидко опанував себе.

– Хай буде п'ять, лорд-маршале.

Але тепер уже настала Кроева черга гнути кирпичу.

Тим часом кронпринц Ладісла, примружившись, розглядав мапу; його добре напудрене обличчя мало-помалу набувало спантеличеного виразу.

– Лорд-маршале Бурр, – поволі заговорив він, – мій підрозділ має пройти західною дорогою до річки, правильно?

– Саме так, ваша високоште.

– Але за річку ми заходити не маємо?

– Саме так, ваша високоште.

– Отже, наша роль має бути, – тут він примружено глянув на Бурра з ображеним обличчям, – суто оборонною?

– Саме так. Суто оборонною.

Ладісла насупився.

– Схоже, це завдання скромне.

Йолопи з його штабу завовтузилися на стільцях і забурчали, висловлюючи своє невдоволення завданням, що аж так не відповідало їхнім талантам.

– Скромне завдання? Перепрошую, ваша високоште, але це не так! Англія – край широкий і складний. Північани можуть оминати нас, а в такому разі всі наші надії будуть покладені на вас. Вашим завданням буде не дати ворогові перетнути річку та поставити під загрозу наші шляхи забезпечення або й гірше – піти на сам Остенгорм.

Бурр нахилився вперед, уп'явся у принца поглядом і владно помахав кулаком.

– Ви будете нашою скелею, ваша високоште, нашим стовпом, нашим фундаментом! Ви будете петлею, на якій висітимуть наші ворота, ворота, що зачиняться перед носом у цих загарбників, і виженете їх із Англії!

Вест був вражений. Принцове завдання і справді було скромне, але лорд-маршал міг би виставити благородною працею навіть чищення нужників.

– Чудово! – вигукнув Ладісла, і пір'іна на його капелюсі загойдалася вперед-назад. – Петлею, звісно! Шикарно!

– Тоді, панове, якщо запитань більше немає, у нас іще чимало роботи, – Бурр оглянув півколо понурих облич. Ніхто не заговорив. – Ви вільні.

Штаби Кроя й Полдера обмінялися крижаними поглядами, кваплячись до виходу з кімнати, щоби встигнути туди першими. Самі видатні генерали штовхалися у

дверях, більш ніж досить широких для них обох; жодному з них не хотілось зігнорувати іншого чи піти за ним. Випхавшись у коридор, вони розвернулися й наїжачилися.

– Генерале Крой, – пирхнув Полдер, зверхньо трусонувши головою.

– Генерале Полдер, – процідив Крой, розправивши свій бездоганний однострій.

А тоді вони розбрелись у протилежні боки.

Коли вийшли останні офіцери зі штабу принца Ладісли, голосно сперечаючись про те, в кого найдорожчий обладунок, Вест і собі підвівся, щоб піти. У нього була сотня завдань, за які треба було взятись, а чекання нічого б йому не дало. Та не встиг він дістатися дверей, як заговорив лорд-маршал Бурр.

– То ось вона, наша армія, так, Весте? Присягаюся: часом я почуваюся батьком із виводком задержуваних синів і без дружини, здатної допомогти. Полдер, Крой і Ладісла. – Він хитнув головою. – Мої трое командирів! Вони всі, здається, гадають, що мета всієї цієї справи – їхнє персональне звеличення. В усьому Союзі не знайдеться людей із вищою самооцінкою. Просто диво, що ми можемо вмістити їх в одній кімнаті. – Він раптом відригнув. – Кляте нетравлення!

Вест замислився, намагаючись знайти щось позитивне.

– Ну, хоч генерал Полдер видається слухняним, сер.

Бурр пирхнув.

– Так, видається, але я йому довіряю ще менше, ніж Кроеві, якщо таке можливо. Крой принаймні передбачуваний. Можна не сумніватися, що він дратуватиме мене й перечитиме на кожному кроці. На Полдера просто неможливо покластися. Він усміхається, лестить і слухається в найменших дрібницях, аж поки не помічає якоїсь вигоди для себе, а тоді кидається на мене з подвоєним завзяттям – ви самі це побачите. Задовольняти їх обох водночас неможливо.

Він примружився й ковтнув, потираючи собі живіт.

– Але, поки ми здатні рівною мірою засмучувати їх обох, у нас є шанс. Одне в цьому радує: вони ненавидять один одного навіть більше, ніж мене.

Бурр насупився ще сильніше.

– Вони обидва були ймовірнішими за мене кандидатами на цю посаду. Генерал Полдер – він, знаєте, давній друг архілектора. Крой – родич Верховного судді Маровіі. Коли стала вільною посада лорд-маршала, Закрита Рада не могла вирішити, кого з них обрати. Кінець кінцем вона зупинилася на мені як на нещасливому компромісі. Йолоп із провінції, розумієте, Весте? Ось хто я для них. Ефективний йолоп, далебі, але все одно йолоп. Насмілюся сказати, що, якщо завтра помре Полдер чи Крой, мене наступного ж дня

замінить той, хто залишиться. Важко уявити абсурднішу ситуацію для лорд-маршала – звісно, якщо не брати до уваги кронпринца.

Вест мало не скривився. Як обернути цей кошмар на щось позитивне?

– Принц Ладісла... завзятий? – спробував він.

– І де б я був без вашого оптимізму? – безрадісно реготнув Бурр. – Завзятий? Та він живе у мрії! Йому все життя потурали, його все життя голубили й геть розпестили! Цей хлопчисько та реальний світ геть чужі один одному!

– Йому обов'язково потрібен окремий підрозділ, сер?

Лорд-маршал потер очі товстими пальцями.

– На жаль, так. Закрита Рада висловилася з цього питання вкрай недвозначно. Її турбує те, що король нездужає, а його спадкоємця широкий загаль вважає цілковитим дурнем і нікчемою. Вона сподівається, що тут ми здобудемо якусь велику перемогу і вона тоді зможе приписати всі заслуги принцові. Опісля його повернуть до Адуа в сяйві бойової слави, готового стати таким королем, якого обожнюватимуть селяни.

Зупинившись на мить, Бурр опустил погляд на підлогу.

– Я зробив усе, що міг, аби вберегти Ладіслу від біди. Відіслав його туди, де, на мою думку, немає північан, а якщо хоч трохи пощастить, то не буде ніколи. Але війна – справа аж ніяк не передбачувана. Ладіслі, можливо, справді доведеться битися. Тому мені потрібно, щоби хтось його глядів. Хтось із досвідом бойових дій. Хтось настільки відважний і працьовитий, наскільки його пародії на штабних офіцерів зманіжені й лінівні. Хтось здатний уберегти принца від біди.

Він поглянув угору з-під важких брів.

Вест із жахом відчув, як у нього всередині все обривається.

– Я?

– На жаль, так. Немає жодної людини, яку я сильніше хотів би лишити при собі, але принц особисто попросив вас.

– Мене, сер? Але ж який із мене придворний? Я навіть не шляхтич!

Бурр пирхнув.

– Ладісла, мабуть, єдина в цій армії людина, крім мене, якій байдуже, чий ви син. Він – спадкоємець престолу! Ми всі однаково нижчі за нього – що шляхтичі, що жебраки.

– Але чому я?

– Тому що ви – боець. Перший у проломі під час облоги Ульріока і все таке. Ви бачили бойові дії, удосталь бойових дій. Ви прославилися як боець,

Весте, а принц хоче того ж для себе. Ось чому. – Бурр витягнув із куртки листа й передав йому. – Можливо, це підсолодить вам цю пігулку.

Вест зламав печатку, розгорнув товстий папір і проглянув нечисленні рядки, написані охайним почерком. Закінчивши, він прочитав листа знову, просто для певності, і підвів очі.

– Це підвищення.

– Я знаю, що це. Я сам про це домовився. Може, ще з однією зірочкою на кителі вас сприйматимуть трохи серйозніше, а може, й ні. Хай там як, ви на це заслужили.

– Дякую, сер, – отетеріло промовив Вест.

– За що? За найгіршу роботу в армії? – Бурр розсміявся й по-батьківськи плеснув його по плечу. – Вас бракуватиме, і це – факт. Я поїду оглянути перший полк. Завжди вважав, що командира має бути видно. Не хочете поїхати зі мною, полковнику?

Коли вони виїхали з міських воріт, уже почав падати сніг. Білі сніжинки летіли на вітрі й танули, ледве торкаючись дороги, дерев, шкіри Вестового коня та обладунків вартових, які йшли за ними.

– Сніг, – пробурчав через плече Бурр. – Уже сніг. Хіба для нього зараз не ранувато?

– Дуже рано, сер, але зараз достатньо холодно. – Вест прибрав одну руку з повіддя, щоб міцніше затягнути комір плаща на шиї. – Холодніше, ніж зазвичай наприкінці осені.

– Присягаюся, на північ від Кумнуру, хай йому біс, буде ще холодніше.

– Так, сер, і потепління тепер уже не буде.

– Зима може вийти суворою, еге ж, полковнику?

– Цілком імовірно, сер.

Полковник? Полковник Вест? Ці слова й досі дивно звучали вкупі навіть у його думках. Ніхто б і помислити не міг, що якийсь син простолюдина так високо підніметься. Передусім він сам.

– Тривала, сувора зима, – замислився Бурр. – Нам треба швидко спіймати Бетода. Спіяти його та швидко прикінчити, поки ми всі не замерзли. – Він насуплено глянув на дерева, які вони минали, насуплено глянув на сніжинки, що кружляли довкола них, насуплено глянув на Веста. – Погані дороги, погана місцевість, погана погода. Не найкраще становище, еге ж, полковнику?

– Ні, сер, не найкраще, – безрадісно погодився Вест, але його зараз турбувало лише власне становище.

– Та ну, могло б бути й гірше. Ви окопаетесь на південь від річки, у теплі, у добрі. Мабуть, і волосини від північанина за всю зиму не побачите. А ще я чув, що принц і його штаб незле харчуються. Це, хай йому грець, краще, ніж дибуляти по снігу в товаристві Полдера і Кроя.

– Звичайно, сер.

Але Вест був не зовсім у цьому впевнений.

Бурр озирнувся через плече на вартових, які клусом їхали за ними на поважній відстані.

– Знаєте, замолоду, коли мене ще не удостоїли сумнівної честі командувати армією короля, я обожнював їздити верхи. Я їздив учвал по багато миль поспіль. Так я почувався... живим. Нині на це, здається, немає часу. Наради, документи, сидіння за столами – ось і все, чим я займаюся. Часом же просто хочеться поїздити верхи, еге ж, Весте?

– Звичайно, сер, але як...

– Но!

Лорд-маршал енергійно пришпорив коня, і той помчав стежкою, здіймаючи копитами багнюку. Вест якусь мить дивився йому вслід із роззявленим ротом.

– Трясця, – прошепотів він.

Швидше за все, цей упертий старий дурень не втримається в сідлі та зламає свою товсту шию. Що тоді з ними буде? Принцові Ладіслі доведеться перебрати командування на себе. Вест здригнувся від думки про це, а тоді теж різко перевів коня у чвал. А який у нього був вибір?

Обабіч миготіли дерева, дорога під ним струменіла. Його вуха наповнилися стукотом копит і дзеленчанням зброї. Вітер стрімко влітав йому в рота й щипав очі. На нього прямо сипалися сніжинки. Вест швидко озирнувся через плече. Вартові позачіплялись один за одного, їхні коні штовхались між собою, і вони залишилися далеко позаду.

Найкраще для нього тепер було не відставати й водночас триматись у сідлі. Востаннє він так стрімко їхав верхи багато років тому, коли тупав по сухій рівнині, а за ним по п'ятах мчав клин гуркської кавалерії. Тоді він навряд чи боявся сильніше. Його руки до болю стискали повіддя, а серце гупало від страху та захвату. Він зрозумів, що всміхається. Бурр мав рацію. Від цього він і справді відчув себе живим.

Лорд-маршал уже сповільнився, і Вест, порівнявшись із ним, теж притримав коня. Тепер він сміявся і чув, як поряд регоче Бурр. Він уже багато місяців так не сміявся. А може, й років – він не пам'ятав, коли це було востаннє. Тоді він помітив дещо краєчком ока.

Відчув неприємний поштовх, давучий біль у грудях. Його голова різко смикнулася вперед, у нього з рук вирвали повіддя, і все перевернулося догори дригом. Його кінь зник. Він котився по землі й не міг зупинитися.

Він спробував підвестись, і світ захитався. Дерева й біле небо, кінські ноги в русі, розлітається багно. Він заточився і, полетівши на дорогу, набрав повен рот грязюки. Хтось допоміг йому підвестися, грубо смикнув за плащ і потягнув у ліси.

– Ні! – охнув він, ледве дихаючи через біль у грудях. Іти туди не було жодної причини.

Чорна риска між деревами. Він непевним кроком пішов уперед, зігнувся навпіл, заточився, наступивши на поли власного плаща, і полетів у підлісок. Мотузка через дорогу, туго натягнута перед ними. Хтось чи то тягнув, чи то ніс його. У нього крутилося в голові, а відчуття напрямку повністю зникло. Пастка. Вест спробував намацати шпагу. За мить до нього дійшло, що його піхви порожні.

Північани. Вест відчув укол страху в живіт. Його, і Бурра теж, упіймали північани. Найманці, підіслані Бетодом, щоб їх убити. Десь за деревами щось промайнуло. Вест сьак-так спробував зрозуміти, що відбувається. Вартові ідуть за ними дорогою. Якби він тільки міг якось подати ім сигнал...

– Сюди... – крякнув він жалюгідно хрипким голосом, і тут якась брудна рука затиснула йому рота й потягнула його вниз, у мокрий підлісок. Він пручався, як міг, але сил у нього не було. Він бачив, як серед дерев щонайбільше за десяток кроків від нього мчать вартові, але не міг нічого вдіяти.

Він щосили вкусив ту руку, але вона тільки посилила хватку, стиснувши йому щелепу та роздушивши губи. Він відчув смак крові. Може, власної, а може, з руки. Звуки вартових стихли в лісі та зникли, а за ними надійшов страх. Рука відпустила його, штовхнула на прощання, і він перекинувся на спину.

Перед очима в нього плавно з'явилось чиєсь обличчя. Суворе, худорляве, звіряче, увінчане коротко й неохайно підстриженим чорним волоссям, із зубами, оголеними у звіриному вискалі, з холодними тупими очима, наповненими люттю. Обличчя повернулось і сплунуло на землю. З другого його боку не було вуха – тільки чималий рожевий шрам і дірка.

Вест іще ніколи в житті не бачив людину з таким лихим виглядом. Цей чолов'яга загалом був схожий на уособлення жорстокості. Він здавався досить сильним, щоб розірвати Веста навпіл, і більш ніж готовим це зробити. Із рани на його руці текла кров. Із рани, залишеної Вестовими зубами. Вона крапала з кінчиків його пальців на лісовий ґрунт. У другій руці, стиснутій у кулак, він тримав шмат гладенького дерева. Вест провів по ньому очима і вжахнувся. На його кінці було важке вигнуте лезо, начищене до блиску. Сокира.

Отже, це північанин. Не з тих, які качалися п'яні в канавах Адуа. Не з тих, які приходили на ферму до його батька випрошувати роботу. Із інакших. Із тих, оповідками про яких його лякала в дитинстві мати. Людина, чією роботою, розвагою та призначенням було вбивати. Вест перевів погляд із цього суворого леза на його суворі очі й назад, отетерівши від жаху. Йому кінець. Він загине тут, у холодному лісі, валяючись у багнюці, як пес.

Вест піднявся, спершись на одну руку: ним оволоділо раптове прагнення тікати. Він озирнувся через плече, але шляхів для втечі там не було. До них серед дерев ішов якийсь чоловік. Здоровань із густою бородою та шпагою на плечі, який ніс на руках дитину. Вест закліпав, намагаючись якось оцінити масштаби. Це була найбільша людина, яку він коли-небудь бачив, а дитиною був лорд-маршал Бурр. Велетень кинув свій тягар на землю, як в'язанку хмизу. Бурр поглянув на нього знизу вгору й відригнув.

Вест заскреготів зубами. Що цей старий дурень собі думав, коли отак від'їхав? Своїм сраним «часом просто хочеться поїздити верхи» він убив їх обох. Так почувашся живим? Та ніхто з них не переживе наступної години.

Він мусить битися. Зараз, можливо, йому випав останній шанс. Навіть якщо битися нічим. Краще померти так, аніж стоячи на колінах у багнюці. Він спробував видобути з себе гнів. Коли той був непотрібен, йому не було кінця-краю. Тепер на його місці не було нічого. Тільки відчайдушна безпорадність, яка обтяжувала йому руки й ноги.

Оце так герой. Оце так боець. Йому вистачало снаги хіба на те, щоб не обісцятися. Він міг без проблем ударити жінку. Мало не до смерті задушити сестру. Згадуючи про це, він досі починав задихатися від сорому й відрази, навіть тепер, коли йому в обличчя дивилася власна смерть. Він же думав, що виправить усе згодом. От тільки «згодом» уже не стало. Ось воно, все, що лишилося. Він відчув у очах сльози.

– Пробач, – пробурмотів він собі під носа. – Пробач мені.

Він заплющив очі та став чекати кінця.

– Не треба вибачень, друже, – його, гадаю, кусали й сильніше.

Із лісу виник ще один північанин, який сів навпочіпки поруч із Вестом. Його худорляве лице обрамляли прямі темні патли. Очі жваві, темні. Розумні очі. Він лиховісно й аж ніяк не підбадьорливо всміхнувся. Два ряди твердих жовтих гострих зубів.

– Сядь, – промовив він із таким сильним акцентом, що Вест ледве його зрозумів. – Краще сядь і не ворухись.

Над ним і Бурром стояв ще один чоловік. Величезний, широкогрудий, із зап'ястками завтовшки з Вестові шиколотки. У його бороді та сплутаному волоссі була сивина. Ватажок, судячи з того, як розступилися перед ним інші. Він опустив погляд на Веста, повільно й задумливо, як часом дивляться на мураху, вирішуючи, чи не розчавити її чоботом.

– Як гадаєш, котрий із них – Бурр? – прогуркотів він північною мовою.

– Я – Бурр, – заявив Вест. Він мусив захистити лорд-маршала. Мусив. Він, не думаючи, незграбно підвівся, але в нього ще паморочилася голова після падіння, і, щоб не впасти, довелося схопитися за якусь гілку. – Я – Бурр.

Старий воїн повільно й упевнено зміряв його поглядом.

– Ти?

Він вибухнув сміхом, глибоким і загрозливим, як буря на віддалі.

– Мені це до вподоби! Це добре!

Він повернувся до явного лиходія.

– Бачиш? Ти ж наче казав, що їм, цим південцям, не вистачає сміливості?

– Я казав, що їм бракує мізків. – Однорухий згори вниз поглянув на Веста, як голодний кіт на пташку. – І спростування я поки що не бачив.

– Здається, це оцей.

Ватажок дивився на Бурра.

– Це ти Бурр? – запитав він спільною мовою.

Лорд-маршал подивився на Веста, тоді підвів погляд на височезних північан, а тоді поволі зіп'явся на ноги. Випрямився та обтрусив форму, як людина, що готується померти з гідністю.

– Я – Бурр, і я вас не потішу. Якщо ви збираєтеся нас убити, то зробіть це зараз.

Вест залишався на місці. Тепер витратити сили на гідність видавалося недоречним. Він уже мало не відчував, як сокира вгризається йому в голову.

Але північанин із сивиною в бороді тільки всміхнувся.

– Я розумію, як можна так помилитись, і вибачте, якщо ми подіяли вам на нерви, але ми прийшли не вбивати вас. Ми прийшли вам допомогти.

Вест силкувався зрозуміти, що він чує.

Тим самим був зайнятий Бурр.

– Допомогти нам?

– На Півночі вдосталь людей, які ненавидять Бетода. Удосталь тих, хто не стає на коліна з власної волі, а є й такі, що не стають на коліна взагалі. Це ми і є. У нас давно назривала чвара з тим покидьком, і ми воліємо за всяку ціну покласти їй край. Битися з ним самі ми не можемо, але ми чули, що ви б'єтеся з ним, і тому вирішили приєднатися до вас.

– Приєднатися до нас?

– Ми прийшли для цього здалеку, і, судячи з того, що ми бачили дорогою, наша поміч вам би придалася. Та коли ми сюди дісталися, ваші люди не дуже захотіли нас приймати.

– Вони трохи грубіянили, – зауважив худорлявий, який сидів навпочіпки біля Веста.

– Так і є, Шукачу, так і є. Але ми не звикли відступати, коли нам трохи грубіянять. Тоді мені й спало на думку поговорити з вами, так би мовити, як отаман із отаманом.

Бурр поглянув на Веста.

– Вони хочуть битися разом з нами, – сказав він. Вест кліпнув, досі намагаючись звикнути до думки про те, що він може пережити цей день. Шукач уже простягнув йому шпагу руків'ям уперед і широко всміхнувся. За мить Вест усвідомив, що шпага належить йому самому.

– Дякую, – промимрив Вест, вовтузячись із руків'ям.

– Нема за що.

– Нас п'ятеро, – говорив тим часом ватажок, – і всі Імениті й бувалі. Ми билися проти Бетода й билися з ним по всій Півночі. Ми знаємо його звички, як мало хто інший. Можемо ходити в розвідку, можемо битися, можемо, як бачите, ставити пастки. Не відмовимося від жодної роботи, на яку варто тратити сили, а на нашу думку, того варте будь-яке завдання на шкоду Бетодові. Що скажете?

– Ну... гм, – пробелькотів Бурр, потираючи підборіддя великим пальцем. – Ви, безперечно, люди надзвичайно... – тут він по черзі оглянув їхні суворі брудні, пошрамовані обличчя, – ...корисні. Як я можу опиратися такій люб'язній пропозиції?

– Тоді мені краще всіх представити. Оце-от Шукач.

– Тобто я, – прогарчав худорлявий і гострозубий, іще раз зблиснувши неприємною усмішкою. – Радий знайомству.

Він узяв Веста за руку і стиснув її так, що в того аж кісточки пальців хруснули.

Тридуба тицьнув великим пальцем убік, на лиходія з сокирою й без вуха.

– Оцей товариський хлопака – Чорний Доу. Я сказав би, що з часом він стає кращим, але це неправда.

Доу повернувся і знову сплюнув на землю.

– Здоровань – це Тул Дуру. Його називають Грозова Хмара. Ще є Хардінг Мовчун. Він десь серед дерев, притримує ваших коней осторонь дороги. Втім, ви не турбуйтеся: йому б не було чого сказати.

– А ви?

– Руд Тридуба. Ватажок цього маленького загону у зв'язку з тим, що наш попередній ватажок возз'єднався з землею.

– Возз'єднався з землею. Ясно. – Бурр глибоко вдихнув. – Ну, що ж... Можете доповісти про своє прибуття полковникові Весту. Не сумніваюся, що він зможе відшукати для вас їжу та житло, уже не кажучи про роботу.

- Я? - перепитав Вест, у якого в руці досі висіла шпага.

- Саме так. - Лорд-маршал ледь помітно всміхнувся кутиком рота. - Наші нові союзники мають чудово вписатися в почет принца Ладісли.

Вест не міг визначитися, сміятися йому чи плакати. Він же щойно подумав, що його становищу вже нікуди ускладнюватись, а тепер у нього п'ятеро дикунів на шиї.

Тридубу цей результат, схоже, цілком задовольнив.

- Добре, - схвально кивнув він на знак згоди. - Отже, вирішено.

- Вирішено, - промовив Шукач, і його лиха усмішка стала ще ширшою.

Чолов'яга, що звався Чорним Доу, зміряв Веста довгим холодним поглядом і прогарчав:

- Йобаний Союз.

Запитання

Зандові дан Глокті,

очільникові Дагоски, строго конфіденційно

Негайно вирушай морем до міста Дагоски та перебери на себе керування Інквізицією в ньому. З'ясуй, що сталося з твоїм попередником, очільником Давустом. Перевір його підозру щодо наявності змови, можливо, просто у правлячій раді міста. Допитай членів цієї ради та повністю викоріни будь-яку нелояльність. Нешадно карай за зраду, але лише за переконливими доказами. Ми більше не можемо дозволяти собі помилок.

Гуркські солдати вже стікаються на півострів і готові скористатися з будь-якої слабину. Королівські полки ведуть активні бойові дії в Англії, тож не сподівайся на суттєву допомогу в разі атаки гурків. У зв'язку з цим подбай про міцність оборонних споруд міста, а також достатню кількість провізії для будь-якої облоги. Повідомляй мене про хід своєї роботи регулярними листами. Передусім же подбай про те, щоб Дагоска за жодних обставин не потрапила в руки гурків.

Не підведи.

Сульт,

архілектор Королівської Інквізиції

Глокта обережно склав листа і знову сховав його в кишеню, а тоді ще раз перевірів, чи лежить поряд із ним королівський указ. «Клятий папірець». Цей великий документ, відколи архілектор передав його Глокті, обтяжував йому плащ. Глокта витягнув його й перевернув; листове золото на його великій печатці заблистіло на немилосердному сонці. «Один-єдиний аркуш паперу, але дорожчий за золото. Безцінний. Із цим я промовляю голосом самого короля. Я – наймогутніша людина Дагоски, вища навіть за самого лорд-губернатора. Усі мають слухатися мене й коритися мені. Звичайно, допоки я живий».

Подорож була не з приемних. Корабель був малий, а круг Морів під час плавання – неспокійний. Глоктина каюта була крихітна, розпечена й закрита, як пічка. «Пічка, що день і ніч несамовито хиталася». Якщо він не намагався їсти кашу, що розхлюпувалася з миски, як навіжена, то вибльовував ту дещицю, яку справді зумів проковтнути. Але під палубами принаймні не могла підкопитися його нікчемна нога, через яку він беркицьнувся б за борт у море. «Так, подорож вийшла аж ніяк не приемною».

Але тепер подорож добігла кінця. Корабель уже наближався до свого причалу серед заповнених верфей. Матроси вже мучилися з якорем, викидаючи канати на пристань. Тепер із корабля на запорошений берег плавно спускалися сходні.

– Гарзд, – сказав практик Северард. – Піду вип’ю.

– Випий чогось міцного, але неодмінно знайди мене згодом. Завтра на нас чекатиме робота. Дуже багато роботи.

Северард кивнув, і довкола його худого обличчя загойдалося тонке волосся.

– О, я живу заради служіння.

«Не знаю точно, заради чого ти живеш, але сумніваюся, що заради нього». Він неквапом пішов геть, фальшиво щось насвистуючи, протупав по сходнях, подолав верф і зник між запорошеними брунатними будівлями за нею.

Глокта збентежено подивився на вузькі дерев’яні сходні, обмацав однією рукою держак свого ціпка та облизав порожні ясна, набираючись відваги, щоби ступити на них. «Справжнє діяння самовідданого героїзму». Він на мить замислився про те, чи не розважливіше буде проповзти ними на животі. «Так шанси на смерть у воді будуть менші, але це навряд чи буде пристойно, чи не так? Очільник Інквізиції міста, що викликає шанобливий страх, вповзає у свої нові володіння на животі».

– Вам допомогти?

Практик Вітарі дивилася на нього скоса, відкинувшись спиною на поручні корабля. Її руде волосся стирчало дибки, як колючки на будяку. Вона, здавалося, усю дорогу ніжилася на свіжому повітрі, як ящірка, геть нічого не відчуваючи від хитання корабля й насолоджуючись нестерпною спекою так само сильно, як Глокта її ненавидів. Вгадати вираз її обличчя, прихованого чорною маскою практика, було важко. «Але цілком можна припустити, що вона

всміхається. Без сумніву, вона вже готувала свій перший звіт для архілектора: "Каліка провів більшу частину мандрівки, блюючи під палубами. Коли ми прибули до Дагоски, його довелося витягати на берег разом із вантажем. Він уже став посміховиськом..."»

- Звісно, що ні! - різко вимовив Глокта, пошкандибавши на сходні так, ніби він щоранку ризикував життям. Коли він поставив на них праву ногу, вони підозріло захитались, і він до болю чітко усвідомив, що об слизьке каміння причалу далеко під ним плюскає сіро-зелена вода. «Біля доків знайшли тіло...»

Але кінець кінцем йому вдалося прочовгати на другий кінець без жодної пригоди, тягнучи за собою всохлу ногу. Діставшись до запорошеного каміння доків і нарешті знову ставши на тверду землю, він відчув безглуздий приплив гордості. «Сміхота. Можна подумати, ніби я вже здолав гурків і врятував місто, а не прошкандибав три кроки». На додачу до всього, тепер, коли він уже звик до постійного хитання корабля, у нього від стабільності землі почалося запаморочення й закрутило в животі, а мерзотний солоний сморід розпечених доків аж ніяк не покращував ситуації. Він примусив себе проковтнути повний рот гіркої слини, заплющив очі й підвів обличчя до безхмарного неба.

«Трясця, як же спекотно». Глокта вже й забув, як спекотно буває на Півдні. Рік наближається до кінця, а сонце все одно пече й він усе одно обливається потом під довгим чорним плащем. «Може, шати Інквізиції й відмінно вселяють жах у підозрюваних, але до жаркого клімату вони, на жаль, пристосовані кепсько».

Практикові Фросту було ще гірше. Здоровезний альбінос прикрив усі оголені ділянки своєї молочної шкіри до останнього дюйма, навіть одягнув чорні рукавички та крилатий капелюх. Він поглянув на блискуче небо, підозріливо і страдницьки примруживши рожеві очі; на його широкому білому обличчі довкола чорної маски виступили краплинки поту.

Вітарі скоса поглянула на них.

- Вам справді варто частіше виходити на вулицю, - пробурмотіла вона.

У кінці верфі чекав чоловік у чорному одязі Інквізиції, який тримався затінку напіврозвалені стіни, та все одно рясно пітнів. Високий кістлявий чолов'яга з вираженими очима й червоним гачкуватим носом, облупленим через сонячний опік. «Оце так нас зустрічають? Судячи з розмаху зустрічі, моему прибуттю аж ніяк не раді».

- Я Гаркер, старший інквізитор міста.

- До мого прибуття, - різко зауважив Глокта. - Скільки вас іще?

Інквізитор насупився.

- Четверо інквізиторів і близько двадцятьох практиків.

- Небагато для того, щоб убезпечити місто такого розміру від зради.

Гаркерове насуплене обличчя спохмурніло ще більше.

– Нам це завжди вдавалося.

«Ой, і справді. Звісно, як не рахувати того, що ви кудись поділи свого очільника».

– Це ваш перший візит до Дагоски?

– Я провів певний час на Півдні.

«Найкращі та найгірші дні свого життя».

– Був у Гуркулі під час війни. Бачив Ульріох.

«У руїнах після того, як ми спалили місто».

– І два роки пробув у Шаффі.

«Якщо взяти до уваги імператорські тюрми. Два роки серед палючої спеки й нищівної темряви. Два роки в пеклі».

– Але в Дагосці не бував ніколи.

– Хе, – зневажливо пирхнув Гаркер. – Ваші апартаменти в Цитаделі.

Він кивнув на величезну скелю, що височіла над містом. «Хто б сумнівався. Звичайно, в найвищій частині найвищої будівлі».

– Я вас проведу. Лорд-губернатор Вурмс і його рада з нетерпінням чекатимуть на зустріч зі своїм новим очільником.

Він повернувся з якимось ображеним виразом обличчя. «Думаєш, що сам мав одержати цю роботу, так? Я дуже радий тебе засмутити».

Гаркер жваво попрямував у місто, а практик Фрост посунув за ним, згорбивши важкі плечі, що оточували товсту ший, і тримаючись будь-якої, навіть найменшої тіні, наче сонце жбурлялося в нього крихітними дротиками. Вітарі петляла по запорошеній вулиці, як по танцювальному майданчику, зазираючи у вікна та вузькі провулки. Глокта, у якого від зусилля вже починала горіти ліва нога, вперто човгав позаду.

«Каліка прочовгав у місті всього три кроки, перш ніж упасти долілиць, а далі його до кінця шляху несли на ношах, де він вищав, як недорізана свиня, і просив води, тим часом як ті самі громадяни, у яких він мав вселяти жах, отетеріло за цим спостерігали...»

Він розтулив губи та вгородив ті зуби, які в нього залишились, у чисті ясна, примушуючи себе не відставати від інших; держак ціпка врізався йому в долоню, а його хребет із кожним кроком нестерпно клацав.

– Це Нижнє місто, – пробурчав Гаркер через плече, – де мешкає тубільне населення.

«Велетенські нетрі, розпечені, розжарені й запорошені». Будівлі тут були вбогі й недоглянуті – блаженські одноповерхові хижки, похилі купи недопаленої глиняної цегли. Усі люди тут були темношкірі, бідно вдягнуті та явно голодні. Із одних дверей на них дивилася кістлява жінка. Прокульгав повз них на зігнутих милицях одноногий старий. У вузькому провулку між купами відходів гасали обірвані діти. У повітрі добре відчувався сморід гнилі та несправної каналізації. «А може, цілковитої відсутності каналізації». Повсюди дзижчали мухи. «Жирні, сердиті мухи. Єдині істоти, що тут процвітають».

– Якби я знав, яке це чарівне місце, – зауважив Глокта, – то прибув би швидше. Схоже, приєднання до Союзу пішло дагосканцям на користь, еге ж?

Гаркер не розпізнав його іронії.

– Так, ніде правди діти. За нетривалий час свого панування в місті гурки перетворили на рабів багатьох із найвизначніших містян. Тепер, під владою Союзу, вони дійсно мають свободу працювати й жити як завгодно.

– Дійсно мають свободу, так?

«То он вона яка, свобода». Глокта подивився на купку похмурих тубільців, які скупчилися довкола ятки з убогим крамом – напівгнилими фруктами та засидженими мухами тельбухами.

– Ну, здебільшого так, – насупився Гаркер. – Інквізиції, коли ми прибули, довелося позбутися кількох баламутів. А тоді, три роки тому, ці невдячні свині підняли повстання.

«Після того як ми дали їм свободу жити, як тварини, у власному місті? Просто вражає».

– Ми їх, звісно, здолали, та вони спричинили величезні збитки. Опісля їм заборонили тримати в себе зброю чи заходити до Верхнього міста, де живе більшість білих. Відтоді все було тихо. Це лише підтверджує, що найефективніше цими дикунами керує тверда рука.

– Вони збудували неабиякі оборонні споруди як на дикунів.

Перед ними розтинала місто висока стіна, що кидала довгу тінь на вбогі будівлі нетрів. Попереду з'яв широкий рів, нещодавно викопаний і обнесений палями. Вузький місток вів до воріт, розташованих між високими вежами. Важкі ворота були відчинені, але перед ними стояв десяток чоловіків – вояків Союзу, що обливалися потом у сталевих шоломах і шкіряних плащах із заклепками, зі шпагами та списами, на яких виблискувало немилосердне сонце.

– Ці ворота добре охороняються, – зауважила Вітарі. – Якщо взяти до уваги, що вони всередині міста.

Гаркер насупився.

– Після повстання тубільців почали пускати до Верхнього міста лише за наявності дозволу.

- І в кого є дозволи? - запитав Глокта.

- У деяких кваліфікованих ремісників і тому подібних, чиїми послугами ще користується Гільдія спайсерів, але здебільшого у слуг, які працюють у Верхньому місті та Цитаделі. Слуги з числа місцевих є в багатьох громадян Союзу, які тут проживають, а в декого їх кілька.

- Але ж місцеві, звичайно, теж є громадянами Союзу?

Гаркер скривив уста.

- Можна й так сказати, очільнику, але їм не можна довіряти, це факт. Вони мислять не так, як ми.

- Та невже?

«Якщо вони взагалі думають, то це вже краще за цього дикуна».

- Ці смагляві - всі до одного покидьки. Гурки, дагосканці - всі вони однакові. Самі вбивці та злодії. Найдоцільніше їх тіснити й утискати. - Гаркер насуплено подивився на розжарені нетрі. - Якщо щось пахне лайном і має колір лайна, то це, ймовірно, і є лайно.

Він повернувся й побрів мостом.

- Яка чарівлива та просвічена людина, - пробурмотіла Вітарі. «Ти читаєш мої думки».

За воротами відкривався інакший світ. На палючому сонці сяяли величні куполи, елегантні вежі, мозаїки з кольорового скла та стовпи з білого мармуру. Вулиці були широкі й чисті, а житлові будинки - добре доглянуті. На охайних площах росло навіть кілька спраглих пальмочок. Тут люди були випечені, гарно вбрані й білошкірі. «Щоправда, сильно обгорілі на сонці». Серед них снувало кілька смаглявих облич, які всіляко старалися не потрапляти під ноги, вдивляючись у землю. «Щасливчики, яких пустили сюди служити? Певно, радіють, що в нас у Союзі не терплять рабства».

Глокта чув якийсь дзенькіт, схожий на звук віддаленого бою, що перекривав усе інше. Він гучнішав, поки Глокта тягнув зболену ногу Верхнім містом, і став просто несамопитим, коли вони вийшли на широку площу, де від краю до краю зібралася неймовірна юрба. Там були люди з Міддерланду, Гуркулу, Штирії, вузькоокі уродженці Сулджуку, жовтоволосі громадяни Старої Імперії й навіть бородаті північани, що забрели далеко від дому.

- Купці, - пробурчав Гаркер.

«Мабуть, усі купці на світі». Вони юрмилися довкола завалених харчами яток, великих ваг для зважування речовин, дощок, на яких крейдою були записані назви та ціни товарів. Вони волали, позичали та обмінювалися безліччю різних мов, здіймали руки в чудернацьких жестах, штовхалися, смикали одне одного й показували одне на одного. Нюхали ящики з прянощами та палички пахоців, тицали пальцями в сувої тканини та дошки з рідкісної деревини, стискували фрукти, пробували на зуб монети, дивилися крізь лінзи

на блискучі коштовні камені. То там, то тут крізь натовп сунув носій-тубілець, зігнувшись навпіл під величезним вантажем.

– Спайсери зі всього беруть відсоток, – пробурчав Гаркер, нетерпляче проштовхуючись крізь галасливий натовп.

– Певно, чималий, – зауважила собі під носа Вітарі.

«Гадаю, дуже чималий. Достатній, щоб опиратися гуркам. Достатній, щоби тримати в полоні ціле місто. Люди здатні вбивати за значно, значно менше».

Ідучи площею, Глокта кривився і шкірився, сіпаючись, хилячись і боляче штовхаючись на кожному кульгавому кроці. Лише тоді, коли вони нарешті вийшли з натовпів із протилежного боку, до нього дійшло, що вони вже опинились у затінку величезної граційної будівлі, що високо здіймалася над юрбами численними арками й куполами. На кожному її куті злітали в повітря витончені шпилі, тендітні й ніжні.

– Велично, – пробурмотів Глокта, витягнувши зболілу спину та примружено глянувши вгору; дивитися на це чисто-біле каміння на післяобідньому сонці було майже боляче. – Побачивши це, можна й повірити в Бога.

«Якщо не бути надто розумним для цього».

– Хе, – пирхнув Гаркер. – Тубільці колись тисячами молилися тут, отруюючи саме повітря своїми клятими співами та забобонами – звісно, до придушення повстання.

– А тепер?

– Очільник Давуст оголосив це місце забороненою для них зоною. Як і все Верхнє місто загалом. Тепер спайсери користуються ним як продовженням ринку, купують, продають і таке інше.

– Гм.

«Неймовірно доречно. Храм заробляння грошей. Нашої власної маленької релігії».

– Здається, тут іще влаштував собі контору якийсь банк.

– Банк? Який саме?

– Цими питаннями відають спайсери, – нетерпляче відказав Гаркер.

– «Валінт і ще хтось», так?

– Балк. «Валінт і Балк».

«Отже, певні давні знайомі дісталися сюди раніше за мене? Я мав би здогадатися. Ці покидьки всюди. Всюди, де є гроші». Він оглянув велелюдний ринок. «А тут грошей багацько».

Коли вони почали видиратися на велику скелю, шлях став крутішим; вулиці на скельних уступах були вирізані з сухого схилу. Глокта сунув крізь спеку, зігнувшись над своїм ціпком і закусивши губу від болю в нозі; він був спраглий, як собака, а з усіх його пор лився піт. Гаркер не намагався сповільнитися, поки Глокта плентався за ним. «І хай я крізь землю провалюсь, якщо попрошу його про це».

– Над нами Цитадель.

Інквізитор змахнув рукою, показуючи на скупчення будівель із прямовисними стінами, куполів і веж, які притупилися до самого вершечка брунатої скелі високо над містом.

– Колись тут була резиденція тубільного короля, але тепер вона слугує адміністративним центром Дагоски і в ній мешкають деякі з найважливіших громадян міста. Усередині розташовані місце зібрань спайсерів і міський Будинок питань.

– Незлий краевид, – буркнула Вітарі.

Глокта повернувся та прикрив очі рукою. Перед ними розкинулася дуже схожа на острів Дагоска. Скочувалося донизу Верхнє місто – охайні сітки з охайних будинків, розділених довгими прямими дорогами, всіяні жовтими пальмами та широкими площами. На протилежному боці його довгого вигнутого муру розкинувся запорошений брунатний клубок нетрів. Над ними, як бачив Глокта, височіли здаля могутні суходільні стіни, що мерехтіли в імлі та перегороджували вузький кам'янистий перешийок, який з'єднував місто з материком. З одного боку з ним межувало блакитне море, а з другого – блакитна гавань. «Кажуть, це найпотужніші оборонні споруди у світі. Цікаво: чи перевіримо ми невдовзі ці гордовиті хвастощі?»

– Очільникову Глокта! – Гаркер прокашлявся. – На вас чекають лорд-губернатор і його рада.

– То хай почекають ще трохи. Мені цікаво знати, яких успіхів ви досягли в розслідуванні зникнення очільника Давуста.

«Усе ж таки буде вкрай прикро, якщо нового очільника спіткає така сама доля».

Гаркер насупився.

– Ну... дечого досягли. Я не сумніваюся, що в ньому винні тубільці. Вони безупинно плетуть змови. Багато хто з них, попри заходи, вжиті Давустом після повстання, досі не бажає знати своє місце.

– Я приголомшений.

– Повірте мені: це щира правда. У ніч зникнення очільника в його кімнатах були присутні троє дагосканських слуг. Я їх допитував.

– І що ви з'ясували?

– На жаль, іще нічого. Вони виявилися надзвичайно впертими.

– Тоді пропоную допитати їх разом.

– Разом? – Гаркер обливав губи. – Я не думав, що вам, очільнику, захочеться допитати їх особисто.

– Тепер знаєте.

«Логічно було подумати, що у глибині скелі буде прохолодніше». Але там було так само спекотно, як на розжарених вулицях, тільки без жодного милосердного вітерцю, навіть найлегшого. У коридорі було тихо, мертво й душно, як у гробниці. Смолоскип Вітарі відкидав у кутки мерехтливі тіні, а за ними швидко надходила пільма.

Гаркер зупинився перед окутими залізом дверима і стер з обличчя великі краплини поту.

– Мушу попередити вас, очільнику, що нам довелося поводитися з ними досить... твердо. Самі знаєте: немає нічого кращого за тверду руку.

– О, я й сам умію бути твердим, коли цього вимагає ситуація. Мене нелегко шокувати.

– Добре, добре.

У замку крутнувся ключ, відчинилися двері, і в коридор полинув огидний запах. «Суміш забитого нужника з купою гнилого сміття». Камера за дверима була крихітна, без вікон, із низькою стелею, під якою ледве можна було стояти. Спека була нестерпна, а сморід – жахливий. Вона нагадувала Глокті іншу камеру. Далі на південь, у Шаффі. Глибоко під імператорським палацом. «Камера, у якій я задихався два роки, верещав у пільму, дряпав стіни, повзав у власних відходах». У нього тим часом засіпалося око, і він обережно витер його пальцем.

Один в'язень лежав урозтяг обличчям до стіни; його шкіра почорніла від синців, а обидві ноги були зламані. Ще один був підвішений до стелі за зап'ястки; його коліна торкалися підлоги, голова мляво висіла, а спина була посічена до крові. Вітарі зігнулась і потицяла в одного з них пальцем.

– Мертвий, – просто сказала вона й перейшла до другого. – І цей теж. Помер уже давненько.

Мерехтливе світло впало на ще одного в'язня. Ця була жива. «Ледь жива». Її руки й ноги були скуті ланцюгами, обличчя – змарніле від голоду, губи – потріскані від спраги. Вона притискала до себе брудне, заляпане кров'ю ганчір'я. Злегка торкаючись п'ятами підлоги, вона намагалася відсунутися ще далі в кут і ледь чутно бурмотіла кантійською. Однією рукою вона затулила лице від світла. Пам'ятаю. «Єдине, що гірше за пільму, – це прихід світла. З ним завжди приходять запитання».

Глокта насупився й перевів очі, що сіпалися, з двох сплюндрованих трупів на злякану дівчину; у голові в нього макітрилося від цього зусилля, спеки та смороду.

– Що ж, тут дуже затишно. Що вони вам сказали?

Гаркер, знехотя ввійшовши до камери з Фростом за плечем, закрив носа й рота рукою.

– Поки нічого, але я...

– Зараз ви вже точно нічого з цих двох не витягнете. Сподіваюся, вони підписали зізнання.

– Ну... не зовсім. Очільника Давуста ніколи так сильно не цікавили зізнання смаглявих – ми просто, ну, знаєте...

– Ви навіть не змогли зберегти ім життя до зізнань?

Гаркер набурмосився. «Як дитина, несправедливо покарана шкільним учителем».

– Ще є дівка, – грубо зауважив він.

Глокта поглянув на неї, облизуючи місце, на якому колись перебував його передній зуб. «Жодного методу. Жодної цілі. Жорстокість заради жорстокості. Якби я з'їв щось сьогодні, то, можливо, мало не виблював би».

– Скільки їй років?

– Мабуть, чотирнадцять, очільнику, але я не розумію, яке це має значення.

– Значення цього, інквізиторе Гаркер, полягає в тому, що чотирнадцятирічні дівчата рідко очолюють змови.

– Я вирішив, що найкраще діяти сумлінно.

– Сумлінно? Ви хоч щось у них питали?

– Ну, я...

Глокта влучно огрів Гаркера ціпком по обличчю. Цей раптовий рух нагородив Глокта різким нестерпним болем у боці, у нього підкосилася квола нога, і йому довелося вхопитися за Фростову руку, щоб не впасти. Інквізитор вереснув від болю й шоку, повалився біля стіни й ковзнув у бруд на підлозі камери.

– Ви не інквізитор! – процідив Глокта. – Ви – сраний різник! Подивіться, у якому стані це місце! А ще ви вбили двох наших свідків. Яка тепер із них користь, дурню? – Глокта нахилився вперед. – А може, ви так і хотіли, га? Може, Давуста було вбито з заздрощів кимось нижчим за званням? Нижчим за званням, що бажав затикати роти свідкам, так, Гаркере? Можливо, мені слід почати розслідування з самої Інквізиції!

Поки Гаркер силкувався підвестися, над ним виріс практик Фрост, і він знову притулився до стіни; з його носа закрапала кров.

– Ні! Будь ласка, ні! Це було випадково! Я не збирався їх убивати. Я просто хотів знати, що сталося!

– Випадково? Ти або зрадник, або цілковитий нездара, а ні ті, ні інші мені не потрібні!

Він схилювався ще нижче, ігноруючи біль, що прострілював йому спину, і скривив рота в беззубій усмішці.

– Інквізиторе, я розумію, що тверда рука є надзвичайно ефективною в роботі з дикунами. Ви дізнаєтеся, що рук, твердіших за мою, не існує. Ніде. Приберіть цього черв'яка з моїх очей!

Фрост ухопив Гаркера за плащ і потягнув його грязюкою до дверей.

– Зачекайте! – завив він, хапаючись за дверну раму. – Будь ласка! Ви не можете так чинити!

Його крики поступово затихли в коридорі.

Вітарі злегка всміхалась очима, неначе ця сцена дещо її тішила.

– Що робити з цим безладом?

– Прибери його. – Глокта, ще відчуваючи, як у його боці пульсує біль, притулився до стіни та тремтливою рукою витер з обличчя піт. – Змий. Поховай ці тіла.

Вітарі кивнула на єдину вцілілу.

– А з нею що робити?

– Скупай її. Дай їй одяг. Їжу. Відпусти.

– Якщо вона повернеться до Нижнього міста, її навряд чи варто купати.

«Тут вона має рацію».

– Гаразд! Вона була служницею Давуста і може бути моєю. Поверни її до роботи! – гукнув він через плече, уже пошкандибавши до дверей. Йому було необхідно вийти. Тут він ледве дихав.

– Вибачте, що розчаровую вас усіх, але стіни у своєму поточному незадовільному стані аж ніяк не нездоланні...

Той, хто промовляв ці слова, замовк, коли Глокта прочовгав за двері до зали зібрань правлячої ради Дагоски.

Годі було уявити собі приміщення, більш несхоже на камеру внизу. «Власне, це найкрасивіше приміщення, яке я коли-небудь бачив». Кожен дюйм його стін і стелі був прикрашений надзвичайно деталізованим різьбленням; довкола сцен із кантійських легенд у натуральну величину, розфарбованих мерехтливим золотом і сріблом, яскравою червінню й синню, обвивалися приголомшливо складні геометричні візерунки. Підлогу вкривала дивовижна у своїй складності мозаїка, а довгий стіл був інкрустований завитками з темного дерева та уламками яскравої слонової кістки, начищеними до сильного блиску. Із високих вікон відкривався захопливий вигляд на заповнені брунатні простори міста і блискучу затоку за ним.

Жінка, котра підвелася, щоби привітатися з Глоктою, коли він увійшов, не видавалася зайвою в цьому розкішному оточенні. «Анітрохи».

– Я Карлот дан Ейдер, – промовила вона, невимушено всміхаючись і простягнувши до нього руки, як до давнього друга, – магістр Гільдії спайсерів.

Глокта був змушений визнати, що вразився. «Хай і лише її сміливістю. Ні найменшої ознаки жаху. Вона вітається зі мною так, наче я – не знівечена, скорчена руїна, що постійно сіпається. Вона вітається зі мною так, ніби я маю такий самий вишуканий вигляд, як вона». Жінка була вдягнена в довгу сукню в південному стилі – з блакитного шовку, облямованого сріблом. Сукня мерехтіла довкола неї на прохолодному вітерці, що дув у високі вікна. На її пальцях, зап'ястках і шиї виблискували приголомшливо дорогі коштовності. Коли вона підійшла ближче, Глокта відчув якийсь дивний запах. «Солодкий. Мабуть, як спеції, що дали їй такі великі багатства». Цей запах неабияк подіяв на нього. «Я ж, як-не-як, усе одно чоловік. Просто меншою мірою, ніж колись».

– Я мушу вибачитися за свій одяг, але кантійське вбрання незмірно зручніше у спеку. За роки життя тут я цілком до нього звикла.

«Для неї вибачатися за зовнішність – це все одно що для генія вибачатися за дурість».

– Пусте. – Глокта вклонився так низько, як тільки міг, зважаючи на нікчемну ногу та гострий біль у спині. – Очільник Глокта до ваших послуг.

– Ми надзвичайно раді, що ви з нами. Відколи зник ваш попередник, очільник Давуст, ми всі були сильно стурбовані.

«Гадаю, дехто з вас був стурбований менше за інших».

– Я сподіваюся пролити трохи світла на це питання.

– Ми всі на це сподіваємося. – Вона з невимушеною впевненістю взяла Глокту під лікоть. – Прошу, дозвольте мені познайомити вас із усіма.

Глокта не дозволив себе тягати.

– Дякую, магістре, але мені здається, що я й сам можу зі всіма познайомитись.

Він власними скромними силами причовгав до столу.

– Ви, певно, генерал Віссбрук, що опікується обороною міста.

Генералові було років із сорок п'ять, він був трохи лисуватий і рясно пітнів у вигадливій формі, застебнутій аж по шию, попри спеку. «Пам'ятаю тебе. Ти був у Гуркулі, на війні. Був майором Королівського полку й добре відомим ослом. А ти, схоже, непогано піднявся, принаймні як на осла».

– Радий знайомству, – промовив Віссбрук, майже не відриваючи погляду від своїх документів.

– Поновити давнє знайомство – це завжди радість.

– Ми зустрічалися?

– Ми билися разом у Гуркулі.

– Та невже? – Спітніле обличчя Віссбрука ненадовго зсудомило від шоку. – Ви... той самий Глокта?

– Так, я справді, як ви кажете, той самий Глокта.

Генерал кліпнув.

– Гм, ну, гм... як вам велося?

– Страшенно боляче, дякую, що спитали, але ви, як я бачу, тим часом процвітали, і це – величезна втіха.

Віссбрук кліпнув, але Глокта не залишив йому часу на відповідь.

– А це, певно, лорд-губернатор Вурмс. Для мене це однозначно честь, ваша милосте.

Цей літній чоловік був карикатурою на старечу неміч і губився у своїх просторих службових шатах, як засохла слива у своїй пухнастій шкірці. Його руки, здавалося, тремтіли попри спеку, а його голова сяяла лисиною, якщо не брати до уваги кількох жмуків білого волосся. Він примружив на Глокту слабкі вологі очі.

– Що він сказав? – спантеличено вдивився в нього лорд-губернатор. – Що це за людина?

Генерал Віссбрук нахилився до старого так близько, що мало не торкнувся губами його вуха.

– Очільник Глокта, ваша милосте! Заміна Давустові!

– Глокта? Глокта? А де, власне, носить Давуста?

Відповідати йому ніхто не став.

– Я Корстен дан Вурмс.

Син лорд-губернатора вимовив своє ім'я, наче магічне заклинання, і простягнув Глокті руку, наче безцінний дарунок. Він, білявий красень, що безтурботно розвалився у своєму кріслі, мав добру засмагу, сяяв здоров'ям і був такий самий гнучкий і дужий, як його батько – старий і зморщений. «Я вже його зневажаю».

– Наскільки мені відомо, колись ви були неабияким фехтувальником.

Вурмс із глузливою усмішкою змів Глокету поглядом.

– Я й сам фехтую, а кинути мені виклик, власне, нікому. Може, якось поміряємося силами?

«Був би радий це зробити, гівнюче ти малий. Якби моя нога ще була при мені, ти б обісрався, перш ніж я закінчив показувати свої сили».

– Я справді фехтував, але, на жаль, був змушений покинути цю справу. Проблеми зі здоров'ям. – Глокет відповів йому глузливою беззубою усмішкою. – Втім, наслідую сказати, що ще міг би вколоти вас кілька разів, якщо ви дуже хочете вдосконалити свою майстерність.

Тут Вурмс насупився, але Глокет вже пішов далі.

– А ви, певно, гаддиш Кадія.

Гаддиш був високим струнким чоловіком із довгою шиєю та втомленими очима. Мав на собі просту білу сорочку, а на голові в нього був пов'язаний чисто-білий тюрбан. «Вигляд у нього не багатший, ніж у решти тубільців у Нижньому місті, та все ж він відзначається певною гідністю».

– Я Кадія, і народ Дагоски обрав мене собі за речника. Але гаддишем я себе вже не називаю. Жрець без храму – це взагалі не жрець.

– Ми й досі повинні слухати про храм? – запитав Вурмс.

– Допоки я засідаю в раді, на жаль, повинні. – Він знову поглянув на Глокету. – Отже, в місті новий інквізитор? Новий диявол. Новий носій смерті. Твої справи мене не цікавлять, мучителю.

Глокет всміхнувся. «Зізнався в ненависті до Інквізиції, навіть не побачивши моїх інструментів. Утім, від його людей аж ніяк не можна чекати великої любові до Союзу: вони – майже раби у власному місті. Чи не міг би бути нашим зрадником він?»

«А може, він?» Генерал Віссбрук здавався вірним вояком до нутра кісток, людиною з надто сильним почуттям обов'язку та надто слабкою уявою для інтриг. «Але мало хто стає генералом, не дбаючи про власний зиск, не підмазуючи, щоб поїхати, не зберігаючи якихось секретів».

«А може, він?» Корстен дан Вурст дивився на Глокету, скривившись так, наче він був погано вичищеним нужником, яким той мав скористатися. «Я тисячу разів бачив таких, як він, цей нахабний шмаркач. Може, він і рідний син лорд-губернатора, але цілком очевидно, що він вірний лише самому собі».

«А може, вона?» Магістр Ейдер була щедрою на милі усмішки та вияви ввічливості, але очі в неї були тверді, як діаманти. «Оцінює мене, як купець оцінює клієнта-невігласа. Вона – це більше, ніж вишукані манери та пристрась до іноземних фасонів. Набагато більше».

«А може, він?» Тепер видавався підозрілим навіть старий лорд-губернатор. «Чи справді в нього така біда з очима й вухами, як він стверджує? Чи щось у його примружуванні, його запитаннях про те, що відбувається, вказує на прикидання? Чи не знає він уже зараз більше за інших?»

Глокта повернувся й пошкандибав до вікна, притулився до прикрашеної гарною різьбою колони біля нього й визирнув на приголомшливий краєвид. Вечірнє сонце ще гріло йому обличчя. Він уже відчував, як неспокійно соваються члени ради, щиро бажаючи його позбутися. «Цікаво, як швидко вони накажуть каліці забиратися з їхньої прекрасної зали? Я не довіряю жодному з них. Жодному». Він усміхнувся самому собі. «Саме так і має бути».

Найперше терпець урвався Корстеневі дан Вурмсу.

– Очільнику Глокта, – різко промовив він, – ми вдячні вам за те, що ви сумлінно прибули сюди, але я не сумніваюся, що у вас є нагальні справи. У нас вони, звичайно, є.

– Звісно. – Глокта з демонстративною неспішністю пошкандибав назад до столу, неначе виходячи з зали. Тоді витягнув одне крісло й опустився на нього, скривившись від болю в нозі. – Я постараюся висловлювати якнайменше зауважень, принаймні на початку.

– Що? – перепитав Віссбрук.

– Що це за один? – поцікавився лорд-губернатор, витягнувшись уперед і примруживши слабкі очі. – Що тут відбувається?

Його син був безпосередніший.

– Що це ви, на вашу думку, виробляєте? – запитав він. – Ви з глузду з'їхали?

Гаддиш Кадія стиха захихотів собі під носа. З Глокти чи з люті інших присутніх, незрозуміло.

– Прошу, панове, прошу, – тихо і терпляче промовила магістр Ейдер. – Очільник шойно прибув і, можливо, не знає, як у Дагосці ведуть справи. Ви маєте знати, що ваш попередник не відвідував цих зборів. Ми успішно керували цим містом кілька років, і...

– Закрита Рада з цим не погоджується.

Глокта продемонстрував королівський указ, тримаючи його двома пальцями. На мить показав документ усім так, щоб було видно важку червоно-золоту печатку, а тоді кинув на інший кінець столу.

Карлот дан Ейдер під підозрілими поглядами інших узяла документ, розгорнула й почала читати. Насупилась, а тоді підняла одну гарно вищипану брову.

– Здається, це ми тут нічого не знаємо.

– Дайте поглянути! – Корстен дан Вурмс вихопив документ у неї з рук і почав читати. – Не може бути, – пробурмотів він. – Не може бути!

– На жаль, може. – Глокта продемонстрував усім присутнім свій беззубий усміх. – Архілектор Сульт украй стурбований. Він попросив мене розслідувати зникнення очільника Давуста, а також оглянути оборонні споруди міста. Ретельно їх оглянути та подбати про те, щоб гурки залишилися по той бік. Він наказав мені вживати будь-яких заходів, які я вважатиму за необхідне.

Він зробив ефектну паузу.

– Будь-яких... заходів.

– Що там таке? – пробурчав лорд-губернатор. – Я хочу знати, що відбувається!

Документом уже заволодів Віссбрук.

– Королівський указ, – видихнув він і витер спітніле чоло тильним боком рукава, – підписаний усіма дванадцятьма членами Закритої Ради. Він надає всі повноваження!

Він обережно поклав указ на інкрустований стіл, неначе побоюючись, що той раптом спалахне.

– Це...

– Ми всі знаємо, що це таке.

Магістр Ейдер задумливо стежила за Глоктою, погладжуючи одним пальцем гладеньку щоку. «Наче крамарка, яка раптом усвідомлює, що це її ошукав покупець, який здавався невігласом, а не навпаки».

– Схоже, очільник Глокта перебере керівництво на себе.

– Я не став би казати «перебере керівництво на себе», але я буду відвідувати всі наступні збори цієї ради. Вважайте це першою з величезної кількості змін.

Сівши у своє прекрасне крісло, витягнувши зболену ногу й давши відпочити зболеній спині, Глокта розслаблено зітхнув. «Майже зручно». Він швидко оглянув насуплені обличчя членів правлячої ради міста. «Щоправда, звісно, один із цих чарівливих людей, швидше за все, є небезпечним зрадником. Зрадником, який уже організував зникнення одного очільника, а тепер, цілком можливо, думає про усунення ще одного...»

Глокта прокашлявся.

- Отже, що ви казали, генерале Віссбрук, коли я прийшов? Щось про стіни?

Рани минулого

- Давні помилки, - надзвичайно бундючно вимовив Баяз, - не повинні повторюватися. Тож в основі будь-якої вартісної освіти має лежати ґрунтовне розуміння історії.

Джезаль уривчасто зітхнув. Із якого дива цей старий заповзявся його просвітити, йому було незрозуміло. Можливо, в цьому було винне величезне себелюбство, пов'язане з легким маразмом. Хай там як, Джезаль твердо вирішив геть нічого не навчатися.

- ...так, історії, - розмірковував маг, - у Калкісі дуже багато історії...

Джезаль роззирнувся довкола й залишився вкрай розчарованим. Якщо історія - це лише вік, то Калкіс, прадавнє портове місто Старої Імперії, однозначно був багатий на неї. Якщо ж історія - це щось більше - велич, слава, те, що хвилює кров, - то історії в ньому явно не було.

Без сумніву, місто було ретельно сплановане й мало широкі прямі вулиці, розташовані так, щоб подорожнім відкривалися величні краєвиди. Але за багато століть краєвиди, що, можливо, колись були гордими міськими пейзажами, обернулися на панорами занепаду. Всюди були покинуті будинки, на заїжджені колесами площі сумовито дивилися порожні вікна та дверні прорізи. Вони минали провулки, зарослі бур'янами, закидані камінням і завалені гнилими колодами. Половина мостів через мляву річку обвалилася й так і не була полагоджена; половина дерев на широких алеях були мертві й засохлі, задушені плющем.

Тут не було того чистого життя, що вщерть наповнювало Адуа, від доків до нетрів і від нетрів до самого Агріонта. Можливо, Джезалева домівка часом здавалася перенаселеною, галасливою, переповненою людом, але, дивлячись, як нечисленні обідрані мешканці Калкіса бредуть своїм гнилим містом-пережитком, він чітко розумів, яка атмосфера подобається йому більше.

- ...у тебе, мій юний друже, під час цієї нашої мандрівки буде чимало можливостей удосконалитись, і я рекомендую тобі скористатися ними. Особливо вартий вивчення майстер Дев'ятипалій. Мені здається, що ти міг би багато чого навчитися в нього...

Джезаль мало не охнув від подиву.

- У цієї мавпи?

- Ця мавпа, як ти висловився, знаменита по всій Півночі. Там його звуть Кривава Дев'ятка. Це ім'я сповнює сильних людей або страхом, або відвагою, залежно від того, на якому вони боці. Він - борець і тактик, що відзначається великою хитрістю та унікальним досвідом. А найголовніше -

те, що він опанував мистецтво говорити набагато менше, ніж знає. – Баяз позирнув на нього. – Цілковита протилежність деяких людей, що їх я міг би назвати.

Джезаль насупився і згорбив плечі. Він не бачив, чого можна навчитися в Дев'ятипалого – ну, хіба що, як істи руками й не митися багато днів поспіль.

– Великий форум, – стиха промовив Баяз, коли вони вийшли на якийсь широкий відкритий простір. – Живе серце міста.

Розчарування відчувалося навіть у його голосі.

– Сюди мешканці Калкіса приходили купувати й продавати, дивитися вистави та розглядати судові справи, обговорювати філософію та політику. За Старого Часу він був заповнений ущерть до пізнього вечора.

Тепер тут було вдосталь місця. На цій величезній брукованій площі з легкістю могла б розміститись юрба людей, у п'ятдесят разів більша за присутню там жалюгідну купку. Величні статуї край неї були забрьохані та побиті, а їхні брудні п'єдестали хилилися під усіма можливими кутами. У центрі розмістилося кілька розрізнених яток, що збилися до купи, наче вівці в холодну погоду.

– Лише тінь його колишньої слави. Однак сьогодні нас із усіх присутніх тут мають цікавити лише вони.

Тут Баяз показав на занедбані скульптури.

– Справді? І хто це такі?

– Імператори далекого минулого, мій хлопчику, кожен із яких може розповісти свою історію.

Джезаль подумки застогнав. Навіть історія власної країни викликала в нього не більш ніж побіжний інтерес, а що вже казати про якийсь напіврозвалений глухий кут на далекому заході світу?

– Їх дуже багато, – пробурмотів він.

– І це ще аж ніяк не всі. Історія Старої Імперії налічує багато століть.

– Тому її, певно, й називають старою.

– Капітане Лютар, не намагайтеся з мене кепкувати – ви не маєте потрібних для цього інструментів. Поки ваші прашури в Союзі бігали голяка, спілкувалися жестами й поклонялися землі, тут мій учитель Джувенс керував народженням могутньої країни, країни, рівних якій за розміром і багатством, знаннями та величчю так і не з'явилося. Адуа, Талін, Шаффа – усе це лише тіні дивовижних міст, які колись процвітали в долині великої річки Аос. Це колиська цивілізації, мій юний друже.

Джезаль роззирнувся довкола себе, оглядаючи жалюгідні статуї, гнилі дерева, брудні, занедбані, потьмянілі вулиці.

- Що пішло не так?

- Крах чогось великого ніколи не буває простим, але там, де є успіх і слава, також неодмінно є невдачі та сором. Там, де є і те, й інше, неодмінно киплять заздрості. Заздрість і гордості мало-помалу призвели до чвар, потім – до ворожнечі, а тоді – до воєн. Двох великих воєн, що скінчилися жакливими катастрофами. – Він елегантно підійшов до найближчої зі статуй. – Але з катастроф можна дечого навчитися, мій хлопчику.

Джезаль скривився. Подальше навчання було йому потрібне, як гниль на прутні, а ще він геть не сприймав себе як чийогось хлопчика, проте його неохота зовсім не викликала відрази у старого.

- Видатний правитель має бути жорстким, – промовив Баяз. – Завбачивши десь загрозу самому собі чи своїй владі, він має діяти швидко, не залишаючи простору для жалю. Для прикладу достатньо поглянути на імператора Шіллау.

Він підвів погляд над мармурову статую над ними, чие обличчя майже повністю стерла негода.

- Запідозривши свого камердинера в бажанні зайняти його престол, імператор наказав негайно стратити його самого, задушити його дружину та всіх його дітей і зрівняти з землею його великий маєток в Аулкусі. – Баяз знизав плечима. – І все це – без жодних доказів, бодай найменших. Це було надмірно й жорстоко, але краще діяти надто енергійно, ніж недостатньо енергійно. Шіллау знав це. У політиці немає місця почуттям, розумієш?

«Я розумію, що, хоч куди я подаюся, мені завжди намагається прочитати лекцію який-небудь ібучий старий йолоп». – Саме так думав Джезаль, але говорити цього він не збирався. У його пам'яті ще залишався жакливо свіжим спогад про те, як просто перед ним вибухнув практик Інквізиції. Як чвакнула його плоть. Як йому забризкали обличчя крапельки свіжої крові. Він ковтнув і опустив погляд на свої черевики.

- Розумію, – пробурчав він.

Баяз забубонів далі.

- Але, звичайно, видатний король не конче має бути тираном! Завоювання любові простої людини завжди має бути найпершою метою правителя, бо її можна досягти дрібними жестами, проте тривати вона може ціле життя.

Тут Джезаль не збирався мовчати, хоч яким небезпечним був старий. Було очевидно, що Баяз не має жодного практичного досвіду в царині політики.

- Навіщо потрібна любов простолюду? Гроші, солдати та влада в руках шляхти.

Баяз звів очі до хмар.

- Це – слова дитини, яку легко обдурити трюками та спритністю рук. Звідки беруться гроші у шляхти, як не з податків селян у полях? Ким є їхні солдати, як не синами й чоловіками простих людей? Що дає лордам владу?

Лише послух їхніх васалів і більш нічого. Коли селянство стає посправжньому невдоволеним, ця влада може зникнути зі страхітливою швидкістю. Розгляньмо приклад імператора Дантуса.

Він показав рукою на одну з численних статуй, у якій від однієї руки залишилося тільки плече, а друга, витягнута, тримала пригорщу багнюки, в якій буйно ріс мох. Через втрату носа, від якого залишився брудний виямок, на обличчі імператора Дантуса застиг вираз ніякового спантеличення, як у людини, заскоченої в туалеті.

– В історії не було правителів, любіших своєму народові, – промовив Баяз. – Він зустрічав кожну людину як рівну собі й завжди віддавав половину своїх доходів бідним. Але шляхтичі змовилися проти нього, обрали на заміну йому одного зі своїх і кинули імператора до в'язниці, а тим часом захопили престол.

– Та невже? – буркнув Дбезаль, вдивляючись у протилежний бік напівпорожньої площі.

– Однак люди не кинули свого любого монарха. Вони покинули свої оселі й повстали так, що їх було неможливо впокорити. Одних змовників повіталяли з палаців і повісили на вулицях, інших залякали, а тоді повернули на престол Дантуса. Отже, мій хлопчику, як бачиш, любов народу – найнадійніший захист правителя від небезпеки.

Дбезаль зітхнув.

– Я би в будь-якому разі віддав перевагу підтримці лордів.

– Ха. Їхня любов дорога та примхлива, як мінливий вітер. Капітане Лютар, невже ви не бували в Осередку лордів під час засідань Відкритої Ради?

Дбезаль насупився. Можливо, в балачках цього старого й було якесь зерно істини.

– Ха. Така вона, любов шляхтичів. Найкраще розділювати їх і підживлювати їхні заздрощі, примушувати їх змагатися за дрібну ласку, приписувати їхні успіхи собі, а найголовніше – дбати про те, щоб жоден із них не став занадто могутнім і не кинув виклик власному повелителеві.

– А це хто?

Одна статуя була помітно вища за інші. Вона зображала показного підстаркуватого чоловіка з густою бородою й кучерявим волоссям. Він мав гарне обличчя, але уста в нього були похмурі, а чоло – гордо та гнівливо зморщене. З такою людиною жартувати не слід.

– Це мій учитель, Джувенс. Не імператор, а перший і останній радник для багатьох із них. Він побудував Імперію, але він же і став головним винуватцем її руйнування. Дуже багато в чому видатна людина, але видатні люди мають видатні недоліки. – Баяз задумливо крутнув у руці свій потертий жезл. – Уроки історії слід вивчати. Помилки минулого не треба повторювати.

Він на мить замовкнув, а тоді сказав:

- Крім тих випадків, коли інших варіантів немає.

Джезаль потер очі й поглянув на інший бік форуму. Можливо, така лекція пішла б на користь кронпринцові Ладіслі, але Джезаль у цьому дещо сумнівався. Невже для цього його відірвали від друзів, від тяжко заробленого шансу здобути славу та просування по службі? Щоби слухати нудні роздуми якогось дивного лисого блукача?

Він насупився. До них площею йшло трое вояків. Попервах він без цікавості стежив за ними. А тоді до нього дійшло, що вони дивляться на нього й Баяза та прямують прямісінько до них. Тут він побачив ще одну трійцю, а тоді - ще одну, які надходили з інших напрямків.

У Джезала стиснулося горло. Їхні обладунки та зброя, попри старовинну конструкцію, здавалися підозріло ефективними та добре використаними. Фехтування - це одне. А реальні бої з імовірністю серйозних поранень і смерті - це геть інше. Звичайно, стурбованість - це не боягузтво, якщо до них цілком явно наближаються дев'ятеро озброєних чоловіків, а можливих шляхів до відступу немає.

Баяз теж уже їх помітив.

- Здається, нас готувалися зустріти.

Усі дев'ятеро наближалися з суворими обличчями, міцно тримаючи зброю. Джезаль розправив плечі й постарався набути страхітливого вигляду, водночас не дивлячись нікому в очі й тримаючи руки подалі від руків'їв своїх шпаг. Йому аж ніяк не хотілося, щоби хтось занервував і ні сіло ні впало заколов його.

- Ти - Баяз, - промовив їхній ватажок, дебелий чолов'яга з брудним червоним плюмажем на шоломі.

- Це запитання?

- Ні. Наш володар, імперський легат Саламо Нарба, губернатор Калкіса, запрошує тебе на аудієнцію.

- Та невже? Справді? - Баяз оглянув загін вояків, а тоді підняв брову, позирнувши на Джезала. - Гадаю, з нашого боку було б негречно відмовитися, якщо легат завдав собі клопоту організувати справжню почесну варту. Ведіть нас.

Що тут казати, Логенові Дев'ятипалому було боляче. Він плентався по розбитій бруківці, кривлячись щоразу, коли його вага переходила на постраждалу щиколотку, кульгаючи, охаючи й розмахуючи руками, щоб не втратити рівновагу.

Брат Лонгфут усміхнувся через плече, споглядаючи це жалюгідне видово.

- Як там твої ушкодження, друже?

- Болять, - рикнув крізь зуби Логен.

- І все ж я підозрюю, що в тебе бувало й гірше.

- Хе.

У його минулому було багато ран. Більшу частину свого життя він провів, мучачись якимось болем і надто повільно видужуючи після того чи того прочухана. Він пам'ятав своє перше справжнє поранення, поріз на обличчі від шанка. Йому було п'ятнадцять років, він був худорлявий, мав гладеньку шкіру, і на нього ще заглядалися дівчата в селі. Він торкнувся обличчя великим пальцем і намацав старий шрам. Згадав, як батько притискав пов'язку до його щоки в задимленій залі, як від неї пекло, як він хотів закричати, але закусив губу. Чоловік має мовчати.

Якщо може. Логен згадав, як лежав долілиць у смердючому наметі, по парусині якого барабанив холодний дощ, закусив шматок шкіри, щоб не закричати, викашляв його й усе одно заволав, поки в його спині копирсалися в пошуках наконечника від стріли, що не вийшов разом із деревком. Ту клятву штуку шукали цілий день. Згадавши про це, Логен скривився й заворушив лопатками, в яких з'явилося поколювання. Через оті крики він потім тиждень не міг розмовляти.

Після двобою з Тридубою він не міг розмовляти більше тижня. А ще не міг ходити та істи й майже не бачив. Перелом щелепи, розбита щока, незліченні переломи ребер. Кістки в нього були такі потрошені, що він перетворився на болюче місиво, яке плакало, жаліло себе, верещало, як мала дитина, від кожного поруху своїх носів і раділо, що його годують з ложечки якась стара.

Спогадів було ще багато, і всі вони насувалися й атакували його. Обрубок, що лишився від його пальця після битви під Карлеоном, усе палав, палав і зводив його з глузду. Раптове пробудження після дня в непритомному стані, коли він дістав удар по голові серед пагорбів. Він сщить червоним після того, як спис Хардінга Мовчуна проштрикнув йому нутрі. Тепер Логен відчував їх, усі свої шрами, на своїй подертій шкірі та обхопив руками своє зболіле тіло.

У минулому, звичайно, було чимало ран, але ті, які були в нього зараз, від цього не боліли менше. Йому докучав поріз у плечі, настирливий, як розпечена вуглинка. Логен бачив, як один чоловік утратив руку від звичайної подряпини, отриманої в бою. Спершу йому довелося відтяти долоню, потім - руку до ліктя, а далі - аж до плеча. Опісля він стомився, тоді почав верзти дурниці, а потім перестав дихати. Логенові не хотілося возз'єднатися з землею в такий спосіб.

Він прискакав до напіврозваленної стіни та притулився до неї, з болем скинув із себе плащ, пововтузився однією незграбною рукою з гудзиками на сорочці, витягнув із пов'язки шпильку та обережно зняв бинт.

- Яка вона на вигляд? - запитав він.

- Схоже на найстрашніший струп на світі, - пробурчав Лонгфут, дивлячись на його плече.

- Пахне нормально?
- Хочеш, щоб я тебе понюхав?
- Просто скажи мені, смердить вона чи ні.

Навігатор схилювся вперед і гидливо понюхав Логенове плече.

- Яскраво виражений запах поту, але він, можливо, в тебе з-під пахви. Боюся, мої видатні таланти не поширюються на медицину. Для мене всі рани пахнуть приблизно однаково.

І він знову заколов пов'язку шпилькою.

Логен натягнув на себе сорочку.

- Повір мені, якби вона була гнила, ти здогадався б. Тоді пахне старою могилою, а коли гниль з'являється, позбутися її можна хіба що клинком. Кепський спосіб умерти.

Тут він здригнувся і злегка притиснув долоню до плеча, що запульсувало болем.

- Ну, так, - промовив Лонгфут, який уже крокував далі майже безлюдною вулицею. - На щастя для тебе, з нами є леді Малджин. Хист до ведення розмов у неї вкрай обмежений, але, якщо говорити про рани... Що ж, я бачив усе, що відбулось, і не проти сказати тобі: вона вміє зшивати людську шкіру так спокійно й незворушно, як майстерний чижмар зшиває вичинену шкіру. Вона вміє, далєбі! Орудєє голкою вправно й охайно, як королевина швачка. Корисний талант у цих місцях. Я б анітрохи не здивувався, якби цей талант знову став нам у пригоді до завершення справи.

- Ця мандрівка небезпечна? - запитав Логен, ще намагаючись ізнову влізти у плащ.

- Гм... Північ завжди була дикою та беззаконною, там багато кривавої ворожнечі та безжальних розбійників. Усі до одного ходять озброєні до зубів і готові миттю когось убити. У Гуркулі мандрівники-іноземці залишаються вільними лише завдяки бажанням місцевого губернатора, щомиті ризикуючи опинитися в рабстві. У штирійських містах зарізяк і кишенькових злодіїв можна зустріти на кожному кроці - якщо, звісно, пройти в їхні ворота, не будучи пограбованим представниками влади. Води Тисячі островів кишать піратами - часом здається, ніби їх там по одному на кожного купця; тим часом у далекому Сулджуку бояться і зневажають чужинців, а мандрівника цілком можуть підвісити за ноги й перерізати йому горло, щойно підказавши йому дорогу. Земне коло сповнене небезпек, мій дев'ятипалий друже, але, якщо тобі всього цього замало й хочеться іще більшого ризику, раджу тобі відвідати Стару Імперію.

Логенові здалося, що брат Лонгфут тішиться.

- Тут аж так погано?

- О, так, навіть гірше! Особливо якщо не просто туди приїхати, а задумати перетнути всю країну від краю до краю.

Логен скривився.

- І задум саме такий?

- Задум, як ти висловився, саме такий. Стару Імперію з незапам'ятних часів роздирають усобиці. Колись це була єдина країна з одним імператором, виконання законів якого забезпечували могутня армія та вірний уряд, але з роками вона розпалася на кипучу суміш дрібних князівств, божевільних республік, міст-держав і крихітних володінь, і мало хто став визнавати якогось ватажка, що вже навіть не тримає меча в нього над головою. Межі між оподаткуванням і розбоєм, між справедливою війною та кривавим убивством, між правомірними претензіями та фантазією розмились і щезли. Не минає й року без того, щоб черговий бандит, який жадає влади, оголосив себе королем світу. Наскільки мені відомо, років, може, з п'ятдесят тому був такий час, коли існувало щонайменше шістнадцятеро імператорів одразу.

- Хе. На п'ятнадцять більше, ніж треба.

- Дехто міг би сказати, що на шістнадцять більше, ніж треба, і жоден з них не був привітним до мандрівників. У плані вбивств Стара Імперія пропонує жертві доволі широкий вибір. Але загинути можна не тільки від людської руки.

- Справді?

- О Боже, та справді! Природа залишила на нашому шляху багато страхітливих перешкод, тим паче, що зараз швидко наближається зима. На захід від Калкіса простягається широка гладенька рівнина, відкритий степ на багато сотень миль навколо. Можливо, у Старий Час значна її частина була заселена, оброблялася, і в усіх напрямках перетинали прямі дороги з доброго каменю. Нині більшість тамтешніх міст лежить у мовчазних руїнах, місцевість там перетворилася на мокру від злив дичавину, від доріг лишилися стежки з битого каменю, що заводять необачних у грузькі болота.

- Болота, - пробурмотів Логен, поволі хитаючи головою.

- Є й дещо гірше. Річка Аос, найбільша з усіх річок Земного кола, утворює посередині цього пустоща глибоку звивисту долину. Нам доведеться її перетнути, але мостів через неї лишилося всього два: один біля Дарміума, на який слід сподіватися найбільше, та ще один біля Аостума, щонайменше миль за сто на захід від першого. Є й броди, але Аос - річка могутня та швидкоплинна, а її долина глибока й небезпечна. - Лонгфут цокнув язиком. - А потім ми дістанемося Ламаних гір.

- Вони що, високі?

- О, ще й які. Дуже високі й дуже небезпечні. Ламаними їх називають за круті скелі, звивисті яри, раптові й дуже глибокі урвища. Ходять чутки, що там є перевали, але всі їхні мапи, якщо такі й були колись, уже давно втрачені. Подолавши гори, ми попливемо на кораблі...

- Ви збираєтеся перенести через гори корабель?

- Наш наймач запевняє мене, що зможе розшукати корабель на тому боці, хоча як, я не знаю, бо про той край практично нічого не відомо. Ми попливемо строго на захід до острова Шабуліана, що, як кажуть, здіймається з океану на самісінькому краю світу.

- Як кажуть?

- Усе, що про нього відомо, - це чутки. Я не чув про людей, які б заявляли, ніби ступали на його землю, навіть зі славного Ордену навігаторів, а брати мого ордену добре відомі... так би мовити, неправдоподібними заявами.

Логен неквапливо почував собі обличчя, шкодуючи, що не спитав Баяза про його плани раніше.

- Здається, це довгий шлях.

- Правду кажучи, неможливо уявити ще віддаленіший пункт призначення.

- А що там?

Лонгфут знизав плечима.

- Спитай нашого наймача. Я знаходжу шляхи, а не причини. Прошу піти за мною, майстре Дев'ятипалій, і, благаю, не зволікай. Якщо ми будемо прикидатися купцями, нам треба чимало зробити.

- Купцями?

- Такий Баязів план. Купці частенько ризикують, подорожуючи на захід, від Калкіса до Дарміума й навіть далі, до Аостума. Ці міста досі великі й майже відрізані від зовнішнього світу. Привозячи туди іноземні предмети розкоші - спеції з Гуркулу, шовки з Сулджуку, чагу з Півночі, - можна отримувати астрономічні прибутки. Ба більше, виживши, за місяць можна заробити втричі більше, ніж вкласти! Такі каравани трапляються часто - звісно, добре озброєні та добре захищені.

- А як же ті мародери та грабіжники, що вештаються рівниною? Хіба вони не полюють саме на купців?

- Звичайно, полюють, - відповів Лонгфут. - Це інкогніто, напевно, покликане захищати від якоїсь іншої загрози. Спрямованої саме на нас.

- На нас? Ще одна загроза? Нам потрібні ще загрози?

Але Лонгфут уже пішов геть і навряд чи міг щось почути.

Принаймні в одній частині Калкіса велич минулого ще не померкла остаточно. Зала, в яку їх провели їхні чи то охоронці, чи то викрадачі, була справді розкішна.

Обабіч лункого приміщення тягнулися два ряди колон, високих, як дерева в лісі, та витесаних із відшліфованого зеленого каменю, прикрашеного блискучими срібними прожилками. Висока стеля була пофарбована в насичений синьо-чорний колір, усіяний цілою галактикою сяйливих зірок із позначеними золотими лініями сузір'ями. Простір перед дверима заповнював глибокий і абсолютно тихий басейн із темною водою, у якій усе відображалось. Внизу була ще одна затінена зала. За нею було ще одне затінене нічне небо.

Імперський легат розслаблено лежав на дивані, що стояв на високому помості у віддаленому кінці приміщення, а стіл перед ним був заставлений делікатесами. Легат був здоровезний, кругловидий і тілистий. Його пальці, рясно внізані золотими перснями, підхоплювали ласі шматочки й закидали до відкритого рота, а очі на мить зупинилися на двох його гостях – чи двох його в'язнях.

– Я Саламо Нарба, імперський легат і губернатор міста Калкіс. – Він поворушив ротом, а тоді виплюнув оливкову кісточку, яка дзенькнула, впавши на тарілку. – Ви – той, кого називають Першим з-поміж магів?

Маг схилив лису голову. Нарба підняв келих, затиснувши його ніжку між важкими вказівним і великим пальцями, відпив чималу порцію вина, неквапливо покрутив його в роті, стежачи за ними, а тоді ковтнув.

– Баяз.

– Саме так.

– Гм-м. Я не хочу вас образити, – тут легат узяв крихітну виделку й витягнув нею устрицю з мушлі, – але ваша присутність у цьому місті мене турбує. Політична ситуація в Імперії... нестабільна. – Він підняв келих. – Навіть більшою мірою, ніж зазвичай. – Сьорб, плюсь, ковть. – Мені аж ніяк не потрібно, щоби хтось... порушив рівновагу.

– Нестабільніша, ніж зазвичай? – перепитав Баяз. – Я гадав, що Сабарбус нарешті всіх утихомирив.

– Тимчасово утихомирив усіх своїм чоботом. – Легат зірвав із грона пригорщу темного винограду і, відкинувшись на подушки, закинув ягоди одну за одною до роззявленого рота. – Але Сабарбус... мертвий. Кажуть, отруений. Його сини, Скаріо... та Голтус... посварилися через його спадщину... а тоді пішли війною один на одного. Надзвичайно кривавою війною навіть як на цю виснажену землю.

Тут він виплюнув кісточку на стіл.

– Голтус зайняв місто Дарміум посередині великої рівнини. Скаріо доручив узяти його в облогу найвидатнішому генералові свого батька, Кабріанові. Нещодавно, після п'яти місяців оточення, залишившись без харчів, без надії на полегшення... місто здалося.

Нарба вгризся у стиглу сливу, і по його підборіддю потік сік.

– Отже, Скаріо близький до перемоги.

– Гм. – Легат витер обличчя кінчиком мізинця й недбало кинув на стіл недоїдений фрукт. – Нарешті взявши місто, забравши собі його скарби та віддавши його своїм воякам на жорстокий грабунок, Кабріан оселився у стародавньому палаці та оголосив себе імператором.

– А... Здається, це вас не схвилювало.

– У душі я ридаю, але я вже бачив усе це раніше. Спершу Скаріо, тоді Голтус, а тепер Кабріан. Трое самопроголошених імператорів застрягли у смертельній боротьбі, їхні солдати спустошують землю, а тим часом ті нечисленні міста, що зберегли незалежність, із жахом споглядають це й докладають усіх зусиль, аби врятуватися від цього кошмару, не зазнавши шкоди.

Баяз насупився.

– Я збираюся вирушити на захід. Мушу перетнути Аос, а найближчий міст у Дарміумі.

Легат хитнув головою.

– Кажуть, що Кабріан, який завжди був диваком, остаточно позбувся розуму. Що він убив свою дружину й одружився з трьома рідними доньками. Що він оголосив себе живим богом. Міські ворота запечатані, тим часом як він вишукує в місті відьом, дияволів і зрадників. На публічних шибеницях, які він поставив на кожному розі, щодня з'являються нові тіла. Нікому не дозволяють ні ввійти, ні вийти. Ось які вони, новини з Дарміума.

Джезаль відчув неабияке полегшення, коли Баяз промовив:

– Тоді, певно, треба йти до Аостума.

– Біля Аостума річку вже не перетнути. Скаріо, тікаючи від мстивих військ брата, пробіг мостом і негайно наказав своїм інженерам його знести.

– Скаріо його знищив?

– Так. Диво Старого Часу, що простояло дві тисячі років. Від нього не лишилося нічого. До всіх ваших бід додається ще й те, що пройшли сильні дощі, тож велика річка тепер тече швидко, а вода в ній піднялася. Пройти вбрід ніде не можна. На жаль, цього року ви не перетнете Аос.

– Я мушу це зробити.

– Але не зробіть. Я б радив вам покинути Імперію з її нещастям і повернутися туди, звідки ви прийшли. Тут, у Калкісі, завжди намагалися йти середнім шляхом, зберігати нейтралітет і незмінно бути осторонь катастроф, які одна за одною спіткали решту країни. Тут і досі тримаються за звичаї прабатьків. – Він показав на себе. – Містом досі керує імперський легат, як за Старого Часу, а не править якийсь розбійник, якийсь дрібний ватажок чи якийсь фальшивий імператор. – Він обвів млявою рукою розкішну залу, в якій вони перебували. – Тут усупереч усьому змогли зберегти якусь часточку

давньої слави, і я не стану цим ризикувати. Тут менш ніж місяць тому побував ваш друг Захарус.

– Тут?

– Він сказав мені, що Голтус – законний імператор, і виміг його підтримати. Я повернув його навітки, відповівши йому так само, як відповім вам. Ми, мешканці Калкіса, вже щасливі. Ми не бажаємо брати участь у ваших своєкорисливих задумах. Припиніть свої втручання та забирайтеся, магу. Даю вам на вихід із міста три дні.

Коли відлуння Нарбиних слів остаточно стихло, запало довге мовчання. Одна довга напружена мить, упродовж якої Баяз супився дедалі сильніше. Тривала вичікувальна тиша, щоправда, не зовсім порожня. Вона була повна страху, що невпинно зростав.

– Ти переплутав мене з кимось іншим? – загарчав Баяз, і Дбезаль відчув, що йому необхідно втекти від нього та сховатися за одним із прекрасних стовпів. – Я – Перший з-поміж магів! Перший учень самого великого Джувенса!

Його гнів тиснув Дбезалеві на груди великим каменем, витискаючи повітря з його легень і позбавляючи сили його тіло. Баяз підняв м'ясистий кулак.

– Ось рука, що здолала Канедіаса! Рука, що коронувала Харода! Ти насмілюєшся мені погрожувати? Ти називаєш славою минулого оце? Місто, що зморщилось у своїх напіврозвалених стінах, наче якийсь висхлий старий воїн, який ховається в завеликому для себе обладунку своєї молодості?

Нарба зіщулився за столовим сріблом, а Дбезаль скривився, серйозно боячись, що легат може щомиті вибухнути та оббризкати залу кров'ю.

– Думаєш, мені не начхати на твоє місто, схоже на розбитий нічний горщик?! – гримів Баяз. – Ти даєш мені три дні?! Та я піду за один!

Тут він розвернувся на підборах і рушив начищеною підлогою до входу. Від осяйних стін і блискучої стелі ще відбивався дзвінкою луною його голос.

Дбезаль затримався на мить, ослабнувши й затремтівши, а тоді винувато почовгав геть, проминувши слідом за Першим з-поміж магів нажаханих і стуманілих вартових легата й вийшовши на денне світло.

Стан оборонних споруд

Архілекторові Сульту,

голови Королівської Інквізиції

Ваше Преосвященство,

Я ознайомив зі своїм завданням членів правлячої ради Дагоски. Ви не здивуєтеся, дізнавшись, що вони аж ніяк не зраділи раптовому скороченню своїх повноважень. Мое розслідування зникнення очільника Давуста вже почалося, і я впевнений, що воно невдовзі принесе результати. Найближчим часом я почну оцінювати оборонні споруди міста, а також вживу всіх заходів, необхідних для забезпечення неприступності Дагоски.

Ви скоро отримаєте від мене звістку. А доти служу та корюся.

Занд дан Глокта,

очільник Дагоски

Сонце важким тягарем налягало на напіврозвалені бійниці. Тиснуло крізь капелюх на схилену Глоктину голову. Тиснуло на понівечені плечі Глокти крізь чорний плащ. Воно мало не витискало з нього всю воду, мало не вичавлювало з нього життя, мало не валило його на коліна. «Прохолодний осінній ранок у чарівній Дагосці».

Якщо сонце атакувало його згори, то солоний вітер ішов на нього прямо. Він віяв над голим півостровом із порожнього моря, гарячий і повний задушливого пилу, бив по суходільних стінах міста й осипав усе солоним піском. Він щипав спітнілу шкіру Глокти, збивав вологу з його вуст, лоскотав йому очі й витискав із них колючі сльози. «Можна подумати, ніби мене хоче позбутися навіть погода».

Практик Вітарі обережно йшла парашетом поряд із ним, витягнувши руки, як циркачка на канаті. Глокта насуплено подивився на її довготелесу чорну постать на тлі блискучого неба. «Вона могла б так само легко йти тут, унизу, і більше не робити з себе посміховисько. Але так принаймні завжди є шанс, що вона впаде». Суходільні стіни були заввишки щонайменше двадцять кроків. Уявивши, як улюблений практик архілектора оступається, ковзає й летить із валу, чіпляючись руками за порожнечу, Глокта дозволив собі ледь помітну усмішку. «Може, під час смертельного падіння вона розпачливо закричить?»

Але вона не падала. «Сучка. Без сумніву, обдумує свій наступний звіт для архілектора. "Каліка й далі борсається, як риба на березі. Він ще не знайшов жодних слідів Давуста чи якогось зрадника, хоч і допитав півміста. Єдина людина, яку він заарештував, – його ж колега з Інквізиції..."»

Глокта прикрив очі рукою та примружено глянув на сліпуче сонце. Неподалік від нього починався кам'яний перешийок, що з'єднував Дагоску з материком, мав щонайбільше кількасот кроків завширшки в найвужчій точці й був оточений іскристим морем. Дорога від міських воріт проходила брунатною смугою крізь жовті куші й вела на південь, до сухих пагорбів на материку. Над дорогою квилили та кружляли декілька жалюгідних на вигляд морських птахів, але жодних інших ознак життя не було.

– Можна позичити в вас підзорну трубу, генерале?

Віссбрук відкрив трубу і сердито пхнув її Глокті у простягнуту руку. «Явно вважає, що в нього важливіші справи, ніж водити мене оборонними спорудами». Генерал важко дихав, напружено виструнчившись у своїй бездоганній формі; його огрядне лице блищало від поту. «Докладає всіх зусиль для збереження професійної виправки. Крім виправки, у цьому йолопі немає нічого професійного, але, як каже архітектор, чим багаті, тим і раді». Глокта підніс латунну трубку до ока.

Гурки збудували частокіл. Високу огорожу з дерев'яних паль, що обрамляли пагорби, відрізаючи Дагоску від материка. По той бік стояли розкидані намети, там і тут здіймалися тоненькі бовдурики диму від багать, на яких щось готували. Глокта ледве бачив, як рухаються крихітні постаті та виблискує на начищеному металі сонце. «Зброя та обладунки, і того, і того вдосталь».

– Колись із материка надходили каравани, – пробурчав Віссбрук. – Минулого року їх було по сотні на день. А тоді почали прибувати імператорські вояки, і торгівців стало менше. Огорожу доробили пару місяців тому. Відтоді не з'явилося навіть віслюка. Тепер усе має надходити кораблями.

Позирнувши за огорожу, Глокта оглянув табори позаду, від моря з одного боку до моря з другого боку. «Вони просто грають м'язами, демонструють силу? Чи налаштовані абсолютно серйозно? Гурки обожнюють ефектні видовища, але й не проти добрих боїв – так вони й завоювали практично весь Південь». Він опустил підзорну трубу.

– Скільки, на вашу думку, гурків?

Віссбрук знизав плечима.

– Це неможливо сказати. Я припустив би, що як мінімум п'ять тисяч, але за тими пагорбами може бути набагато більше. Звідки нам про це знати?

«П'ять тисяч. Щонайменше. Якщо це – демонстрація, то добра».

– Скільки людей у нас?

Віссбрук помовчав.

– Під моїм командуванням перебуває близько шестисот вояків Союзу.

«Близько шестисот? Близько? Телепню ти недоумкуватий! Я, коли був вояком, знав ім'я кожної людини у своєму полку і кому які завдання підходять найкраще».

– Шістсот? І це все?

– У місті також є найманці, але їм не можна довіряти і вони самі часто спричиняють клопіт. На мою думку, вони гірше ніж нікчемні.

«Мене цікавили цифри, а не думки».

- Скільки найманців?
- Зараз, можливо, тисяча, а може, й більше.
- Хто ними керує?
- Якийсь штирієць. Називає себе Коска.
- Нікомо Коска?

Вітарі дивилася вниз із парапета, піднявши одну жовтогарячу брову.

- Ви його знаєте?
 - Можна й так сказати. Я вважала його мертвим, але на світі, очевидно, немає справедливості.
- «Тут вона має рацію». Глокта повернувся до Віссбрука.
- Цей Коска підпорядковується вам?
 - Не зовсім. Йому платять спайсери, тож він підпорядковується магістрові Ейдер. Теоретично він має виконувати мої накази...
 - Але виконує лише власні?

З виразу обличчя генерала Глокта зрозумів, що вгадав. «Найманці. Справжнісінький двосічний меч. Завзяті, допоки їм можуть платити і якщо надійність не вважається пріоритетом».

- І люди Коски вдвічі переважають ваших чисельністю.

«Схоже, я розмовляю не з тією людиною, з якою слід говорити про систему оборони міста. Втім, може, і є одне питання, з якого він здатен мене просвітити».

- Ви знаєте, що сталося з моїм попередником, очільником Давустом?

Генерал Віссбрук роздратовано сіпнувся.

- Гадки не маю. Діяльність цієї людини мене не цікавила.
- Гм-м, - замислився Глокта, насунувши капелюх на голову, коли на стіни повіяв черговий порив піщаного вітру. - Зникнення очільника Інквізиції міста? Геть не цікавило?
- Ні, - відрізав генерал. - У нас рідко з'являлися приводи для розмов. Давуст був добре відомий своєю різкістю. Я вважаю, що в Інквізиції свої обов'язки, а в мене - свої.

«Нервуеш, нервуеш. Утім, відколи я прибув до міста, нервують усі. Можна подумати, ніби мене не хочуть тут бачити».

– У вас свої обов'язки, так? – Глокта причовгав до парапета, підняв ціпок і тицьнув у кут кам'яної кладки, що обсипалася, неподалік від п'яти Вітарі. Відколовся й полетів зі стіни в порожнечу шмат каменю. Кілька секунд по тому Глокта почув, як він упав у рів далеко вниз, і пішов на Віссбрука. – Чи сказали б ви як командир оборони міста, що до ваших обов'язків належить утримання стін?

Віссбрук наїжачився.

– Я зробив усе можливе!

Глокта заходився рахувати на пальцях вільної руки.

– Суходільні стіни кришаться, і на них замало вояків. Рів за ними мало не зник, забитий грязюкою. Ворота не міняли вже багато років, і вони самі по собі розпадаються на шматки. Я переконаний: якби гурки атакували завтра, ми б опинилися в досить жалюгідному становищі.

– Можу вас запевнити: не через мої прорахунки! Від спеки, вітру та солі з моря дерево й метал гниють дуже швидко, а камінь тримається не набагато краще! Ви усвідомлюєте, яка це робота?

Генерал махнув рукою на високі й довгі суходільні стіни, що з обох боків звертали до моря. Навіть тут, на вершині, парпет був досить широкий, щоб по ньому можна було проїхати возом, а біля основи вони були набагато товщі.

– У мене мало вправних мулярів і вкрай мало матеріалів! Того, що дає мені Закрита Рада, ледве вистачає на утримання Цитаделі! А грошей від спайсерів ледь вистачає на підтримку нормального стану стін у Верхньому місті...

«Дурень! Можна подумати, ніби він узагалі не збирається захищати місто всерйоз».

– Цитадель не зможе отримувати щось морем, якщо решта Дагоски опиниться в руках гурків, правильно?

Віссбрук кліпнув.

– Ну, правильно, але...

– Може, стіни Верхнього міста і втримують тубільців там, де вони живуть, але вони занадто довгі, занадто низькі та занадто тонкі, щоб довго витримувати злагоджену атаку, чи не так?

– Так, мабуть, так, але...

– Отже, будь-який план, у якому Цитадель або Верхнє місто розглядається як наша основна лінія оборони, допомагає лише виграти час. Час до прибуття підмоги. Підмоги, яка, зважаючи на те, що наша армія зайнята за сотні ліг звідси, в Енглії, може прийти далеко не одразу. – «Не прибуде взагалі». – Якщо впадуть суходільні стіни, місто буде приречене.

Глокта постукав ціпком по запорошених плитах у себе під ногами.

– Ми маємо битися з гурками тут, і тут ми маємо їх відганяти. Усе інше є несуттєвим.

– Несуттєвим, – проспівала собі під носа Вітарі, перескочивши з однієї частини парасету на другу.

Генерал насупився.

– Я можу лише виконувати вказівки лорд-губернатора та його ради. Нижнє місто завжди вважалося не надто цінним. Я не несу відповідальності за загальну політику...

– Її несу я.

Глокта поглянув Віссбрукові у вічі й дуже надовго затримав погляд.

– Віднині й надалі всі ресурси будуть спрямовуватися на ремонт і зміцнення суходільних стін. Нові парасети, нові ворота, необхідно замінити всі до одного розбиті камені. Я не хочу бачити тріщин, крізь які здатна проповзти мураха, а тим паче – гуркська армія.

– Але хто виконуватиме цю роботу?

– Цю хрінь збудували корінні мешканці, хіба ні? Серед них повинні бути умільці. Розшукайте їх і найміть. Що ж до рову, то я хочу, щоб він опустився нижче рівня моря. Якщо прийдуть гурки, ми зможемо його затопити й перетворити місто на острів.

– Але ж на це може піти кілька місяців!

– У вас є два тижні. А може, й іще менше. Примусьте служити кожного, хто сидить без діла. Жінок і дітей теж, якщо вони здатні тримати лопату.

Віссбрук насуплено поглянув на Вітарі.

– А як же ваші люди в Інквізиції?

– О, вони надто заклопотані: ставлять запитання й намагаються з'ясувати, що сталося з вашим попереднім очільником. Або ж день і ніч стежать за мною, моїми апартаментами та воротами Цитаделі, стараючись, щоб того самого не сталося з вашим новим очільником. Прикро було б, якби я зник до завершення оборонних споруд, еге ж, Віссбруку?

– Звичайно, очільнику, – пробурмотів генерал. «Але, як мені здається, без величезного ентузіазму».

– Утім, усі інші мають працювати, і ваші вояки теж.

– Але ж ви не можете очікувати, щоб мої люди...

– Я очікую, що кожен внесе в це свою частку. Якщо це комусь не подобається, хай вертає до Адуа. Хай вертає й пояснює причину своєї

неохоти архілекторові. – Глокта вишкірився на генерала своєю беззубою усмішкою. – Генерале, незамінних людей немає, зовсім немає.

На рожевому обличчі Віссбрука щедро виступили великі краплі поту. Жорсткий комір його форми потемнів від вологи.

– Звичайно, кожен має внести свою частку! Робота над ровом почнеться негайно! – Він кволо спробував усміхнутися. – Очільнику, я знайду всіх, кого треба, але мені знадобляться гроші. Якщо люди працюють, їм треба платити, навіть тубільцям. Ще нам знадобляться матеріали; все потрібно завозити морем..

– Позичте необхідну для початку суму. Працюйте в борг. Поки що обіцяйте все й не давайте нічого. Його Преосвященство все забезпечить. – «Дуже на це сподіваюся». – Щоранку звітуйте мені про хід своєї роботи.

– Так, щоранку.

– У вас чимало справ, генерале. Раджу вам розпочати.

Віссбрук на мить застиг, ніби не знаючи, віддати йому честь чи ні. Кінець кінцем він просто розвернувся на підборах і побрів геть. «Досада професійного солдата, яким командує цивільний, чи щось більше? Чи не руйную я його ретельно виснуваних планів? Можливо, планів продати місто гуркам?»

Вітарі зіскочила з парапету на тротуар.

– Його Преосвященство все забезпечить? Це було б для вас удачею.

Вона неквапливо пішла геть, і Глокта насуплено подивився їй у спину, тоді насуплено подивився в бік пагорбів на материку, а потім насуплено глянув угору, на Цитадель. «Небезпеки зусібіч. Я застряг між архілектором і гурками, і поряд немає нікого, крім невідомого зрадника. Якщо я проживу хоч один день, це буде дивом».

Невиправний оптиміст, можливо, назвав би це місце генделиком. «Але цей заклад навряд чи вартий цієї назви». Хижа, від якої відгонить сечею і в якій стоїть трохи меблів; повсюди старезні плями від поту й нещодавно розлиті рідини. «Така собі помийна яма, з якої вигребли половину помиїв». Тамтешні клієнти та працівники були дуже схожі між собою: п'яні, засиджені мухами тубільці, що розтягнулися на спеці. Посеред цієї розгульної сцени розтягнувся й міцно спав Нікомо Коска, славетний солдат удачі.

Його стілець із плавнику, гойднувшись назад, притулився до забрюхоаної стіни та стояв на задніх ніжках. На столі перед ним лежав один його чобіт. Колись той чобіт, певно, був неймовірно вишуканий і яскравий: чорна штирійська шкіра, золота шпора та пряжки. «Тепер уже ні». Його передок прогнувся й посірів від завзятого використання. Шпора відламалась, із пряжок злущувалася позолота, а залізо під нею заплямувала бура іржа. Крізь дірку в підшві на Глокту дивився кружечок рожевої шкіри з пухирями.

«І навряд чи знайшовся б чобіт, який краще пасував би своєму власникові». Довгі вуса Коски, які, без сумніву, було потрібно вкладати воском набік, як заведено у штирійських модників, мляво й безживно звисали обабіч його напівроззявленого рота. Його шия та щелепа були вкриті тижневим заростом, чимось середнім між бородою та щетиною, а над комірцем визирав якийсь шерехатий облуплений висип. На голові в нього стирчало на всі боки масне волосся, якщо не рахувати великої лисини на тім'ячку, яскраво-червоної від сонячного опіку. Його обвисла шкіра була всіяна краплинками поту, а по його опухлому лиці повзла лінива муха. На столі лежала на боці порожня пляшка. Ще одну, наполовину повну, він тримав на колінах.

Вітарі поглянула згори вниз на цей взірєць п'яного нехтування собою; на її обличчі, попри маску, було добре видно зневагу.

– Отже, це правда: ти досі живий.

«Ледь-ледь».

Коска з зусиллям розплющив одне запалене око, кліпнув, примружено глянув угору, а тоді мало-помалу почав усміхатися.

– Шайло Вітарі, щоб я так жив. Світ іще здатен мене здивувати.

Він поворушив ротом, кривлячись, позирнув униз і побачив у себе на колінах пляшку, підняв її й заходився довго, спрагло з неї пити. Пив він глибокими ковтками, ніби у пляшці була вода. «Досвідчений п'яниця – наче в цьому були якісь сумніви. На перший погляд, зовсім не та людина, якій можна довірити оборону міста».

– Я геть не очікував побачити тебе знову. Чому б тобі не зняти маску? Вона позбавляє мене твоєї краси.

– Прибережи це для своїх повій, Коско. Мені твоїх болячок не треба.

Найманець забулькав якимось напівсміхом, напівкашлем.

– А в тебе й досі манери принцеси, – прохрипів він.

– Тоді, напевно, цей нужник – палац.

Коска знизав плечима.

– Якщо достатньо випити, все здається однаковим.

– Думаєш, ти коли-небудь вип'єш достатньо?

– Ні. Але до цього варто прагнути.

Він висмоктав із пляшки ще порцію напою, ніби підтверджуючи свої слова.

Вітарі всілася на край столу.

– То що тебе сюди привело? Я думала, ти розносиш прутневу гниль по Штирії.

- Моя популярність удома дещо зменшилася.

- Зайвий раз опинився по обидва боки протистояння, так?

- Щось таке.

- Але дагосканці зустріли тебе з розпростертими обіймами?

- Мене більше порадувало б, якби ти зустріла мене з розведеними ногами, але неможливо отримати все, чого хочеться. А хто твій приятель?

Глокта витягнув однією зболеною стопою блаженський стілець і опустився на нього, сподіваючись, що той витримає його вагу. «Падіння на підлогу, в купу розтрошеного пруття, аж ніяк не справило б потрібного ефекту, чи не так?»

- Мене звати Глокта. - Він витягнув спітнілу ший в один бік, а тоді у другий. - Очільник Глокта.

Коска довго на нього дивився. Очі в нього були налиті кров'ю, запалі, з важкими повіками. «І все ж у них видно певний розрахунок. Можливо, він і наполовину не такий п'яний, як удає».

- Той самий, що бився в Гуркулі? Полковник кінноти?

Глокта відчув, як у нього засіпалася повіка. «Навряд чи можна сказати "той самий", але мене все ж таки навдивовижу добре пам'ятають».

- Я полишив військову службу кілька років тому. Мене дивує, що ви про мене чули.

- Боець має знати своїх ворогів, а найманець ніколи не знає, ким може бути його наступний ворог. У військових колах варто зауважувати, хто є хто. Колись у минулому вас згадували при мені як людину, на яку варто звернути увагу. Як я чув, відважну й розумну, але нерозсудливу. Далі я не чув більш нічого. А тепер ви тут, працюєте в іншій царині. Ставите запитання.

- Нерозсудливість усе-таки не пішла мені на користь, - знизав плечима Глокта. - А час треба чимось займати.

- Звичайно. Як я кажу, ніколи не сумнівайтеся в чужому виборі. Неможливо знати чужі мотиви. Ви прийшли випити, очільнику? На жаль, тут немає нічого, крім цієї сечі. - Він змахнув пляшкою. - Чи ви маєте до мене запитання?

«Маю, і вдосталь».

- У вас є досвід облог?

- Досвід? - захлинувся Коска. - Ви питаєте про досвід? Ха! Вже чого-чого, а досвіду мені не бракує...

- Так, - буркнула Вітарі через плече, - бракує тільки дисципліни й відданості.

– Ну, так, – насуплено глянув Коска їй у спину, – це все залежить від того, у кого спитати. Але я був під Етріною та під Мурісом. Серйозні там були облоги. А ще я сам кілька місяців тримав у облозі Віссерін і майже його здобув – просто мене заскочила зненацька та дияволиця Меркатто. Пішла на нас кавалерією до світанку, із сонцем за спиною і все таке, вчинила збіса не по-дружньому, сучка така...

– Я чула, ти тоді був п'яний до безпам'ятства, – пробурчала Вітарі.

– Ну, так... Потім я шість місяців утримував Борлетту проти великого герцога Орсо...

Вітарі пирхнула.

– Поки він не заплатив тобі, щоб ти відчинив браму.

Коска сором'язливо всміхнувся.

– Сума була страшенно велика. Але він так і не прорвався боем! Цього в мене не відняти, еге ж, Шайло?

– Маючи при собі гаманець, битися з тобою не треба.

Найманець усміхнувся.

– Я – той, хто я є, і я ніколи не стверджував, ніби є якимось інакшим.

– Отже, про вас відомо, що ви зраджували своїх наймачів? – запитав Глокта.

Штирієць помовчав, тримаючи пляшку на півдорозі до рота.

– Очільнику, я ображений до глибини душі. Може, Нікомо Коска й найманець, але правил ще ніхто не скасовував. Я можу відвернутися від наймача лише за однієї умови.

– Якої саме?

Коска всміхнувся.

– Якщо хтось інший запропонує мені більше.

«Ах, кодекс честі найманця. Заради грошей деякі люди готові на що завгодно. За достатню суму більшість людей зробить що завгодно. Може, навіть організує зникнення очільника Інквізиції?»

– Ви знаєте, що сталося з моїм попередником, очільником Давустом?

– А, загадка невидимого мучителя! – Коска задумливо почухав спітнілу бороду, трохи поскуб висип у себе на шиї та оглянув те, що назбирав із неї під ніготь. – Хто його знає і кого це цікавить? Він був свинотою. Я його майже не знав, а те, що я знав про нього, мені не подобалося. Він мав удосталь ворогів, а тут, якщо ви не помітили, справжнє зміїне кубло. Якщо

ви цікавитесь, яка зміюка його вкусила, що ж... хіба це не ваша робота? Я тут був зайнятий. Випивкою.

«Не так уже й неймовірно».

– Якої ви думки про нашого спільного друга генерала Віссбрука?

Коска зігнув плечі та трохи втиснувся у стілець.

– Він – дитина. Грається в солдатиків. Вовтузиться зі своїм маленьким замком і своїм парканчиком, хоча значення мають лише великі стіни. Варто їх утратити, як гра закінчується, скажу я вам.

– Я думав точнісінько так само. – «Можливо, це все-таки не найгірші руки, у яких могла опинитись оборона міста». – Уже почалася робота над суходільними стінами, а також ровом за ними. Я сподіваюся його затопити.

Коска підняв брову.

– Добре. Затоплюйте. Гурки не дуже люблять воду. З них кепські моряки. Затоплюйте. Чудово.

Він закинув голову назад і висмоктав із пляшки останні краплі, жбурнув її на брудну підлогу, витер брудною рукою рота, а тоді витер руку об брудну від поту сорочку.

– Хоч хтось розуміє, що робить. Можливо, коли гурки атакують, ми протримаємося довше, ніж кілька днів, га?

«Якщо нас не зрадять іще до цього».

– Хто його знає, може, гурки й не атакують.

– О, я сподіваюся, що атакують. – Коска потягнувся під стілець і витягнув ще одну пляшку. Коли він витягнув зубами корок і виплюнув його на протилежний кінець зали, у нього зблиснули очі. – Коли починаються бої, мені подвожують платню.

Був вечір, і в приймальні віяв милосердний вітерець. Глокта притулився до стіни біля вікна, дивлячись, як над містом унизу розтягуються тіні.

Лорд-губернатор змушував його чекати. «Намагається показати мені, що він досі головний, хоч що там каже Закрита Рада». Але Глокта був не від того, щоби трохи постояти нерухомо. День вийшов виснажливим. Він плентався містом серед палючої спеки, оглядав стіни, ворота, війська. Ставив запитання. «Запитання, на які ніхто не має задовільних відповідей». У нього пульсувала болем нога, нила спина, а рука натерлася об ціпок. «Але нічого страшнішого, ніж зазвичай. Я ще стою. День загалом добрий».

Розжарене сонце було оповите жовтогарячими хмарами. Під ним виблискував сріблом у призахідному світлі довгий клин моря. Суходільні стіни вже занурили половину напіврозвалених будівель Нижнього міста у глибокий морок, а дахами Верхнього міста тягнулися тіні від високих шпилів великого храму, що повзли схилами скелі до Цитаделі. Від пагорбів на материку

залишилися тільки далекі затінені обриси. «А ще там кишать гуркські вояки. Без сумніву, стежать за нами, як ми стежимо за ними. Бачать, як ми риемо рови, латаємо стіни, зміцнюємо ворота. Цікаво, як довго вони спокійно стежитимуть? Коли для нас зайде сонце?»

Відчинилися двері, і Глокта повернув голову, скривившись, коли в нього хруснула шия. То був син лорд-губернатора, Корстен дан Вурмс. Зачинивши за собою двері, він цілеспрямовано зайшов до кімнати, клацаючи металевими набійками по мозаїчній підлозі. «Ах, цвіт юної шляхти Союзу. Дуже добре відчувається почуття честі. Чи це хтось перднув?»

– Очільнику Глокта! Сподіваюся, я не змусив вас чекати.

– Та ні, змусили, – промовив Глокта, причовгавши до столу. – Так буває, коли хтось запізнюється на зустріч.

Вурмс трохи насупився.

– Тоді прошу пробачення, – відповів він максимально безцеремонним тоном. – Як вам наше місто?

– Жарке та з безліччю сходів. – Глокта плюхнувся на один із вишуканих стільців. – Де лорд-губернатор?

Він насупився сильніше.

– На жаль, мій батько погано почувається і не може прийти. Він, як ви розумієте, людина літня і потребує відпочинку. Однак я можу говорити за нього.

– Можете? Справді? І що ви з ним можете сказати?

– Мій батько вкрай стурбований вашою поточною роботою над оборонними спорудами. Мені розповідають, що вояків короля відправили рити ями на півострові замість того, щоб захищати стіни Верхнього міста. Ви ж розумієте, що полишаєте нас на милість тубільців?!

Глокта пирхнув.

– Тубільці – громадяни Союзу, хоч як би вони воліли ними не бути. Повірте мені, вони схильні до милості більше за гурків.

«А вже з їхньою милістю я знайомий особисто».

– Вони дикуни, – посміхнувся Вурмс, – та ще й небезпечні! Ви пробули тут недостатньо довго, щоби зрозуміти, яку загрозу вони становлять для нас! Вам слід поговорити з Гаркером. Про тубільців він мислить правильно.

– Я поговорив з Гаркером, і те, як він мислить, мені не сподобалося. Ба більше, я підозрюю, що він, можливо, був змушений переглянути свою думку внизу, в темряві. – «Підозрюю, що він переглядає свою думку просто зараз, так швидко, як тільки дозволяє йому його курячий мозок». – Що ж до побоювань вашого батька, то йому більше не потрібно турбуватися про

оборону міста. Оскільки він – людина літня й потребує відпочинку, я не сумніваюся, що він буде радий перекласти цей обов'язок на мене.

Гарне обличчя Вурмса зсудомило від гніву. Він відкрив рота, щоби процідити щось лайливе, але, схоже, передумав. «Так і треба». Він сів, відкинувшись на спинку крісла, і задумливо потер пальцем об палець. Заговорив він із дружньою усмішкою й чарівливою м'якістю. «Тепер починаються лестоці».

– Очільнику Глокта, мені здається, що ми спершу пішли не в ногу...

– А піти з другої ноги я не можу.

Вурмова усмішка дещо пригасла, але він не здався.

– Очевидно, що ви наразі маєте фору, але в мого батька є багато друзів у Міддерланді. За бажання я можу відчутно вам завадити. Відчутно завадити або неабияк допомогти...

– Я дуже радий, що ви вирішили співпрацювати зі мною. Для початку можете розповісти мені, що сталося з очільником Давустом.

Усмішка остаточно зникла.

– Звідки мені знати?

– Усі щось знають.

«І дехто знає більше за інших. Може, це ти, Вурмсе?»

Син лорд-губернатора на мить замислився. «Тупий чи винний? Він намагається зрозуміти, як мені можна допомогти чи як можна замести за собою сліди?»

– Я знаю, що тубільці його ненавиділи. Вони постійно плели змови проти нас, а Давуст невтомно переслідував невірних. Я не сумніваюся, що він став жертвою якогось із їхніх задумів. Будучи вами, я розпитував би людей у Нижньому місті.

– О, я цілком певен, що відповіді криються тут, у Цитаделі.

– Тільки не в мене, – різко відповів Вурмс і зміряв Глокту поглядом. – Повірте моему слову: я був би набагато щасливіший, якби Давуст і досі був із нами.

«Може, й так, а може, й ні, але сьогодні ми відповідей не одержимо».

– Чудово. Розкажіть мені про запаси міста.

– Запаси?

– Харчі, Корстене, харчі. Як я розумію, відколи гурки перекрили сухопутні маршрути, все доводиться завозити морем. Безперечно, годування людей – одна з найнагальніших проблем губернатора.

– Мій батько в жодному разі не забуває про потреби своїх людей! – різко промовив Вурмс. – Ми маємо запас провіанту на шість місяців!

– Шість місяців? На всіх мешканців?

– Звісно.

«Краще, ніж я очікував. Хоч на одну проблему в цьому величезному клубку турбот стало менше».

– Якщо не враховувати тубільців, – додав Вурмс так, наче це не мало жодного значення.

Глокта заговорив не одразу.

– А що вони істимуть, якщо гурки обложать місто?

Вурмс знизав плечима.

– Я про це насправді не думав.

– Та невже? А що, на вашу думку, буде, коли вони почнуть пухнути з голоду?

– Ну...

– Хаос – ось що буде! Ми не можемо втримати місто, у якому проти нас чотири п'ятих населення! – Глокта з відразою втягнув повітря крізь порожні ясна. – Підіть до купців, роздобудьте провіанту на шість місяців! На всіх! Хай припасів вистачить на шість місяців навіть пацюкам у каналізації!

– Я вам що, – обурився Вурмс, – хлопчик на побігеньках?

– Гадаю, ви будете тим, ким я накажу вам стати.

Тепер на Вурмсовому обличчі вже не лишилось і сліду від привітності.

– Я син лорд-губернатора! Я проти того, щоб до мене так зверталися!

Ніжки його стільця несамовито завищали, він підхопився й попрямував до дверей.

– Чудово, – пробурмотів Глокта. – До Адуа щодня відпливає човен. Він швидкий і доправляє свій вантаж просто до Будинку Питань. Повірте мені, там до вас звертатимуться інакше. Я міг би з легкістю домовитися про місце на ньому для вас.

Вурмс зупинився.

– Ви не посмієте!

Глокта всміхнувся своєю найогиднішою усмішкою, кривою та щербатою.

– Щоб легковажити життям, угадуючи, що я посмію зробити, вам потрібно бути сміливцем. Наскільки ви сміливі?

Юнак облизавав уста, але не зміг довго дивитися Глокті в очі. «Ні? Я так і думав. Він нагадує мені мого друга, капітана Лютара. Дуже яскравий і зухвалий, але без відповідного характеру. Штрикни його шпилькою – і він уже здувається, як проколотий бурдюк».

– Харчі на шість місяців. На шість місяців для всіх. І зробіть так, щоб їх забезпечили швидко.

«Хлопчику на побігеньках».

– Звичайно, – рикнув Вурмс, не зводячи похмурого погляду з підлоги.

– Тоді можна зайнятися водою. Колодязями, резервуарами, насосами. Треба ж буде людям чимось запити вашу тяжку працю? Звітуйте мені щоранку.

Вурмс стиснув і розтиснув кулаки опущених рук, несамовито ворушачи щелепними м'язами.

– Звісно, – сплюнув він.

– Звісно. Можете йти.

Глокта провів його поглядом. «І я поговорив із двома з чотирьох. Двоє з чотирьох, і я нажив двох ворогів. Щоб досягти тут успіху, мені знадобляться союзники. Без союзників я протримаюся недовго, хоч які в мене є документи. Без союзників я не втримаю гурків за воротами, якщо вони надумать спробувати ввійти. Навіть гірше: я досі нічого не знаю про Давуста. Очільник Інквізиції зник без сліду. Будемо сподіватися, що архілектор буде терплячим.

Сподіватися. Архілектор. Терплячий. – Глокта насупився. – На світі ніколи не бувало менш сумісних понять».

Проблема з довірою

Колесо воза поволі обернулося й рипнуло. Знов обернулося й рипнуло. Ферро насупилася. Кляте колесо. Клятий віз. Свою зневагу вона перенесла з воза на візника, що ним правив.

Клятий учень. Вона анітрохи йому не довіряла. Він блимнув очима на неї, затримав на ній погляд на одну обурливу мить, а тоді різко його відвів. Неначе знав про Ферро щось таке, чого вона сама не знала. Це її злило. Вона перевела погляд із нього на першого коня й того, хто на ньому сидів.

Клятий союзний хлопчисько з напруженою спиною. Сидить у сідлі, як король на троні, ніби народитися з симпатичним обличчям – це досягнення, яким слід безмірно пишатися. Він був гарненький, чистенький і ніжний, як принцеса. Ферро безрадісно всміхнулася самій собі. Принцеса Союзу – ось

він хто. Гарних на вроду людей вона ненавиділа навіть більше за потворних. Красі ніколи не можна довіряти.

Когось менш гарного, ніж отой здоровий покидьок із дев'ятьма пальцями, ще треба було пошукати. Він сидів у сідлі зігнувшись, наче великий мішок рису. Рухається повільно, чухається, шморгає носом, жує, як велика корова. Вдає, ніби в ньому немає бажання вбивати, немає божевільної люті, немає диявольщини. Її це не обманювало. Він кивнув їй, а вона насупилась у відповідь. Він – диявол у коров'ячій шкурі, і вона не обманюється.

Утім, він кращий за того клятого навігатора. Той постійно балакає, постійно всміхається, постійно сміється. Ферро ненавиділа балачки, ще більше ненавиділа усмішки, а найбільше ненавиділа сміх. Дурний маленький чоловічок зі своїми дурними історіями. Він снував плани та стежив, прикриваючись своїми побрехеньками, вона це відчувала.

Залишався тільки Перший з-поміж магів, а йому вона довіряла найменше. Вона побачила, як його очі ковзнули до воза. Він дивився на торбу, в яку поклав скриню. Важку квадратну скриню, сіру та тьмяну. Він думав, що цього ніхто не бачив, але вона побачила. Повний таємниць – ось він який. Лисий покидьок із товстою шиєю й дерев'яною жердиною, поводитьсь так, ніби все життя чинив самі лише добрі справи, ніби геть не уявляє, як висадити в повітря людину.

– Клятї блядські біляки, – прошепотіла вона самій собі. Нагнулась і сплюнула на стежку, а тоді гнівно вдивилася в їхні спини, тим часом як вони їхали поперед неї. Чому вона дозволила Юлвееві вмовити себе на це божевільня? Подорож на далекий холодний захід, де їй нічого робити. Вона мала повернутися на Південь і битися з гурками.

Збирати з них те, що вони їй заборгували.

Подумки проклявши ім'я Юлвея, вона пішла за іншими до мосту. Він здавався дуже старим – із плямами лишайників на щербатому камінні та з глибокими коліями там, де його поверхнею котилися колеса возів. Котилися туди-сюди тисячі років. Під його єдиною аркою дзюрчав швидкоплинний струмок із холоднючою водою. Біля мосту стояла низенька хатинка, що за довгі роки осіла та ввалилася в місцевість. Різкий вітер виривав із її димаря струмені диму й розносив їх навколо.

Надворі стояв лише один вояк. Може, витягнув такий жереб. Він стояв, притиснувшись до стіни й закутавшись у важкий плащ; кінське волосся на його шоломі від поривів вітру метлялося туди-сюди, а його спис був забутий біля нього. Баяз зупинив коня перед мостом і кивнув на той бік.

– Ми йдемо на рівнину. До Дарміума.

– Не раджу цього робити. Там небезпечно.

Баяз усміхнувся.

– Небезпека – це прибутки.

– Друже, прибутки стріл не зупиняють. – Вояк зміряв їх поглядом одного за одним і шморгнув носом. – А ви – розмаїта компанія, еге ж?

– Я беру добрих бійців усюди, де можу їх знайти.

– Звісна річ. – Він поглянув на Ферро, і та набурмосилася. – Вони дуже міцні, не сумніваюсь, але рівнини справді украй небезпечні, а надто зараз. Деякі торговці ще туди ідуть, але не вертаються. Гадаю, той божевільний Кабріан повипускав туди мародерів, які жадають здобичі. Скаріо й Голтус теж: вони не набагато кращі. У нас, по цей бік струмка, ще зберігається сяка-така законність, але там кожен сам за себе. Якщо вас заскочать на рівнині, вам ніхто не допоможе. – Він знову шморгнув носом. – Геть ніхто.

Баяз похмуро кивнув.

– Ми про це й не просимо.

Він пришпорив коня, і той клусом подолав міст і перейшов на стежку з протилежного боку. Інші пішли за ним: спершу Лонгфут, тоді Лютар, а далі – Дев'ятипалий. Кей трусонув віжками, і віз із грюкотом поїхав. Ферро пішла останньою.

– Геть ніхто! – гукнув їй услід вояк, а тоді знову притиснувся до шерехатої стіни своєї хатинки.

Велика рівнина.

Ця місцевість мала добре підходити для верхової їзди, вселяти впевненість. Ферро могла б помітити наближення ворога за багато миль, але нікого не бачила. Лише безкрайній килим із високої трави, що коливалася й метлялася на вітрі, тягнучись на всі боки до далекого-далекого обрію. Цю одноманітність порушувала тільки стежка, лінія коротшої й сухішої трави, що була всіяна ділянками голої чорної землі й розрізала рівнину прямо, як стріла.

Ферро не подобалася ця безкрайня однаковість. Поки вони їхали, вона супилася, поглядаючи то ліворуч, то праворуч. Безживний ґрунт у Безплідних Землях Канти був повен орієнтирів – розбитих брил, зів'ятих долин, засохлих дерев, що відкидали загребуші тіні, далеких тінистих складок у землі, залитих світлом ясних гребенів. У Безплідних Землях Канти небо над головою порожнє, нерухоме – яскрава миска, у якій немає нічого, крім сліпучого сонця вдень і яскравих зір уночі.

Тут усе, як не дивно, було навпаки.

Земля була одноманітна, зате небо повне руху, повне хаосу. Високо над рівниною нависали хмари, пільма та світло скручувалися разом у велетенські спіралі, мчали над степом за невтомним вітром, сунулися, оберталися, розривалися та зливалися назад, відкидаючи на землю страхітливі текучі тіні й погрожуючи знищити шістьох крихтих вершників та їхній крихтний возик зливою, що затопить увесь світ. І все це втілення Божого гніву висіло на згорблених плечах Ферро.

Це була дивна земля, у якій їй не було місця. Вона потребувала причин тут бути, до того ж добрих причин.

– Чуєш, Баязе? – гукнула вона, порівнявшись із ним. – Куди ми ідемо?

– Гм, – гмикнув він, похмуро дивлячись за неспокійну траву і переводячи погляд із нічого на ніщо. – Ми ідемо на захід: за рівнину, за велику річку Аос, аж до самих Ламаних гір.

– А потім?

Вона зауважила, як ледь помітні зморшки довкола його очей і на перенісці поглибились, побачила, як він стиснув уста. Дратується. Її запитання йому не сподобались.

– Потім ми поїдемо далі.

– Як довго це триватиме?

– Усю зиму та частину весни, – різко відповів він. – А тоді треба буде повернутися.

Він п'ятами вдарив коня в боки і клусом від'їхав від неї, наблизившись стежкою до голови гурту.

Ферро було не так просто віднайти. Тим паче цьому хитрому старому білякові. Вона теж ударила п'ятами й порівнялася з ним.

– Що таке Перший закон?

Баяз різко перевів погляд на неї.

– Що ти про нього знаєш?

– Замало. Я чула, як ви з Юлвеем розмовляли, через двері.

– Підслуховувала, так?

– У вас гучні голоси, а в мене – добрий слух, – знизала плечима Ферро. – Я не буду надягати відро на голову, аби тільки зберегти ваші таємниці. Що таке Перший закон?

Зморшки довкола Баязового лоба поглибились, а кутики його рота опустились. Гнів.

– Обмеження, що його наклав Еуз на своїх синів, перше правило, введене після безладдя стародавніх часів. Забороняється торкатись Потойбіччя безпосередньо. Забороняється спілкуватись із нижнім світом, забороняється викликати демонів, забороняється відчиняти ворота до пекла. Такий Перший закон, керівний принцип усієї магії.

– Гм, – пирхнула Ферро. Для неї це було порожнім звуком. – Хто такий Калул?

Баяз звів докупи густі брови, насупився ще сильніше та примружив очі.

– Жінко, невже твоїм запитанням немає кінця?

Її запитання його сердять. Це добре. Отже, ці запитання правильні.

– Сам зрозумієш, якщо я перестану їх ставити. Хто такий Калул?

– Калул належав до Ордену магів, – буркнув Баяз. – До мого ордену. Був другим із дванадцяти учнів Джувенса. Він завжди заздрив моему місцю, завжди жадав влади. Щоб її здобути, він порушив Другий закон. Він ів людську плоть і вмовляв інших чинити так само. Він зробився лжепророком і обманом змусив гурків служити собі. Ось він який, Калул. Твій і мій ворог.

– Що таке С?м'я?

У мага раптом сіпнулось обличчя. Лють і, можливо, зовсім трохи страху. А тоді його лице розслабилося.

– Що це таке?

Він усміхнувся їй, і його усмішка збентежила її більше, ніж міг збентежити весь його гнів. Він нахилився до неї досить близько, щоб його не почув більш ніхто.

– Це – знаряддя твоєї помсти. Нашої помсти. Але воно небезпечне. Навіть говорити про нього небезпечно. Є ті, хто постійно слухає. Із твого боку було б розважливо спинити потік своїх запитань, поки відповіді на них не спалили нас усіх.

Він знову пришпорив коня й поскакав клусом сам-один попереду всієї компанії.

Ферро залишилася позаду. Поки що вона дізналася достатньо. Дізналася достатньо, щоб довіряти цьому Першому з-поміж магів менше, ніж раніше.

Виямок у землі щонайбільше чотири кроки в поперечнику. Западина у ґрунті, оточена низькою стіною з вологої темної землі, повної переплетеного коріння трави. Це було найкраще місце, яке вони знайшли для табору на ніч, і їм ще пощастило, що вони його знайшли.

Ферро за весь день не бачила на місцевості більшого об'єкта.

Багаття, розведене Лонгфутом, уже добре палало; його полум'я яскраво й жадібно лизало дерево, зашурхотівши й потягнувшись убік, коли у виямок увірвався вітер. Довкола вогнища сиділи п'ятеро біляків, зігнувшись і збившись докупи заради тепла, і воно яскраво освітлювало їхні змарнілі обличчя.

Розмовляв лише Лонгфут. У нього тільки й було розмов, що про власні видатні досягнення. Він побував у тому чи іншому місці. Він знає те чи се.

Він має видатний талант до того чи сього. Ферро ці балачки вже сиділи в печінках, і вона двічі сказала йому про це. Першого разу їй здавалося, що вона висловилася чітко. Удруге пересвідчилася в цьому. Їй він про свої ідіотські мандри більше не розповідатиме, та інші ще мовчки страждали.

Біля вогню було місце для неї, але вона туди не хотіла. Їй більше подобалося сидіти над ними, схрестивши ноги, на краю в'ямки. Тут, на вітрі, було холодно, і вона щільніше обгорнула ковдрою тремтячі плечі. Холод – річ дивна та страшна. Вона його ненавиділа.

Але холод подобався їй більше, ніж товариство.

І тому вона сиділа осторонь, понура й мовчазна, і дивилася, як із похмурого неба зникає світло, дивилася, як поволі насувається темрява. Тепер від сонця лишався тільки ледь помітний відблиск на далекому обрії. Останні залишки кволого с'ява довкола загрозливих хмар.

Великий біляк підвівся, глянув на неї та сказав:

– Темніє.

– Ага.

– Мабуть, це й відбувається, коли сонце сідає, еге ж?

– Ага.

Він почухав свою товсту ший збоку.

– Треба ставити вартових. Тут уночі може бути небезпечно. Стоятимемо на варті позмінно. Першим піду я, потім Лютар...

– На варті буду я, – буркнула вона.

– Не турбуйся. Можеш поспати. Я розбуджу тебе згодом.

– Я не сплю.

Він витріщився на неї.

– Що, ніколи?

– Нечасто.

– Можливо, це пояснює її настрій, – пробурмотів Лонгфут. Він, без сумніву, хотів висловитися собі під ніс, але Ферро його почула.

– Мій настрій – це мое діло, дурбелику.

Навігатор закутався в ковдру й розтягнувся біля вогню, не сказавши нічого.

– Хочеш піти першою? – сказав Дев'ятипалий. – Тоді давай, але за пару годин розбуди мене. Кожен із нас має відбути свою чергу.

Ферро поволі, тихо, здригаючись від страху зчинити шум, сковзнула з воза. Сушене м'ясо. Сушений хліб. Фляга з водою. Їй вистачить не на один день. Усе це вона запхнула в парусинову торбу.

Один із коней, коли вона прошмигнула повз нього, форкнув і сахнувся, а вона нахмурилася. Ферро могла їздити верхи. Вона добре могла їздити верхи, але з конями знатися не хотіла. Кляті тварини, дурні та здоровезні. Пахнуть кепсько. Рухаються, може, й швидко, але потребують забагато харчів і води. Їх видно й чутно за багато миль. Вони лишають по собі великі сліди, за якими можна йти. Їзда на коні робить слабким. Покладись на коня – і, коли знадобиться втекти, зрозумієш, що втекти вже не можеш.

Ферро вже навчилася ніколи не покладатися ні на кого й ні на що, крім самої себе.

На одне плече вона повісила свою торбу, а на друге – сагайдак і лук. Поглянула наостанок на сплячі постаті інших, що скупчилися довкола багаття темними горбками. Лютар підтягнув ковдру собі до підборіддя, повернувши своє гладеньке обличчя з повними губами до яскравого жару. Баяз лежав до неї спиною, але вона бачила тьмяне світло, що відбивалося від його лисої маківки, та задній бік одного темного вуха й чула його повільне ритмічне дихання. Лонгфут натягнув ковдру собі на голову, але з протилежного кінця стирчали його ноги, худі й кістляві; сухожилля виступали з них, як коріння дерев із землі. У Кея очі були трішечки розплющені, і на вузькій ділянці очного яблука волого сяяло світло багаття. Він неначе стежив за нею, але його груди повільно здіймались і опускались, а вуста обм'якли. Він, без сумніву, міцно спав і снів.

Ферро нахмурилася. Усього четверо? А де великий біляк? Вона побачила, що його ковдра лежить порожня з віддаленого боку вогню. Темні складки, світлі складки, а людини всередині нема. Тоді вона почула його голос.

– Уже йдеш?

Позаду. Для неї було несподіванкою, що він зміг отак тишком-нишком обійти її, поки вона крала їжу. Він здавався надто великим, надто повільним, надто гамірливим, щоб до когось підкрастися. Вона стиха вилаялася. Треба було розуміти, що не слід купуватися на те, що здається.

Вона повільно розвернулася до нього та зробила один крок у бік коней. Він пішов за нею, зберігаючи між ними ту саму відстань. Ферро бачила відображення яскравого вогню в куточку кожного його ока, вигин дзюбатої, вкритої щетиною щоки, приблизні обриси його скарлюченого носа, кілька пасем масного волосся, що маяли в нього над головою на вітерці, трохи чорніші за чорну землю позаду.

– Біляче, я не хочу з тобою битись. Я бачила, як ти б'єшся.

Вона бачила, як він за кілька секунд убив п'ятьох людей, і це здивувало навіть її. Вона чітко пам'ятала сміх, що відбивався луною від стін, його спотворене голодне обличчя, напіввишкірене, напівусміхнене, залите кров'ю, слиною й безумом, понівечені трупи, розкидані по камінню, як ганчірки.

Злякатися вона, ясна річ, не злякалась, бо Ферро Малджин не відчувала страху.

Але вона розуміла, коли треба бути обережною.

– Я теж не маю охоти з тобою битися, – відповів він, – та якщо Баяз уранці побачить, що ти зникла, то змусить мене погнатися за тобою. Я бачив, як ти бігаєш, і краще побився би з тобою, ніж гнався б за тобою. Принаймні тоді в мене був би якийсь шанс.

Він був сильніший за неї, і вона це знала. Він уже майже видужав і рухався вільно. Їй було шкода, що вона йому в цьому допомогла. Допомога людям – це завжди помилка. Бійка – це жахливий ризик. Може, вона й була міцніша за інших, але їй не хотілося, щоб їй роз'юшили обличчя, як тому здорованеві, Каменеломові. Не хотілося, щоб її проштрикнули мечем, щоб їй розбили коліна, наполовину відірвали голову.

Усе це аж ніяк не вабило.

Але він був надто близько для пострілу, а якби вона побігла, він би підняв інших, а в них були коні. Бійка, мабуть, усе одно б їх розбудила, але, швидко завдавши доброго удару, вона б, може, й зуміла втекти серед безладу. Зовсім не ідеально, та який у неї вибір? Вона поволі скинула торбу з плеча й опустила на землю її, а тоді – лук і сагайдак. Одну руку поклала на ефес меча, у темряві злегка торкнувшись руків'я пальцями, і він зробив те саме.

– Тоді гаразд, біляче. До роботи.

– Може, є ще якийсь шлях.

Вона з підозрою придивилася до нього, готова до хитрощів.

– Який шлях?

– Залишитися з нами. Потерпіти кілька днів. Якщо ти не передумаєш, то що ж, я допоможу тобі скласти речі. Можеш мені довіряти.

«Довіряти» – це слово для дурнів. Це слово люди вживають тоді, коли збираються зрадити. Якщо він посунеться вперед хоч на палець, вона вихопить меч і відітне йому голову. Вона була готова.

Але він не пішов уперед, а вона не відступила. Він стояв на місці, вимальовуючись у півтіні великим мовчазним силуетом. Вона насупилася, ще лоскочучи пальцями руків'я вигнутого меча.

– Чому я повинна тобі довіряти?

Великий біляк знизав важкими плечима.

– А чому ні? У місті я допоміг тобі, а ти допомогла мені. Нарізно ми обое могли б загинути. – Їй подумалося, що він і справді їй допоміг. Не так сильно, як вона допомогла йому, та все ж таки. – Настає такий час, що

треба на чомусь зупинятися, хіба ні? Ось у чому проблема з довірою: рано чи пізно треба просто почати довіряти без вагомих причин.

– Чому?

– Інакше скінчиш отак, як ми, а кому таке треба?

– Гм.

– Пропоную тобі домовленість. Ти прикриваєш спину мені, а я – тобі. – Він повільно тицьнув собі у груди великим пальцем. – Я дотримаю слова. – Він показав на неї. – Ти дотримаєш слова. Що скажеш?

Ферро замислилася. Біганина надавала їй свободу, але не надавала більш нічого. Біганина привела її за роки страждання на самісінький край пустелі, в оточення ворогів. Вона втекла від Юлвея, і її мало не здолали пожирачі. Та й куди їй бігти тепер? Тікати за море до Канти? Може, великий біляк і має рацію. Може, настав час припинити біганину.

Принаймні доки вона не зможе злиняти непомітно.

Вона прибрала руку з меча, повільно склала руки на грудях, і він зробив те саме. Вони одну довгу мить стояли на місці, стежачи одне за одним у темряві й мовчанні.

– Гаразд, біляче, – пробурчала вона. – Я, як ти кажеш, залишуся, і подивимось. Але я ніякої хріні не обіцяю, зрозумів?

– Я не просив щось пообіцяти. Моя черга постояти на варті. А ти відпочинь.

– Я ж тобі казала: відпочинок мені не потрібен.

– Як хочеш, але я сяду.

– Згода.

Великий біляк почав обережно опускатися на землю, і вона теж. Вони сіли, схрестивши ноги, там, де раніше стояли, одне навпроти одного; біля них сяяв жар у кострищі, відкидаючи тьмяне світло на чотирьох сплячих і на один бік кострубатого обличчя біляка та злегка гріючи лице їй.

Вони стежили одне за одним.

Союзники

Архілекторові Сульту,

голови Королівської Інквізиції

Ваше Преосвященство,

Почалася робота над оборонними спорудами міста. Знамениті суходільні стіни потужні, але в ганебному стані, і я вжив рішучих заходів для їхнього зміцнення. Також я замовив ще припасів, харчів, обладунків і зброї, украй необхідних на той випадок, якщо місто опиниться в облозі незалежно від її тривалості.

На жаль, оборонні споруди чималі, а масштаб цього завдання величезний. Я розпочав роботу в борг, але борг не може зростати нескінченно. Уклінно прошу Ваше Преосвященство надіслати мені кошти для роботи. Без грошей наші заходи доведеться припинити, і місто буде втрачено.

Сил Союзу тут мало, а бойовий дух у них невисокий. У місті є найманці, і я наказав набрати їх іще, але їхня відданість викликає сумніви, особливо якщо їм неможливо платити. У зв'язку з цим прошу надіслати ще королівських вояків. На ситуацію може вплинути навіть одна-єдина рота.

Невдовзі я Вам напишу. А доти служу та корюся.

Занд дан Глокта,

очільник Дагоски

– Нам сюди, – сказав Глокта.

– Ага, – підтвердив Фрост.

То була груба одноповерхова будівля, недбало зведена з глиняної цегли й не більша за гарну дровітню. Довкола її погано пригнаних дверей і погано пригнаних віконниць на її єдиному вікні витікали в ніч промені світла. Вона загалом нічим не відрізнялася від інших хатин на вулиці, якщо її можна було назвати вулицею. На резиденцію члена правлячої ради Дагоски вона аж ніяк не була схожа. «Утім, Кадія – багато в чому біла ворона. Ватажок тубільців. Жрець без храму. Може, йому найменше втрачати?»

Двері відчинилися, перш ніж Глокта встиг бодай постукати. У дверях стояв Кадія – високий, стрункий, у білому балахоні.

– Чому б вам не зайти?

Гаддиш розвернувся, підійшов до єдиного стільця й сів на нього.

– Зачекай тут, – промовив Глокта.

– Ага.

Усередині цей сарай мав не кращий вигляд, ніж зовні. «Чистий, охайний і збіса вбогий». Стеля в ньому була така низька, що Глокта під нею мало не

пригнувся, а підлога була з ущільненого ґрунту. В одному кінці єдиної кімнати лежав на порожніх ящиках солом'яний матрац, а біля нього стояв маленький стільчик. Під вікном стояв приземкуватий комод, на ньому – кілька книжок, біля яких мерехтіло полум'я свічки. Схоже було на те, що, як не брати до уваги шербатого відра для природних потреб, цим і вичерпувалося майно Кадії. «Жодного натяку на сховані трупи очільників Інквізиції, але хто його зна... Тіло можна доволі охайно сховати, порізавши його достатньо дрібно...»

– Вам треба виїхати з нетрів.

Глокта зачинив за собою двері, рипнувши петлями, пришкандибав до ліжка й важко сів на матрац.

– Тубільців до Верхнього міста не пускають – чи, може, ви не чули?

– Я не сумніваюся, що для вас можна було би зробити виняток. Ви б могли мати апартаменти в Цитаделі. Тоді мені б не довелося шкандибати аж сюди, щоби поговорити з вами.

– Апартаменти в Цитаделі? Поки мої побратими гниють тут, у поміях? Розділити тягар своїх людей – це найменше, що може зробити лідер. Мені більше нічим їх утішити.

Тут, у Нижньому місті, було нестерпно спекотно, але Кадія явно не відчував дискомфорту. Погляд у нього був рівний, він, не відводячи очей, темних і холодних, як глибока вода, дивився на Глокту.

– Ви мене засуджуєте?

Глокта потер зболену шию.

– Аж ніяк. Мучеництво вам личить, але вибачте вже мені, якщо я до нього не долучуся. – Він облизав порожні ясна. – Я й сам дечим пожертвував.

– Можливо, ще не всім. Ставте ваші запитання.

«Отже, одразу до справ. Нема чого приховувати? Чи нема чого втрачати?»

– Ви знаєте, що сталося з моїм попередником, очільником Давустом?

– Я щиро сподіваюся, що він помер у великих муках.

Глокта відчув, як у нього підіймаються брови. «Те, чого я геть не очікував – чесна відповідь. Можливо, перша чесна відповідь на це запитання, яку я отримав, але вона аж ніяк не звільняє його від підозри».

– У великих муках, кажете?

– Величезних муках. І я не литиму сліз, якщо з вами станеться те саме.

Глокта всміхнувся.

– Сумніваюся, що я можу згадати хоч одну людину, яка литиме за мною сльози, але зараз ідеться про Давуста. Чи доклали ваші люди рук до його зникнення?

– Можливо. Давуст дав нам на це вдосталь причин. Через його чистки, його перевірки на відданість, його показові розправи багато сімей втратили чоловіків, батьків, доньок. Моїх людей налічується багато тисяч, і я не можу встежити за ними всіма. Можу сказати вам одне: я нічого не знаю про його зникнення. Коли падає один диявол, завжди надсилають нового, і ось ви тут. Мої люди не здобули нічого.

– Крім мовчання Давуста. Можливо, він виявив, що ви уклали домовленість із гурками. Можливо, ваші люди не бажали приєднання до Союзу.

Кадія пирхнув.

– Ви нічого не знаєте. Жоден дагосканець нізащо не уклав би домовленості з гурками.

– Чужинцям ви здаєтеся дуже схожими.

– Необізнаним чужинцям – так. Усі ми маємо смагляву шкіру, і всі ми молимося Богові, але цим і вичерпується наша подібність. Ми, дагосканці, ніколи не були войовничим народом. Ми лишалися тут, на своєму півострові, упевнені в міцності своїх оборонних споруд, тим часом як Гуркська імперія ширилася кантійським континентом, наче рак. Ми вважали, що її завоювання не мають нас обходити. Це було нашим прорахунком. До наших воріт прийшли посланники з вимогою стати на коліна перед гуркським імператором і визнати, що пророк Калул мовить голосом Бога. Ми не стали цього робити, і Калул запрягся нас знищити. Тепер це, схоже, нарешті йому вдасться. Під його владою опиниться весь Південь.

«І архілектор анітрохи цьому не зрадіє».

– Хто його зна? Може, Бог прийде вам на поміч.

– Бог сприяє тим, хто сам вирішує свої проблеми.

– Можливо, ми здатні розв'язати деякі проблеми разом.

– Я не маю бажання вам допомагати.

– Навіть допомагаючи при цьому собі? Я планую видати указ. Ворота Верхнього міста будуть відчинені, вашим людям дозволять заходити до свого міста й виходити з нього за власним бажанням. Спайсерів виженуть із Великого храму, і він знову стане вашим святим місцем. Дагосканцям дозволять носити зброю – ба більше, ми надамо вам зброю з власних арсеналів. До тубільців будуть ставитися як до повноправних громадян Союзу. Це – найменше, на що вони заслуговують.

– Так. Так... – Кадія зціпив руки й відкинувся назад на рипливому стільці. – Тепер, коли гурки стукають у ворота, ви прибуваєте до Дагоски, носячись зі своїм маленьким сувом, як зі словом Божим, і вирішуєте вчинити правильно.

Ви не такий, як усі інші. Ви – добра людина, чесна людина, справедлива людина. Ви сподіваєтеся, що я в це повірю?

– Чесно? Мені насрати, у що ви вірите, а правильність учинків мене цікавить іще менше: тут усе залежить від конкретного погляду. Що ж до доброти, – тут Глокта вишкірився, – то корабель той уже давно відплив, а я навіть не зміг його провести. Я хочу втримати Дагоску. Тільки це, і більш нічого.

– І ви знаєте, що не зможете втримати Дагоску без нашої допомоги.

– Кадіе, ми з вами не дурні. Не ображайте мене, поводячись як дурень. Ми можемо чубитись один з одним, поки вали не накриє приплив гурків, а можемо співпрацювати. Хто його знає – разом ми, може, навіть їх здолаємо. Ваші люди допоможуть нам викопати рів, полагодити стіни, повісити ворота. Спершу ви відправите на службу в обороні міста тисячу чоловіків, а згодом відправите ще.

– Справді? Справді відправлю? А якщо місто вистоїть завдяки нашій допомозі? Чи вистоїть разом із ним наша домовленість?

«Якщо місто вистоїть, я зникну. Більш ніж імовірно, що Вурмс і решта повернуться до влади, і наша домовленість обернеться на порох».

– Даю вам своє слово: якщо місто вистоїть, я зроблю все можливе.

– Все можливе. Тобто нічого.

«Ви правильно розумієте».

– Мені потрібна ваша допомога, тож я пропоную вам, що можу. Запропонував би й більше, але більше нічого не маю. Ви можете хандрити тут, у нетрях, у товаристві мух і чекати на прибуття імператора. Можливо, великий Утман-ул-Дошт запропонує вам кращу домовленість. – Глокта на мить зазирнув Кадії в очі. – Але ми обидва знаємо, що цьому не бути.

Жрець стиснув губи, погладив бороду, а тоді тяжко зітхнув.

– Кажуть, той, хто загубився в пустелі, має брати воду, яку йому пропонують, хоч хто її пропонує. Я пристаю на ваші умови. Щойно храм спорожніє, ми почнемо рити вам ями, тягати ваше каміння й носити ваші мечі. Щось – це краще, ніж нічого, а разом ми, можливо, як ви кажете, навіть зуміємо здолати гурків. Дива справді трапляються.

– Я чув про це, – відповів Глокта, штовхнувши свій ціпок, закректавши та звівшись на ноги. До його спітнілої спини прилипла сорочка. – Чув про це.

«Але жодного не бачив».

Глокта розтягнувся на подушках у своїх апартаментах, відкинувши голову назад, роззявивши рота й даючи своєму зболеному тілу відпочити. «У тих самих апартаментах, які колись були зайняті моїм визначним попередником,

очільником Давустом». Це були широкі, просторі, добре вмебльовані кімнати. Можливо, колись, перш ніж тубільців викинули в запорошене Нижнє місто, вони належали якомусь дагосканському князеві, візиріві-інтриганові чи смаглявій наложниці. «Ці кімнати значно кращі за мій убогий курник в Агріонті – от тільки відомо, що з них зникали очільники Інквізиції».

Одні вікна виходили на північ, до моря, на найкрутіший бік скелі, а інші – на розпечене місто. Усі вони були оснащені важкими віконницями. За ними виднілося голе каміння й урвище з зазубленими скелями та гнівною солоною водою на дні. Двері були завтовшки шість пальців, обтикані залізними цвяхами й мали важкий замок і чотири великих засуви. «Давуст був людиною обережною і, схоже, не без причини. То як сюди могли потрапити вбивці, і як вони, потрапивши сюди, могли позбутися тіла?»

Він відчув, як його вуста кривляться в посмішці. «Як вони позбудуться мого тіла, коли прийдуть? У мене вже з'являються вороги: зневажливий Вурмс, педантичний Віссбрук, торговці, чиїм прибуткам я загрожую, практики, що служили Гаркерові й Давустові, тубільці, у яких є привід ненавидіти будь-яку людину в чорному, звичайно, мої давні вороги гурки – і все це за умови, що Його Преосвященство не стурбується через відсутність прогресу й не вирішить замінити мене особисто. Цікаво, чи піде хтось шукати мій понівечений труп...»

– Очільнику.

Розплющити очі та підняти голову виявилось дуже важко й боляче. Усе боліло від докладених за останні кілька днів зусиль. Шия з кожним порухом клацала, як гілочка, що ламається, спина була затерпла і крихка, як дзеркало, у нозі настирливий біль переходив у тремтливе заніміння й навпаки.

У дверях стояла, схиливши голову, Шікель. Порізи та синці на її смаглявому обличчі загоїлися. Зовні ніщо не вказувало на потрясіння, пережите нею в камерах унизу. Щоправда, вона ніколи не дивилася йому в очі – тільки на підлогу. «Деякі рани загоюються не одразу, а деякі не загоюються ніколи. Кому, як не мені, знати?»

– Що таке, Шікель?

– Магістр Ейдер передає вам запрошення на вечерю.

– Справді?

Дівчина кивнула.

– Передай, що цей візит буде для мене честю.

Глокта провів її поглядом, поки вона чалапала з кімнати, схиливши голову, а тоді мляво відкинувся на подушки. «Якщо я завтра зникну, то принаймні я встиг урятувати одну людину. Можливо, це означає, що моє життя минуло не зовсім марно. Занд дан Глокта, щит безпорадних. Чи може бути запізно стати... хорошою людиною?»

- Будь ласка! - заверещав Гаркер. - Будь ласка! Я нічого не знаю!

Він був міцно прив'язаний до стільця й не міг посунутися далеко. «Але він компенсує це очима». Вони бігали туди-сюди по Глоктиних інструментах, що виблискували в різкому світлі лампи на подряпаній стільниці. «О, так, ти чи не найкраще розумієш, як це працюватиме. Знання дуже часто є протиотрутою від страху. Але не тут. Не зараз».

- Я нічого не знаю!

- Твої знання оцінюватиму я. - Глокта витер піт з обличчя. У приміщенні було гаряче, як у переповненій кузні, а вугілля, що світилося в жаровні, ще більше посилювало спеку. - Якщо хтось пахне брехлом і має колір брехла, то це, ймовірно, і є брехло, хіба не так?

- Будь ласка! Ми всі на одному боці! - «Та невже? Справді?» - Я казав вам лише правду!

- Можливо, але не так багато, як мені потрібно.

- Будь ласка! Ми ж тут усі друзі!

- Друзі? Мій досвід показує, що друг - це всього-на-всього знайомий, який вас іще не зрадив. Ви такі, Гаркере?

- Ні!

Глокта насупився.

- Тоді ви - наш ворог?

- Що? Ні! Я просто... Я просто... Я хотів знати, що сталося! Ось і все! Я не хотів... будь ласка! - «Будь ласка, будь ласка, будь ласка, мені набридло це чути». - Ви мусите мені повірити!

- Я мушу зробити лиш одне - дістати відповіді.

- Очільнику, ви тільки ставте запитання, благаю! Тільки дайте мені можливість співпрацювати! - «О, справді, думка про тверду руку вже не здається такою чудовою, еге ж?» - Ставте ваші запитання. Я постараюся відповісти!

- Добре. - Глокта вмовився на краю столу зовсім поряд зі своїм міцно спутаним в'язнем і опустив на нього погляд. - Чудово.

Гаркер мав сильно засмаглі руки та сильно засмагле обличчя, а решта його тіла була бліда, як білий слимак, із ділянками густого темного волосся. «Аж ніяк не приваблива зовнішність. Але могло бути й гірше».

- Тоді відповідайте ось на що. Чому в чоловіків є соски?

Гаркер кліпнув і глитнув. Підвів погляд на Фроста, але підтримки не знайшов. Альбінос, не кліпаючи, витріщився на нього у відповідь; біла

шкіра довкола його маски була всяяна краплинками поту, а очі – тверді, як два рожеві самоцвіти.

– Я... Здається, я не розумію, очільнику.

– Хіба це не просте запитання? Соски, Гаркере, у чоловіків. Яке в них призначення? Невже ви самі часто про це не думали?

– Я... Я...

Глокта зітхнув.

– У вологу погоду вони муляють і починають боліти. У спеку вони висихають і починають боліти. Деякі жінки – чому, я ніколи не міг збагнути, – постійно чіпають їх у ліжку, наче дотики до них приносять нам щось іще, крім роздратування.

Глокта потягнувся до столу, тим часом як Гаркерові великі очі стежили за кожним його рухом, і повільно обхопив рукою держак щипців. Підняв їх і оглянув. Їхні добре заточені щелепи заблищали в яскравому світлі лампи.

– Соски для чоловіка, – пробурмотів він, – це справжня морока. Ви це знаєте? Якщо не брати до уваги негарних шрамів, я за своїми нітрохи не сумую.

Він схопив кінчик соска Гаркера і грубо потягнув до себе.

– Ай! – вереснув колишній інквізитор, і стілець під ним зарипів від його відчайдушних намагань випручатись. – Ні!

– Гадаєте, це боляче? Тоді я сумніваюся, що вам сподобається те, що буде далі.

Тут Глокта провів розкритими щелепами щипців довкола розтягнутої плоті й міцно їх стиснув.

– Ай! Ай! Будь ласка! Очільнику, благаю!

– Ваші благання для мене нічого не варті. Мені від вас потрібні відповіді. Що сталося з Давустом?

– Клянуся життям, не знаю!

– Погано стараєтеся.

Глокта почав тиснути сильніше, і металеві краї почали вгризатись у шкіру.

Гаркер розпачливо заверещав.

– Зачекайте! Я взяв гроші! Визнаю! Я взяв гроші!

– Гроші? – Глокта трохи послабив тиск, і на волохату білу ногу Гаркера впала зі щипців краплинка крові. – Які гроші?

– Гроші, які Давуст забрав у тубільців! Після повстання! Він змусив мене зігнати до купи всіх, які, на мою думку, могли бути заможними, а тоді повісив їх разом із рештою, і ми реквізували все, що в них було, та поділили між собою! Свою частку він зберігав у скрині в своїх апартаментах, а коли він зник... Я її забрав!

– Де ці гроші зараз?

– Щезли! Я їх витратив! На жінок... і на вино, і... і на всяку всячину!

Глокта клацнув язиком.

– Ай-яй-яй.

«Жадібність і змова, несправедливість і зрада, грабунок і вбивство. Усі складники історії, здатної приємно збудити маси. Цікаво, але навряд чи стосується справи». Він погладив рукою щипці.

– Мене цікавить сам очільник, а не його гроші. Вірте мені, коли я кажу, що мені набридло ставити це запитання. Що сталося з Давустом?

– Я... Я... Я не знаю!

«Може, й правда. Та це аж ніяк не та відповідь, яка мені потрібна».

– Погано стараєтеся.

Глокта стиснув руку, і металеві щелепи з легкістю прокусили плоть і зімкнулися посередині, стиха клацнувши. Гаркер заволав, засмикався й заревів від страшного болю, а з червоного квадрата плоти на місці його соска забулькала кров, що побігла темними цівками по його блідому череву. Глокта скривився, відчувши різкий біль у шиї, і витягнув голову так, що почув, як шия клацнула. «Дивовижа: з часом навіть найжахливіші чужі страждання можуть стати... марудними».

– Практику Фрост, в інквізитора кровотеча! Прощу!

– Вибафте.

Брязнуло залізо, що його Фрост витягнув з жаровні розпеченим до червоного. Глокта, не встаючи, відчув тепло від нього. «Ах, розпечене залізо. Воно не береже таємниць і не бреше».

– Ні! Ні! Я...

Гаркерові слова перейшли в булькотливий крик: Фрост втиснув тавро в рану, і кімната мало-помалу наповнилася солоним запахом м'яса, що смажиться. Глокта відчув відразу: від цього запаху забурчав його порожній живіт. «Як давно я востаннє їв добрий шматок м'яса?» Він витер вільною рукою свіжий піт з обличчя й поворушив під плащем зболілими плечима.

«Огидна в нас справа. То чому я це роблю?» Єдиною відповіддю став тихий хрускіт, коли Фрост обережно повернув залізо у вугілля, здійнявши розсип жовтогарячих іскор. Гаркер закрутився, заскавчав і затрусився, виричавши

очі, з яких текли сльози. Із почорнілої плоті в нього на грудях іще тягнулася цівка диму. «Огидна справа, далебі. Він, без сумніву, на це заслуговує, та це нічого не мінє. Можливо, він гадки не має, що сталося з Давустом, але це теж нічого не мінє. Запитання потрібно ставити, і саме так, ніби він знає відповіді на них».

– Чому ви вперто мені опираєтеся, Гаркере? Можливо... ви вважаєте... що в мене, коли я покінчу з вашими сосками, закінчатся ідеї? Ви так думаєте? Що я зупинюся на ваших сосках?

Гаркер витріщився на нього. У нього на губах надимались і лускали бульбашки слини. Глокта нахилився ближче.

– О ні, ні, ні. Це – лише початок. Це ще навіть не початок. Час відкривається перед нами в безжальному достатку. За потреби ми можемо витратити не один день, тиждень чи місяць. Ви серйозно вважаєте, що можете так довго зберігати свої таємниці? Зараз ви належите мені. Мені та цій кімнаті. Це не може припинитися, поки я не дізнаюся того, що мушу дізнатися.

Він потягнувся вперед і стиснув великим і вказівним пальцями другий сосок Гаркера. Взяв щипці й розімкнув їхні скривавлені щелепи.

– Як складно це зрозуміти?

Їдальня магістра Ейдер була неймовірним видовищем. На легенькому вітерці, що віяв із вузьких вікон, рябіли різноманітні тканини – срібні та багряні, золоті та пурпурові, зелені, блакитні та яскраво-жовті. Ширми з філігранного мармуру прикрашали стіни, а в кутках стояли великі вазони заввишки з людину. По підлозі були розкидані купки бездоганно чистих подушок, які неначе запрошували розлягтися в комфортних ліношах. У високих скляних посудинах палали барвисті свічки, що відкидали тепле світло в усі кутки й наповнювали повітря солодким запахом. В одному кінці мармурової зали потихеньку текла в басейн у вигляді зірки чиста вода. Від цього місця відгонило театральщиною. «Схоже на будуар королеви з якоїсь кантійської легенди».

Основним елементом композиції була сама магістр Ейдер, голова Гільдії спайсерів. «Сама королева торгівців». Вона сиділа в голові столу в бездоганно білій сукні з мерехтливого шовку з ледь помітним захопливим натяком на прозорість. На кожному дюймі її засмаглої шкіри виблискували самоцвіти, яких вистачило б на чималий статок; її волосся за винятком кількох пасом, що вигадливо кучерявилися довкола її обличчя, утримували на маківці гребені зі слонової кістки. Усе вказувало на те, що вона готувалася до цього весь день. «І жодна його мить не минула дарма».

Глокта, який зігнувся на стільці на протилежному кінці, тим часом як перед ним парувала миска з супом, почувався так, ніби приволікся на сторінки книжки казок. «Неймовірного роману про екзотичний південь, де магістр Ейдер – героїня, а я – огидний, скалічений лиходій із чорним серцем. Цікаво, як скінчиться ця казка?»

– То скажіть, магістре, за що мені така честь?

– Ви, як я розумію, поговорили з іншими членами ради. Мене здивувало та трішечки образило, що ви досі не забажали аудієнції в мене.

– Перепрошую, якщо ви відчули себе обділеною увагою. Залишити наймогутнішу особу наостанок здавалося цілком доречним.

Вона підвела очі з виглядом ображеної невинності. «До того ж надзвичайно вправно вдаваної».

– Я? Могутня? Вурмс контролює бюджет і видає укази, Віссбрук командує військами та втримує оборонні споруди, Кадія говорить за переважну більшість простого народу. Я не відіграю практично жодної ролі.

– Та ну, – беззубо всміхнувся Глокта. – Ви, звісно, осяйні, але я не зовсім засліплений. Вурмсів бюджет – це сльози порівняно з заробітками спайсерів. Люди Кадії стали практично безпорадними. Ви через свого заспиритованого приятеля Коску командуєте військами, вдвічі з гаком більшими за ті, якими командує Віссбрук. Єдина причина, з якої Союз узагалі цікавить ця суха скеля, – це торгівля, яку контролює ваша гільдія.

– Що ж, не люблю хвалитися, – простодушно знизала плечима магістр, – але я вважаю, що маю певний скороминущий вплив у місті. Ви, як я розумію, про дещо розпитували.

– Така моя робота. – Глокта підніс ложку до рота, щосили намагаючись не сьорбнути крізь останні зуби. – Суп, до речі, смачний.

«І, сподіваюся, не смертоносний».

– Я подумала, що ви можете це оцінити. Розумієте, я ж теж про дещо розпитувала.

У басейні плюскала і дзюрчала вода, на стінах шурхотіла тканина, об вишукану кераміку їхніх мисок тихенько дзенькало столове срібло. «Я сказав би, що перший раунд зіграно внічию». Першою порушила мовчанку Карлот дан Ейдер.

– Я, звичайно, усвідомлюю, що у вас завдання від самого архілектора. Украй важливе завдання. Я розумію, що ви не схильні до делікатності у словах, але вам, можливо, варто ступати трохи обережніше.

– Визнаю, моя хода незграбна. Бойове поранення, ускладнене двома роками тортур. Просто диво, що мені взагалі зберегли ногу.

Вона широко всміхнулася, демонструючи два ряди бездоганних зубів.

– Ви мене надзвичайно звеселили, але моїм колегам ви здалися дещо менш дотепним. І Вурмс, і Віссбрук відчувають до вас однозначну антипатію. Здається, вони називали вас свавільним, а також іншими епітетами, яких я краще не повторюватиму.

Глокта знизав плечима.

- Я прибув сюди не в пошуках друзів.

Він повністю вихилив свій келих чудового (хто б сумнівався?) вина.

- Але друзі можуть ставати в пригоді. Як мінімум друг - це мінус один ворог. Давуст невпинно всіх дратував, і це призвело до сумних наслідків.

- Давуст не мав підтримки Закритої Ради.

- Так. Але жоден документ не спинить ножового удару.

- Це погроза?

Карлот дан Ейдер засміялася легким, відкритим, привітним сміхом. Важко було повірити, що людина, здатна видавати такий звук, може бути зрадником, загрозою чи взагалі бути ще кимось, окрім надзвичайно чарівливої господині. «І все ж я не переконаний до кінця».

- Це порада. Порада, народжена гірким досвідом. Я була б рада, якби ви не зникли найближчим часом.

- Справді? Я гадки не мав, що вмію так чарувати за званою вечерею.

- Ви небагатослівні, конфліктні, трохи лякаєте та надзвичайно обмежуєте меню, але річ у тому, що ви корисніші для мене тут, аніж... - тут вона змахнула рукою, - там, куди пішов Давуст. Не хочете ще вина?

- Звичайно, хочу.

Вона підвелася зі стільця й пурхнула до нього, ступаючи ногами по холодному мармуру, наче танцівниця. «Босоніж, за кантійським звичаєм». Коли вона нахилилася вперед, щоб наповнити Глокті келих, вітерець заворушив легкий одяг довкола її тіла й війнув її насиченим запахом йому в обличчя. «Моя мати хотіла б, щоб я одружився саме з такою жінкою - вродливою, розумною і страх якою багатую. Власне кажучи, я й сам хотів би одружитися саме з такою жінкою, коли був молодшим. Коли був іншою людиною».

Мерехтливе світло від свічок сяяло на її волоссі, блищало на самоцвітах на її довгій шиї, пронизувало вино, коли те виливалося з горла пляшки. «Вона намагається мене причарувати лише через те, що в мене є указ Закритої Ради? Звичайна робота на власну користь, щоб бути в добрих стосунках із могутніми людьми? Чи вона сподівається обдурити мене, відвернути мою увагу та віднайти від неприємної правди?» Вона ненадовго зустрілася з ним поглядом, усміхнулася ледь помітною багатозначною усмішкою й перевела погляд на його келих. «Чи маю я стати її маленьким обідранцем, який прилип замурзаним личком до вікна пекарні, стікаючи слиною через солодоші, що їх, як я знаю, ніколи не зможу собі дозволити? Мабуть, ні».

- Куди зник Давуст?

Магістр Ейдер зупинилася на мить, а тоді обережно поставила пляшку. Плавна сіла на найближчий стілець, поставила лікті на стіл, поклала підборіддя на руки та вдивилася Глокці в очі.

– Я підозрюю, що його було вбито якимось зрадником у місті. Ймовірно, агентом гурків. Я ризикую сказати вам те, що ви вже знаєте, але Давуст підозрював, що у правлячій раді міста діє змова. Він розповів про це мені незадовго до свого зникнення.

«Справді?»

– Змова у правлячій раді? – Глокта захитав головою в удаваному жаху. – Невже таке можливо?

– Будьмо чесними одне з одним, очільнику. Я хочу того, що й ви. Ми, Гільдія спайсерів, вклали в це місто надто багато часу та грошей, щоб дозволити йому перейти до гурків, а ви, схоже, можете забезпечити більше шансів його втримати, ніж оті ідіоти Вурмс і Віссбрук. Якщо в наших стінах є зрадник, я хочу, щоб його знайшли.

– Його... або її.

Магістр Ейдер підняла одну витончену брову.

– Ви не могли не зауважити, що я – єдина жінка в раді.

– Я це зауважив. – Глокта шумно сьорбнув із ложки. – Але вибачте, якщо я поки що не стану скидати вас із рахунку. Щоб переконати мене в невинуватості якоїсь людини, потрібне щось більше за добрий суп і приємну розмову.

«Хоча це, хай йому грець, більше за те, що запропонували мені інші».

Магістр Ейдер усміхнулася, підіймаючи келих.

– Тоді як я можу вас переконати?

– Чесно? Мені потрібні гроші.

– Ах, гроші. Все завжди зводиться до цього. Витягувати гроші з моєї гільдії – це все одно, що намагатися відкопати воду в пустелі: це – виснажлива, брудна й майже завжди марна робота.

«Чимось схоже на розпитування інквізителя Гаркера».

– Про яку суму ви думали?

– Можна було б розпочати, скажімо, зі ста тисяч марок.

Ейдер насправді не захлинулася вином. «Радше трохи ним забулькотіла». Вона обережно поставила свій келих, тихенько прокашлялася, м'яко витерла рота куточком серветки, а тоді поглянула на Глокту, піднявши брови.

– Ви чудово знаєте, що не отримаєте такої суми.

- Наразі я погоджуся на будь-яку суму, яку ви можете мені надати.

- Подивимося. Ваші амбіції обмежуються лише сотнею тисяч марок, чи я можу зробити для вас щось іще?

- Правду кажучи, можете. Мені потрібно, щоб торговці покинули Храм.

Ейдер злегка потерла собі скроні, так, ніби Глоктині вимоги доводили їй до головного болю.

- Він хоче вигнати торговців, - пробурмотіла вона.

- Це було необхідно, щоби здобути підтримку Кадії. Якщо він буде проти нас, нам годі сподіватися, що ми надовго втримаємо місто.

- Я роками казала цим зарозумілим дурням те саме, та все ж приниження тубільців стало доволі популярною розвагою. Чудово, коли ви хочете, щоб вони пішли?

- Завтра. Не пізніше, ніж завтра.

- І вас називають свавільним? - Вона захитала головою. - Чудово. До завтрашнього вечора я цілком можу стати найменш популярним магістром на пам'яті нині живих, якщо взагалі збережу доти свою посаду, але я постараюся вмовити на це Гільдію.

Глокта всміхнувся.

- Я не сумніваюся, що ви б могли вмовити кого завгодно на що завгодно.

- Очільнику, з вами важко вести перемовини. Не сумніваюся: якщо вам коли-небудь обридне ставити запитання, на вас чекатиме блискуче майбутнє в ролі торговця.

- Торговця? Ой, я не аж такий безжальний. - Глокта поклав ложку в порожню миску та облизав ясна. - Не хочу вас зневажити, але як жінка може очолити наймогутнішу гільдію Союзу?

Ейдер помовчала, неначе вагаючись, відповідати їй чи ні. «Або зважуючи, як багато їй сказати у відповіді». Вона опустила погляд на свій келих і неспішно покрутила його ніжку.

- Переді мною магістром був мій чоловік. Коли ми побралися, мені було двадцять два роки, а йому - майже шістдесят. Мій батько заборгував йому велику суму й запропонував мою руку замість сплати боргу.

«Ах, отже, усі ми страждаємо по-своєму». Вона скривила вуста в ледь помітній сердитій гримасі.

- Мій чоловік завжди мав добре чуття на вигідні домовленості. Невдовзі після нашого весілля в нього почало погіршуватися здоров'я, і я стала брати дедалі активнішу участь в управлінні його справами та справами Гільдії. На момент його смерті я не була магістром хіба що формально, а

моїм колегам вистачило здорового глузду, щоб офіційно визнати цей стан справ. Прибутки завжди цікавили спайсерів більше, ніж пристойність. – Вона подивилася на Глокту, швидко підвівши очі. – Не хочу вас зневажити, але як герой війни може перетворитися на мучителя?

Тепер настала його черга помовчати. «Добре запитання. Як так вийшло?»

– Можливостей для калік існує дуже небагато.

Ейдер повільно кивнула, не зводячи очей із Глоктиного обличчя.

– Напевно, це було важко. Повернутися, провівши стільки часу в пільмі, й довідатися, що ви не потрібні своїм друзям. Побачити на їхніх обличчях лише почуття провини, жаль та відразу. Зрозуміти, що ви самі.

У Глокти сіпалася повіка, і він злегка її потер. Він ще ніколи не обговорював із кимось такі теми. «А тепер я обговорюю їх із незнайомою людиною».

– Я – трагічна постать, у цьому можна не сумніватися. Колись я був пародією на людину, а тепер я – тінь людини. Обирайте, що вам до вподоби.

– Гадаю, вас нудить від такого ставлення до себе. Від нього страшенно нудить, і воно страшенно злить.

«Якби ви тільки знали...»

– Однак це все одно видається дивним рішенням: перетворитися з катованого на ката.

– Зовсім навпаки: що може бути природніше? Мій досвід вказує на те, що люди чинять так, як чинять із ними. Вас продав батько й купив чоловік, але ви з власної волі купуєте та продаєте.

Ейдер насупилася. «Можливо, це змушує її замислитися?»

– Як на мене, ваш біль мав би навчити вас співпереживання.

– Співпереживання? А що це таке? – Глокта скривився, потерши зболену ногу. – Прикро, але біль навчає лише жалості до себе.

Політика ватри

Логен незграбно посунувся в сідлі та примружено глянув угору, на нечисленних пташок, що кружляли над великою пласкою рівниною. Трясця, ох же ж і боліла в нього дупа! Стегна в нього натерлись, а ніс забився кінським запахом. Він ніяк не міг усістися так, щоб було зручно яйцям. Вони неодмінно здушувались, хоч як часто він пхав руку під пасок, аби їх посунути. Ця подорож багато в чому ставала збіса незручною.

На Півночі він розмовляв у дорозі. Хлопчиськом розмовляв із батьком. Юнаком розмовляв із друзями. Під проводом Бетода весь день розмовляв із ним, бо тоді вони були близькі, майже як брати. Балачки відвертають увагу від пухирів на ногах, голоду в животі, нескінченного клятого холоду чи того, кого напередодні вбили.

Колись Логен сміявся з оповідок Шукача, поки вони сунули крізь сніг. Роздумував над тактикою разом із Тридубою, поки вони їхали крізь багно. Сперечався з Чорним Доу, поки вони брели крізь болота, і жодна тема не здавалася їм надто дрібною. Він свого часу навіть перекинувся одним-двома жартами з Хардінгом Мовчуном, а таким міг похвалитися мало хто.

Він стиха зітхнув. Зітхнув протяжно, болісно, так, що аж у горлі зашкрябало. Добрі, звичайно, були часи, але для нього вони вже давно скінчилися, залишились у сонячних долинах минулого. Ті хлопці возз'єдналися з землею. Усі вони замовкли назавжди. А ще гірше було те, що вони покинули Логена хтозна-де з цією компанією.

Великого Джезала дан Лютара з усіх історій цікавила лише власна. Він увесь час старанно сидів прямо й гордо, задерши підборіддя й демонструючи свою зарозумілість, вищість і презирство до всього, як юнак демонструє свій перший меч задовго до того, як дізнатися, що це не привід для гордоців.

Баяза не цікавила тактика. Якщо він і розмовляв, то лише гарикав окремі слова, «так» чи «ні», суплячись на нескінченну траву, як людина, що припустилася жадливої помилки й не знає, як її позбутися. Його учень теж неначе змінився, відколи вони поїхали з Адуа. Став тихий, строгий, спостережливий. Брат Лонгфут відійшов рівниною вперед, розвідуючи маршрут. Так, певно, було найкраще. Усі інші взагалі не розмовляли. Навігатор же, як мусив визнати Логен, був занадто балакучий.

Ферро їхала трохи осторонь решти цього дружнього товариства, зігнувши плечі й насупивши брови в постійному невдоволенні; довгий шрам у неї на щоці виділявся насиченою сірістю, а сама вона докладала всіх зусиль до того, щоб інші поряд із нею здавалися мішками сміху. Вона хилилася вперед, до вітру, тиснучи на нього так, ніби сподівалася завдати йому болю своїм обличчям. Логенові здавалося, що навіть із чумою жартувати веселіше, ніж із нею.

Ось вона, весела компанія. У нього опустилися плечі.

– Коли ми дістанемося краю світу? – запитав він Баяза без особливої надії.

– Ще нескоро, – пробурчав маг крізь ледь розтиснуті зуби.

Тож Логен їхав далі, втомлений, зболений і знуджений, і стежив за нечисленними птахами, що поволі ширяли над нескінченною рівниною. Гарними, великими, жирними птахами. Він обливав губи.

– А нам би придалося трохи м'яся, – пробурмотів він. Він уже давно не куштував свіжого м'яса. Відколи вони покинули Калкіс. Логен потер живіт. Жирна м'якість на ньому, що утворилася під час життя в місті, вже натягувалася. – Гарного м'яся.

Ферро насуплено глянула на нього, а тоді – на птахів, що кружляли вгорі. Скинула з плеча лук.

– Ха! – гикнув Логен. – Удачі.

Вона у нього на очах плавно витягнула стрілу з сагайдака. Марно. Так поцілити нізачо не зміг би навіть Хардінг Мовчун, а він був найкращим лучником, якого коли-небудь бачив Логен. Тим часом Ферро приклала стрілу до зігнутого дерева, вигнувши спину й уп'явшись жовтими очима в силуети, що ширяли вгорі.

– Ти ніколи не здобудеш жодної з цих пташок, навіть якщо стрілятимеш тисячу років.

Вона відтягнула тятиву.

– Тільки стрілу згайнуеш! – гукнув він. – Треба дивитися реально на такі речі!

Стріла, певно, впаде назад і влучить йому в обличчя. Або проштрикне шию його коневі, той здохне, перекинеться і задавить його самого. Годящий кінець для цієї кошмарної подорожі. За мить один із птахів упав у траву, проштрикнутий стрілою Ферро.

– Ні, – прошепотів він, витріщившись на неї з роззявленим ротом, тим часом як вона знову зігнула лук. У сіре небо полинула ще одна стріла. Другий птах плюхнувся на землю зовсім поряд із першим. Логен вражено витріщився на нього. – Ні!

– Не кажи мені, що не бачив більших дивовиж, – мовив Баяз. – Ти, людина, що розмовляє з духами й подорожує з магами, той, кого бояться найбільше на всій Півночі?

Логен зупинив коня і зісковзнув із сідла. Пройшов високою травою, зігнувся, тримаючись на хистких, зболених ногах, і підняв одного з птахів. Стріла проштрикнула його просто посеред грудей. Логен навряд чи впорався б охайніше, навіть якби проштрикнув його стрілою з одного фута.

– Тут щось не так.

Баяз широко всміхнувся, схрестивши руки перед собою на сідлі.

– Як кажуть легенди, за стародавніх часів, до початку історії, наш світ та Потойбіччя були об'єднані. Були одним світом. Демони ходили по землі, маючи змогу робити все, що заманеться. Царював неймовірний хаос. Вони схрещувалися з людьми, а їхні нащадки були напівкровками. Наполовину людьми, наполовину демонами. Демонокровками. Чудовиськами. Один із них узяв собі ім'я Еуз. Він звільнив людство від тиранії дияволів, а лють його бою з ними сформувала землю. Він відділив світ угорі від світу внизу й запечатав ворота між ними. Щоб такого жахіття більше ніколи не сталося, він проголосив Перший закон. Забороняється торкатись Потойбіччя безпосередньо чи говорити з дияволами.

Логен поглянув, як інші дивляться на Ферро. Лютар і Кей супилися, побачивши цю неймовірну вправу в стрільбі з лука. Вона одразу відкинулася назад у сідлі, натягнувши тятиву до краю, тримаючи наступну стрілу так, що її блискучий наконечник геть не ворухився, і водночас підштовхуючи п'ятами туди-сюди свого коня. Логенові ледве вдавалося нав'язати коневі свою волю з повіддям у руках, але він не розумів, як цього стосується божевільна Баязова історія.

– Дияволи й таке інше, Перший закон. – Логен змахнув рукою. – То й що?

– Перший закон від початку був сповнений суперечностей. Уся магія походить із Потойбіччя, приходячи на землю, як світло з сонця. Сам Еуз був частково дияволом, і те саме стосувалося його синів – Джувенса, Канедіаса, Глустрода – та інших. Кров надавала їм дари та прокляття. Силу, довголіття та гострий зір, недоступні простим людям. Їхня кров багато століть передавалась їхнім дітям, дітям їхніх дітей і так далі, невпинно розріджуючись. Дари почали з'являтися через покоління, потім – через два, а потім стали з'являтися зовсім рідко. Диявольська кров розрідилась і вимерла. Зараз, коли наш світ і нижній світ так сильно розійшлися, втілення цих дарів – по-справжньому рідкісне видовище. Нам воістину пощастило побачити його на власні очі.

Логен підняв брови.

– Вона? Наполовину дияволиця?

– Значно менше, ніж наполовину, мій друже. – Баяз захихотів. – Наполовину дияволом був сам Еуз, і його сила підкидала гори й викопувала моря. Напівкровка міг наповнити кров жахом і жагою, від яких зупинилося б серце. Вигляд напівкровки міг засліпити. Ні, не наполовину. Хіба що трішечки. Але в ній є слід Потойбіччя.

– Потойбіччя, так? – Логен опустив погляд на мертвого птаха у себе в руці.

– То чи порушив би я Перший закон, якби торкнувся її?

Баяз захихотів.

– Оце вже гостре запитання. Ти постійно мене дивуєш, майстре Дев'ятипалий. Цікаво, що сказав би на це Еуз? – Маг стиснув вуста. – Думаю, я зумів би тебе пробачити. А от вона, – тут Баяз кивнув лисою головою на Ферро, – швидше за все, відтяла б тобі руку.

Логен лежав на животі, дивлячись крізь високу траву на долину з пологісними схилами та неглибоким струмком на дні. Із ближчого до них боку стояла купка якихось будівель, точніше оболонки будівель. У них не було дахів, не було нічого, крім напіврозвалених стін, здебільшого по пояс, а каміння, що з них попадало, було розкидане по схилах долини серед трави, що колихалася. Таке можна було б побачити й на Півночі. Там після воєн лишилося багацько покинутих сіл. Людей виганяли, витягували, випалювали... Логен частенько бачив таке на власні очі. Не раз долучався до цього. Він цим не пишався, але він не пишався багато чим із того, що тоді робив. А якщо подумати, то й у будь-який інший час.

- Небагато тут лишилося житла, - прошепотів Лютар.

Ферро похмуро глянула на нього.

- Зате е за чим ховатись.

Насувався вечір; сонце вже висіло низько на обрії й наповнювало понівечене село тінями. Там не було жодних ознак людей. Жодних звуків, окрім хихотіння води й повільного вітру, що ковзав у траві. Жодних ознак будь-кого, але Ферро мала рацію. Відсутність ознак ще не означає відсутності небезпеки.

- Пропоную тобі сходити туди й подивитися, - пробурмотів Лонгфут.

- Мені пропонуеш? - скоса позирнув на нього Логен. - Отже, сам ти лишаєшся тут, так?

- Я не маю таланту до бійок. Ти це добре знаєш.

- Гм, - буркнув Логен. - Таланту до виходу з бійок у тебе катма, зате до їх знаходження - удосталь.

- Знаходити щось - це моя робота. Я тут заради навігації.

- Може, ти б міг знайти мені пристойну вечерю та ліжко, - гиркнув Лютар із плаксивим союзним акцентом.

Ферро з огидою втягнула повітря крізь зуби.

- Хтось мусить піти, - буркнула вона й ковзнула на животі за край схилу. - Я піду ліворуч.

Ніхто більше не ворухнувся.

- Ми теж, - буркнув Лютарові Логен.

- Я?

- А хто ще? Три - гарне число. Ходім, тільки непомітно.

Лютар поглянув крізь траву в долину, облизав губи й потер руки. Логенові було видно, що він збентежений, збентежений і водночас гордий, як зелений хлопчисько перед боем, який випинає підборіддя, намагаючись показати, що не боїться. Логен не обманювався. Він бачив усе це вже сотню разів.

- А ти хочеш дотерпіти до ранку? - буркнув він.

- Просто стеж за власними недоліками, північанину, - процідив Лютар, посунувшись униз схилом. - У тебе їх удосталь!

Він, незграбний і недосвідчений, випхався за край дупою догори й гучно задзвенів коліщатками великих блискучих шпор.

Логен схопив його за плащ, перш ніж він віддалився бодай на крок.

– Ти ж знімеш оці штуки, перш ніж піти, правда?

– Що?

– Ці блядські шпори! Я сказав: непомітно! Ти б ще дзвоник собі на прутня почепив!

Лютар набурмосився й сів, аби їх зняти.

– Не підводься! – процідив Логен і штовхнув його спиною в траву. – Хочеш нас згубити?

– Геть від мене!

Логен знову пхнув його донизу, а тоді тицьнув у нього пальцем, щоб до нього точно дійшло.

– Я не збираюся вмирати через твої блядські шпори, так і знай! Якщо не можеш ходити тихо, можеш сидіти тут, із навігатором. – Він зиркнув на Лонгфута. – Може, ви обидва зможете за допомогою навігації дістатися до села, коли ми впевнимися, що там безпечно.

Він захитав головою й поповз униз схилом за Ферро.

Вона вже опинилася на півдорозі до ручаю, перекочувалася й ковзала через розвалені стіни, нишком пробігала між ними, низько пригнувшись і тримаючи руку на руків'ї свого вигнутого меча, швидка й мовчазна, як вітер над рівниною.

Це, звісно, вражало, але Логен непогано вмів підкрадатися. Замолоду він цим славився. Він уже й збився з ліку, до скількох шанка та людей підкрався ззаду. Ходили чутки, що перший звук, який можна почути з наближенням Кривавої Дев'ятки – це дзюрчання крові, що витікає з твоєї шиї. Що тут казати, Логен Дев'ятипалий уміє бути непомітним.

Він тихо, як миша, підкрався до першої стіни й перекинув через неї одну ногу. Підтягнувся, плавний, як масло, усе ще беззвучний і непомітний. Задня його нога зачепилася за кілька незакріплених камінців і шумно потягнула їх слідом за ним. Він узявся за них, поворушив, збив ліктем ще кілька, і вони гучно попадали довкола нього. Незграбно став на кволу ногу, підвернув її, вереснув від болю, перекинувся й покотився крізь зарості чортополоху.

– Блядь, – пробурчав він, ледве звівшись на ноги й узявшись однією рукою за ефес меча, який геть заплутався в його плащі. Добре, що хоч не витягав його, бо міг би проштрикнути сам себе. Таке було з одним його другом. Він так завзято кричав, що перечепився об корінь дерева й відтяв собі великий шмат голови власною сокирою. Возз'єднався з землею аж бігом.

Логен пригнувся серед упалого каміння, чекаючи на чийсь раптовий напад. Нападу не сталося. Тільки вітер дихав у діри в старих стінах і хихотіла вода в ручаї. Він підкрався до купи необтесаного каміння, пройшов у старий

дверний проріз і переліз через напіврозвалену стіну, шкутильгаючи й охаючи через пошкоджену ногу та вже майже не стараючись зберігати тишу. Там нікого не було. Він зрозумів це, щойно впав. Пропустити такий провал було неможливо. Шукач, швидше за все, зараз уже ридав би, якби був живий. Логен помахав рукою в бік гребеня, а за мить побачив, як Лонгфут підвівся й помахав рукою у відповідь.

– Тут нікого нема, – пробурмотів він собі під носа.

– І все одно, – прошепотів голос Ферро щонайбільше за крок чи два позаду. – Ти винайшов новий спосіб розвідки, біляче. Наробити такого галасу, щоб усі самі до тебе прийшли.

– Давно цим не займався, – буркнув Логен. – І все одно ніхто не постраждав. Тут нікого нема.

– Були.

Вона стояла в оболонці однієї зі зруйнованих будівель і, нахмурившись, дивилася на землю. Обпалена ділянка в траві, а довкола неї – декілька каменів. Кострище.

– Йому всього день чи два, не більше, – пробурмотів Логен, потицявши пальцем у попіл.

До них іззаду підійшов Лютар.

– І все-таки тут нікого нема.

Його обличчя виражало таку самовдоволеність і пиху, наче він якимось робом одразу про щось здогадався. Про що саме, Логен не знав.

– Пощастило тобі, що нема, бо інакше ми б, може, вже зшивали тебе докупі!

– Бля, та я б вас обох зшивала! – прошипіла Ферро. – Мені треба зшити докупі ваші нікчемні білі голови! Від вас обох користі, як від мішка з піском у пустелі! Тут є сліди. Від коней і возів.

– Може, купці? – з надією в голосі запитав Логен. Вони з Ферро Perezirнулися. – Можливо, нам надалі краще триматись осторонь дороги.

– Надто повільно.

Баяз тим часом уже спустився до села. За ним не забарилися Кей і Лонгфут із возом і конями.

– Занадто повільно. Будемо триматися стежки. Тут ми вчасно побачимо, якщо хтось надходитиме. Заздалегідь.

Лютара це явно не переконало.

– Якщо ми побачимо цих людей, вони побачать нас. Що тоді?

– Тоді? – Баяз підняв брову. – Тоді нас зможе оборонити славетний капітан Лютар. – Він оглянув зруйноване село. – Проточна вода та своєрідний прихисток. Здається, це добре місце для табору.

– Непогане, – буркнув Логен, який уже шукав у возі полін, щоб розпалити багаття. – Я зголоднів. Куди поділися ті птахи?

Логен сидів і дивився з-за своєї миски, як їдять інші.

Ферро сиділа навпочіпки на самому краєчку мінливого світла ватри, зігнувшись і мало не сховавши затінене обличчя в мисці. Вона з підозрою роззиралася навколо та іла руками, запихаючись так, ніби боялася, що в неї щомиті можуть відібрати їжу. Лютар був не такий завзятий. Він елегантно покусував крильце оголеними передніми зубами, так, ніби, торкнувшись його губами, міг отруїтись. На його тарілці збоку були ретельно викладені знехтувані шматочки. Баяз жував не без задоволення, а його борода виблискувала соком із м'яса.

– Смачно, – пробурмотів він із повним ротом. – Майстре Дев'ятипалий, тобі варто замислитися про кулінарію як фах, якщо тобі коли-небудь набридне... – він змахнув ложкою, – те, чим ти займаєшся.

– Гм, – промовив Логен.

На Півночі коло багаття поралися всі по черзі, і це вважалося честю. Добрих кухарів цінували майже так само, як добрих бійців. Тут було інакше. З казанками ця компанія поводитися не вміла. Баяз ледве вмів довести чай до кипіння, і на цьому все. Кей за сприятливих обставин міг видобути коржик із коробки. Що ж до Лютара, то Логен сумнівався, що той узагалі знає, де в казанка дно. А Ферро, схоже, зневажала ідею кулінарії як таку. Логен вважав, що вона звикла їсти все сирим. Може, навіть іще живим.

На Півночі після важкого дня в дорозі, коли люди збиралися довкола видовжених багать, щоб поїсти, всі сідали у строгому порядку. Ватажок сідав на чільному місці, в оточенні своїх синів та Іменитих клану. Далі сідали карли, починаючи з найславетніших. Трелям було за щастя мати власні невеличкі багаття подалі. Кожен завжди мав своє місце та змінював його лише на пропозицію ватажка. У такий спосіб він вшановував якусь велику послугу від цієї людини чи те, як добре вона показала себе в бою. Сівши не на своє місце, можна було нарватися на копняк чи навіть убивство. Місце людини біля багаття більш-менш відповідало її становищу в житті.

Тут, на рівнинах, було інакше, та Логен усе одно бачив певну закономірність у тому, хто як сидів, і вона аж ніяк не радувала. Вони з Баязом були досить близько до вогню, але інші перебували далі, ніж сіли б заради комфорту. Зігнані до купи вітром, холодом і вологою ніччю та роз'єднані одне одним. Він позирнув на Лютара, який кривився, дивлячись у свою миску так, ніби вона була повна сечі. Ніякої поваги. Позирнув на Ферро, яка примружено дивилася на нього жовтооком вовком. Ніякої довіри. Він скрушно похитав головою. Без довіри та поваги гурт розвалиться під час бою, як стіни без будівельного розчину.

Однак Логен свого часу схиляв на свій бік і складніших слухачів. Тридуба, Тул Дуру, Чорний Доу, Хардінг Мовчун – він бився у двобої з кожним із них і всіх переміг. Зберіг кожному з них життя, а вони опісля не могли не йти за ним. Кожен з них доклав усіх зусиль до того, щоб його вбити, до того ж не без причини, але кінець кінцем Логен завойовував їхню довіру, повагу й навіть дружбу. Малі діяння та багато часу – ось що йому допомагало. «Терпіння – найголовніша з чеснот», – казав його батько, а ще казав: «Гір за один день не перейдеш». Може, час і грає проти нього, але поспіхом тут нічого добитися не можна. Треба дивитися реально на такі речі.

Логен випрямив затерплі схрещені ноги, узяв бурдюк із водою й підвівся, а тоді неквапом підійшов туди, де сиділа Ферро. Вона тим часом проводжала його поглядом. Вона, звісно, була дивна, і не лише зовні, хоча зовнішність у неї, знали мертві, таки була досить чудернацька. Вона здавалася твердою, гострою й холодною, як новий меч, і не поступалася суворістю жодному чоловікові, якого міг згадати Логен. Можна було подумати, ніби вона не кине рятівної колоди людині, що тоне, але для його порятунку зробила навіть більше, і не один раз. Серед них усіх він був готовий довіритися їй найперше й найбільшою мірою. Тож він сів навпочіпки та простягнув їй бурдюк, пузата тіль якого мерехтіла й сунулася на шерехатій стіні позаду неї.

Ферро на мить нахмурилася, глянувши на нього, а потім насуплено подивилася на Логена. Тоді вирвала бурдюк у нього з рук і схилилася над своєю мискою, наполовину повернувшись до нього кістлявими плечима. Ні тобі «дякую», ні тобі вдячного жесту, але його це не бентежило. Гір, як-не-як, за день не перейдеш.

Він знову опустився біля вогню й подивився, як танцює полум'я, відкидаючи мінливе світло на похмурі обличчя всіх, хто зібрався.

– Хтось знає якісь історії? – з надією поцікавився він.

Кей втягнув повітря крізь зуби. Лютар вишкірився на Логена з-за вогню. Ферро навіть не подала знаку, що почула. Цей початок аж ніяк не підбадьорював.

– Ніхто?

Жодної відповіді.

– Тоді гаразд, я знаю одну-дві пісні – може, й слова згадаю.

Він прокашлявся.

– Чудово! – втрутився Баяз. – Якщо це врятує нас від пісні, я знаю сотні історій. Що ви бажали почути? Історію кохання? Комедію? Оповідку про сміливість у супереч усьому?

– Про це місце, – перервав його Лютар. – Про Стару Імперію. Якщо це була така видатна країна, то як вона докотилася до цього? – Він різко махнув рукою на напіврозвалені стіни та те, що, як усі вони знали, лежало за ними. Ніщо, миля за милю. – До пустки.

Баяз зітхнув.

– Я міг би розповісти про це, але нам пощастило, що в нашій маленькій подорожі також бере участь уродженець Старої Імперії, який до того ж завзято вивчає історію. Майстре Кей! – Учень ліниво підвів погляд, відірвавши очі від багаття. – Ти не проти нас просвітити? Як Імперія, колишній блискучий центр світу, дійшла до такого становища?

– Це довга історія, – пробурмотів учень. – Мені почати з початку?

– А з чого ще взагалі починати?

Кей знизав кістлявими плечима й заговорив.

– Усемогутній Еуз, нищитель демонів, зачинювач воріт, батько світу, мав чотирьох синів, і кожному з них дав певний дар. Найстаршому з них, Джувенсові, він подарував хист до високого мистецтва – уміння змінювати світ за допомогою магії, обмеженого знаннями. Другому його синові, Канедіасові, дістався дар творення, формування каменю й металу відповідно до власних цілей. Третьому своєму синові, Бедешу, Еуз дав уміння розмовляти з духами та нав'язувати їм свою волю. – Кей солодко позіхнув, прищокнувши губами та кліпнувши на вогонь. – Так народилися три чисті дисципліни магії.

– А я думав, що в нього було четверо синів, – буркнув Лютар.

Кееві очі ковзнули вбік.

– Так і було, і саме в цьому криється корінь загибелі Імперії. Наймолодшим сином був Глустрод. Йому мав відійти дар спілкування з Потойбіччям. Таємниці викликання дияволів із нижнього світу та підкорення їх власній волі. Але це заборонив Перший закон, і тому Еуз не дав наймолодшому синові нічого, крім свого благословення, а всі ми знаємо, чого вони варті. Він навчив решту трьох своїх таємниць, кому які дістались, і пішов, наказавши синам принести у світ порядок.

– Порядок. – Лютар кинув свою тарілку на траву біля себе та зневажливо оглянув тіністі руїни. – Вони недалеко просунулися.

– Попервах було навпаки. Джувенс енергійно пішов до своєї мети та спрямував на її досягнення всю свою силу й мудрість. Знайшов народ, який припав йому до душі, людей, що жили біля Аосу, і подарував їм закони й навчання, уряд і науку. Дав їм уміння, потрібні для завоювання сусідів, а їхнього ватажка зробив імператором. Син правив після батька, рік минав за роком, а країна росла і процвітала. Землі імперії тягнулися на півдні до самої Іспарди, на півночі – до Анконуса, а на схід – аж до берегів круга Морів і навіть далі. Один імператор правив за другим, але Джувенс завжди був поруч: скеровував, радив, формував усе відповідно до свого великого задуму. Все було цивілізовано, все було мирно, всі були вдоволені.

– Майже всі, – пробурмотів Баяз, тицяючи сучком у готовий згаснути вогонь.

Кей широко всміхнувся.

– Ми забули про Глустрода, достоту як його батько. Про знехтуваного сина. Відкинутого сина. Ошуканого сина. Він випрохував у всіх трьох братів якусь частку їхніх таємниць, але вони ревно оберігали свої дари, і всі трое йому відмовили. Він поглянув на те, чого досягнув Джувенс, і невимовно розізлився. Знайшов на світі темні куточки й потай заходився вивчати ті науки, що їх заборонив Перший закон. Знайшов на світі темні куточки й торкнувся Потойбіччя. Знайшов темні куточки й заговорив мовою дияволів, а тоді почув, як йому відповідають їхні голоси. – Кеїв голос стихився до шепоту. – І ці голоси сказали Глустродові, де копати...

– Чудово, майстре Кей, – строго перервав його Баяз. – Схоже, твоє володіння історією значно покращилося. Втім, не марнуймо часу на деталі. Глустродові розкопки можна відкласти на якийсь інший день.

– Звичайно, – пробурмотів Кей, виблискуючи очима у світлі вогню. На його худорлявому обличчі виднілися темні западини. – Вам краще знати, майстре. Глустрод снував плани. Стежив із тіні. Збирав таємниці. Лестив, погрожував і брехав. Він швидко змушував слабких волею служити своїм цілям і нацьковував сильних волею одне на одного, бо був хитрий, чарівливий і гарний на вроду. Тепер він повсякчас чув голоси з нижнього світу. Вони радили йому всюди сіяти розбрат, і він їх слухав. Вони спонукали його їсти людську плоть і красти людську силу, і він так і чинив. Вони наказували йому шукати демонокровок, які ще лишалися на світі, зацураних, ненавидимих, вигнаних, і створити з них армію, і він послухався.

Щось торкнулося ззаду Логенового плеча, і він мало не підскочив на місці. Над ним стояла Ферро, простягнувши бурдюк із водою.

– Дякую, – буркнув він, узявши в неї бурдюк і вдаючи, ніби його серце не стукає об ребра.

Швидко відпив добрий ковток і повернув на місце корок, пхнувши його долонею, а тоді поклав бурдюк поруч із собою. Підвівши погляд, він побачив, що Ферро не ворухнулася. Так і стояла над ним, дивлячись на танцююче полум'я. Логен посунувся на крок, звільняючи місце. Ферро насупилася, втягнула повітря крізь зуби, копнула землю, а тоді поволі сіла навпочіпки так, щоб між ними залишилося вдосталь місця. Витягнула руки до вогню й вишкірила на нього блискучі зуби.

– Там холодно.

Логен кивнув.

– Ці стіни не дуже захищають від вітру.

– Ні.

Її очі, швидко оглянувши всіх, знайшли Кея.

– Не зупиняйся через мене, – різко сказала вона.

Учень широко всміхнувся.

- Військо, що його зібрав Глустрод, було дивне й лиховісне. Він зачекав, коли Джувенс покине імперію, а тоді нишком пробрався до столиці, Аулкуса, і дав хід своїм вправно виснуваним планам. Ніби якийсь божевільня накрило місто. Син бився з батьком, дружина з чоловіком, сусід із сусідом. Імператора зарізали на сходах його палацу власні сини, а тоді вони, оскаженілі від жадібності та заздрощів, пішли один на одного. Неприродна армія Глустрода, яка проникнула в каналізацію під містом, пішла в бій і перетворила вулиці на братські могили, а площі - на бійні. Дехто з її вояків умів змінювати подобу, крадучи чужі обличчя.

Баяз захитав головою.

- Зміна подоби. Жахливий і підступний трюк.

Логен згадав жінку в холодній пітьмі, що розмовляла голосом його померлої дружини, спохмурнів і зігнув плечі.

- Жахливий трюк, ніде правди діти, - промовив Кей, і його хвороблива усмішка стала ще ширшою. - Бо на кого можна покластися, якщо не покладаєшся на власні очі, на власні вуха, щоб відрізнити друга від ворога? Та попереду було дещо гірше. Глустрод викликав демонів із Потойбіччя, підкорив їх власній волі й послав їх нищити тих, хто чинитиме йому опір.

- Викликання та насилання, - процідив Баяз. - Прокляті дисципліни. Страшні ризики. Жахливі порушення Першого закону.

- Але Глустрод не визнавав жодного закону, крім власної сили. Невдовзі він уже сидів у тронній залі імператора на купі черепів, смоктав людську плоть, як немовля смоче молоко, і насолоджувався своєю жахливою перемогою. Імперія поринула в хаос, бліду тінь хаосу стародавніх часів до пришествя Еуза, коли наш світ і нижній світ були одним цілим.

Крізь щілини в стародавній кам'яній кладці довкола них зітхнув порив вітру, і Логен, здригнувшись, щільно закутався в ковдру. Ця клята історія діяла йому на нерви. Крадіжки облич, насилання дияволів і поїдання людей. Але Кей не зупинявся.

- Довідавшись, що накоїв Глустрод, Джувенс жахливо розлютився та звернувся по допомогу до братів. Канедіас не став до нього йти. Він сидів під замком у своєму домі, вовтузячись зі своїми машинами й не дбаючи про зовнішній світ. Джувенс і Бедеш зібрали армію без нього й пішли війною на брата.

- Жахливою війною, - пробурмотів Баяз, - із жахливою зброєю та жахливими втратами.

- Бої відбувалися по всьому континенту від краю до краю, ввібрали в себе всі дрібні суперництва та породили безліч усобиць, злочинів і помст, наслідки яких отруюють світ і сьогодні. Але кінець кінцем Джувенс торжествував. Глустрода обложили в Аулкусі, його підмінків вивели на чисту воду, а його армію розсіяли. Тоді, у найвідчайдушнішу мить його життя, голоси з нижнього світу нашептали йому план. Відчини ворота до Потойбіччя, сказали вони. Відімкни замки, зламай печатки й розчахни двері, створені твоїм батьком. Поруш Перший закон іще раз, востаннє, сказали вони, та

знову впусти нас у світ, і тебе більше ніколи не проігнорують, не відцураються, не ошукають.

Перший з-поміж магів повільно кивнув сам собі.

– Але його ошукали ще раз.

– Бідолашний дурень! Потойбічні істоти створені з брехні. Водитися з ними значить пізнати найстрашнішу небезпеку. Глустрод підготувався до своїх ритуалів, але в поспіху припустився якоїсь невеличкої помилки. Можливо, то просто опинилася не на своєму місці крупинка солі, але результати були посправжньому жахливі. Велика сила, що її зібрав Глустрод, досить потужна, щоби прорвати дірку в тканині світу, вийшла на волю без форми й без причини. Глустрод знищив сам себе. Аулкус, велична та прекрасна столиця імперії, був спустошений, а земля довкола нього навіки отруена. Тепер усі обходять це місце за багато миль. Місто стало розтросеним кладовищем. Розбитою руїною. Годящим пам'ятником нерозважливості й гордині Глустрода та його братів. – Учень позирнув на Баяза. – Я кажу правду, майстре?

– Так, – пробурмотів маг. – Я знаю. Я це бачив. Ще як був молодим дурнем із пишним і блискучим волоссям. – Він провів рукою по лисому черепу. – Молодим дурнем, який так само кепсько розумівся на магії, мудрості та шляхах влади, як зараз – ти, майстре Кей.

Учень схилив голову.

– Я живу лише заради навчання.

– І в цьому плані ти, здається, значно вдосконалився. Як тобі ця оповідь, майстре Дев'ятипалий?

Логен надув щоки.

– Я сподівався на щось веселіше, але, мабуть, задовольнюся тим, що дають.

– Як на мене, суцільна маячня, – зневажливо всміхнувся Лютар.

– Гм, – пирхнув Баяз. – Як же нам пощастило, що ми не питали твоєї думки. Можливо, капітане, вам варто помити посуд, поки ще не надто пізно.

– Мені?

– Одна з нас упіймала їжу, один з нас її приготував. Один з нас розважив усю компанію оповідкою. Ви – єдиний серед нас, хто ще не зробив свого внеску.

– Крім вас.

– О, я надто вже старий, щоби хлюпатись у струмках у таку пізню годину. – Баязове обличчя посуворішало. – Видатна людина найперше повинна навчитися скромності. Посуд чекає.

Лютар відкрив рота, щоб заговорити, передумав, сердито звівся на ноги й кинув свою ковдру в траву.

– Кляті черепки, – вилаявся він, зібравши посуд коло вогню й потупавши до ручаю.

Ферро провела його поглядом із дивним виразом обличчя, що, можливо, навіть правив їй за усмішку. Перевела погляд на вогонь і облизала губи. Логен витягнув корок із бурдюка з водою та простягнув його їй.

– Ага, – буркнула вона, вихопила бурдюк у нього з рук і швидко ковтнула. Витираючи рота рукавом, скося глянула на Логена й насупилася. – Що таке?

– Нічого, – швидко відповів він, відвівши погляд і піднявши порожні долоні. – Нічогісінько.

Втім, у душі він усміхався. Невеликі діяння й час. Ось як він із цим упорається.

Дрібні злочини

– Холодно, так, полковнику Вест?

– Так, ваша високосте, зима вже майже настала.

Уночі йшло щось схоже на сніг. Холодна, мокра сльота, що вкрила все крижаною вологою. Тепер, коли настав блідий ранок, увесь світ здавався наполовину замерзлим. Копита їхніх коней хрустіли та чвакали в напівзамерзлій багнюці. З напівзамерзлих дерев сумовито крапала вода. Вест не був винятком. Із його мокрого носа з диханням виривалася пара. Занімілі від холоду кінчики його вух неприємно поколювало.

Принц Ладісла цього, здавалося, й не помічав, але ж він був закутаний у величезний плащ, мав на собі шапку та рукавички з блискучого чорного хутра, без сумніву, вартото кількасот марок. Він широко всміхнувся.

– Утім, бійці, попри все це, начебто в добрій формі.

Вест не вірив власним вухам. Справді, Королівський полк, яким доручили командувати Ладіслі, здавався цілком щасливим. Його широкі намети були розставлені рівними рядами посеред табору, перед ними палали багаття для приготування їжі, а поблизу були прип'яті як годиться коні.

Становище рекрутів, які становили щонайменше три чверті їхніх сил, було не таке щасливе. Підготовка багатьох із них була ганебною. То були люди ненавчені чи неозброєні, часом – просто занадто хворі чи застарі для переходів, не кажучи вже про бій. Дехто не мав нічого, крім одягу, який носив, та й той перебував у жалюгідному стані. Вест бачив, як бійці скупчуються під деревами, щоб погрітись, не маючи чим захиститися від дощу, крім половини ковдри. Ганьба та й годі.

- Ваша високосте, Королівський полк забезпечений добре, та мене турбує становище деяких ре...

- Так, - сказав Ладісла, перервавши його так, ніби він геть не говорив, - із ними все гаразд! Вони призуть вудила! Певно, їх зігриває внутрішній вогонь, так, Весте? Не можуть дочекатися, коли підуть на ворога! Хай йому грець, шкода, що ми мусимо чекати тут, марнучи час за цією клятою річкою!

Вест закусив губу. Неймовірний хист принца Ладісли до самообману з кожним днем дратував дедалі сильніше. Його високість убив собі в голову, що стане видатним і славетним генералом, очоливши незрівнянний підрозділ бійців. Що він здобуде видатну перемогу, і в Адуа його вітатимуть як героя. Однак замість того, щоб докласти до цього бодай дрібку зусиль, він поведився так, ніби це вже сталося, геть не зважаючи на істину. Не можна було допустити, щоб він помітив щось огидне, неприємне чи несумісне зі своїми божевільними ідеями. Тим часом чепуруни з його штабу, які не мали й місяця бойового досвіду, навіть разом узяті, хвалили його за чудові судження, плескали один одного по спині та погоджувалися з усіма його висловлюваннями, хоч якими сміховинними.

Людина, що ніколи ні в чому не знала нужди, ні над чим не працювала й за все життя не відзначилася навіть найменшою крихтою самодисципліни, певно, має чудернацькі уявлення про світ, думалося Вестові, а доказ цього іхав верхи поряд із ним і всміхався так, наче турбота про десятьох тисяч людей - завдання неважке. Кронпринц і реальний світ, як зауважив лорд-маршал Бурр, були геть чужі один одному.

- Холодно, - пробурчав Ладісла. - Погода вже не схожа на ту, що буває в пустелях Гуркулу, так, полковнику Вест?

- Ні, ваша високосте.

- Але дещо не змінюється, еге ж? Тобто війна, Весте! Війна загалом! Вона однакова повсюди! Відвага! Честь! Слава! Ви ж билися разом із полковником Глоктою, так?

- Так, ваша високосте.

- Колись я обожнював слухати історії про діяння цієї людини! У юності він був одним із моїх героїв. Об'їздив ворога, тероризував його комунікації, атакував обоз і все що завгодно. - Принців батіг об'їхав, потероризував й атакував уявний обоз у повітрі перед ним. - Шикарно! І ви, як я розумію, усе це бачили?

- Дещо з цього - так, ваша високосте.

Він бачив безліч садн від сідла, сонячних опіків, грабунку, пияцтва та марнославного хизування.

- Полковник Глокта, присягаюся! Трохи його блиску стало б нам у пригоді, так, Весте? Трохи його сили! Трохи його енергії! Прикро, що він загинув.

Вест підвів погляд.

- Він не загинув, ваша високосте.

- Не загинув?

- Його взяли в полон гурки, а тоді повернули до Союзу, коли війна скінчилася. Він... гм... він вступив до Інквізиції.

- Інквізиції? - явно вжахнувся принц. - І як тільки можна відмовитися від солдатського життя заради цього?

Вест спробував знайти потрібні слова, але вирішив цього не робити.

- Навіть не уявляю, ваша високосте.

- Вступив до Інквізиції! Оце так.

Якусь хвилю вони їхали в мовчанні. До принца мало-помалу повернулась усмішка.

- Але ж ми розмовляли про честь на війні, хіба не так?

Вест скривився.

- Так, ваша високосте.

- Ви ж першим кинулися крізь пролом в Ульріоку, хіба ні? Я сам чув: першим кинулися крізь пролом! Ви маєте честь, еге ж? Здобули славу, чи не так? Це, певно, був неабиякий досвід, так, полковнику? Неабиякий досвід!

Він пхався крізь купу ламаного каміння й деревини, захарашену понівеченими трупами. Наполовину осліп від диму, наполовину задихнувся від пилу, на нього звідусіль насувалися крики, лемент і дзенькіт металу, і він ледве дихав зі страху. Звідусіль сунули люди, що стогнали, штовхалися, спотикалися, репетували, стікали кров'ю й потом, чорні від бруду й сажі, з ледь видимими обличчями, перекошеними від болю й люті. Дияволи в пеклі.

Вест пам'ятав, що знов і знов волав: «Уперед!» - поки не зірвав горло, хоч і гадки не мав, куди це - вперед. Пам'ятав, як заколов когось шпагою - друга чи ворога, він не знав ні тоді, ні тепер. Пам'ятав, як упав, поранив голову об камінь й роздер кітель об поламану балку. Пам'ятав миттєвості, уривки, наче з історії, яку одного разу від когось почув.

Вест щільніше загорнув змерзлі плечі в шинель, шкодуючи, що вона занадто тонка.

- Неабиякий досвід, ваша високосте.

- Збіса прикро, що той клятий Бетод сюди не піде! - Принц Ладісла сердито змахнув у повітрі батоном. - Це хіба трохи краще за кляту варту! Бурр вважає мене дурнем, так, Весте, вважає?

Вест глибоко вдихнув.

- Я не міг би нічого про це сказати, ваша високосте.

Непостійний розум принца вже облишив цю тему.

– А як там оті ваші улюбленці? Оті північани. Ті, що з кумедними іменами. Як там звати того нечупару? Ньюхач, так?

– Шукач.

– Точно, Шукач! Шикарно! – Принц захихотів собі під носа. – А той інший – найбільший здоровило, якого я тільки бачив! Чудово! Що вони роблять?

– Я послав їх у розвідку на північ від річки, ваша високосте.

Вестові стало шкода, що він не з ними.

– Ворог, напевно, десь далеко, але, якщо це не так, нам потрібно про це знати.

– Звичайно, треба. Чудова ідея. Так ми зможемо підготуватися до атаки!

Вест радше сподівався на вчасний відступ і швидкого гінця до маршала Бурра, та говорити про це було безглуздо. Віддати наказ про славний наступ, а тоді піти спати – ось як Ладісла уявляв війну. Слів «стратегія» та «відступ» у його лексиконі не було.

– Так, – бурмотів собі під носа принц, напружено вдивляючись у дерева за річкою. – Підготувати атаку та відкинути їх за кордон...

До кордону звідти було сто ліг. Вест скористався моментом.

– Ваша високосте, перепрошую, та в мене чимало справ.

Тут він не збрехав. Табір був організований (чи дезорганізований) без урахування міркувань комфорту чи оборони. Він являв собою безладний лабіринт із благоденної парусини на великій галявині біля річки, де земля була надто м'яка й невдовзі перетворилася під колесами возів із запасами на болото з липкої багнюки. Спершу там не було вигрібних ям, потім їх вирили надто мілкими й надто близько до табору, неподалік від того місця, де зберігався провіант. Так уже вийшло, що цей провіант був кепсько спакований, неналежним чином приготований і вже майже зіпсувався, а тому вабив до себе всіх пацюків Енглії. Вест не сумнівався: якби не холод, у таборі вже б лютували хвороби.

Принц Ладісла змахнув рукою.

– Звісно, чимало справ. Ви можете розповісти мені ще щось завтра, так, Весте? Про полковника Глокту і таке інше. Збіса прикро, що він загинув! – гукнув він через плече, поскакавши кентером до свого величезного пурпурового намету, що стояв високо на пагорбі, вище смороду й безладу.

Вест, відчувши певне полетшення, розвернув коня й погнав його вниз схилом, до табору. Дорогою він минав людей, що пробиралися крізь напівзамерзлу сльоту, хитаючись, тремтячи, випускаючи з диханням хмарки пари й закутавши руки в брудне ганчір'я. Минав одягнених зовсім по-різному людей, що сиділи

жалюгідними групками перед своїми латаними наметами якомога ближче до вбогих багать, вовтузилися з казанками, грали в жалюгідні ігри мокрими картами, пили та вдивлялися в холодну порожнечу.

Краще навчені рекрути пішли з Полдером і Кроєм шукати ворога. Ладіслі повісили на шию залишки: тих, хто був надто кволий, щоб добре йти, надто погано оснащений, щоб добре битись, і надто зламаний, щоб хоч байдикувати з якоюсь упевненістю. Людей, які б, можливо, так і не покинули домівок за все життя, та були змушені поплисти за море, до землі, про яку вони нічого не знали, щоб битися з ворогом, до якого не мали претензій, із незрозумілих ім причин.

Окремі з них, відбуваючи, може, й відчували якісь залишки патріотичного завзяття, якеś піднесення мужньої гордості, але важкі переходи, погані харчі й холод уже начисто виснажили, виморили голодом і виморозили їхній ентузіазм. Принц Ладісла аж ніяк не був натхненним лідером, який міг би його повернути, навіть докладаючи до цього хоч трохи зусиль.

Вест дорогою вдивлявся в ці похмурі, стомлені, виснажені обличчя, а вони дивилися на нього у відповідь, уже переможені. Їм хотілось одного – повернутися додому, і Вест не міг поставити це ім на карб. Він сам цього хотів.

– Полковнику Вест!

Йому широко всміхався якийсь здоровань із густою бородою, вбраний у форму офіцера Королівського полку. Раптом до Веста дійшло, що це Джеленгорм. Зісковзнувши з сідла, він обома долонями схопив здорованя за руку. Приємно було його бачити. Стійка, чесна, надійна людина. Залишок минулого життя, у якому Вест не водився з сильними світу цього і все було набагато простіше.

– Як ти, Джеленгорме?

– Дякую, сер, нормально. Просто обходжу табір і чекаю. – Здоровань склав руки ківшиком, подмухав у них і потер долоні. – Намагаюся не змерзнути.

– Мій досвід каже, що такою і є війна. Багато чекання в неприємних умовах. Багато чекання та окремі миті надзвичайно сильного жаху.

Джеленгорм сухо всміхнувся.

– Отже, на це слід чекати з нетерпінням. Що там у штабі принца?

Вест захитав головою.

– Змагання з нахабства, невігластва й марнотратства. А що там у тебе? Як життя в таборі?

– Нам не так уже й кепсько ведеться. А от деяких рекрутів мені шкода. Вони не придатні до бою. Я чув, двоє старших померли вчора вночі від застуди.

– Буває. Просто сподіваймося, що їх закопають глибоко й на віддалі від нас усіх. – Вест бачив, що здоровань вважає його безсердечним, але такі вже були справи. Мало хто з померлих у Гуркулі загинув у бою. Нещасні випадки,

хвороби, маленькі ранки, що почали гнити. Цього починаеш очікувати. З таким кепським спорядженням, як у деяких рекрутів? Та вони щодня когось ховатимуть.

– Тобі нічого не треба?

– Дещо треба. Мій кінь утратив у цій багнюці підкову, і я спробував знайти когось, хто підкує його заново. – Желенгорм розвів руками. – Може, я й помиляюсь, але мені здається, що на весь табір немає жодного коваля.

Вест витріщився на нього.

– Жоднісінького?

– Я не зміг відшукати жодного. Є кузні, ковадла, молоти та все інше, але... працювати з ними нема кому. Я поговорив з одним із квартирмейстерів. Він сказав, що генерал Полдер відмовився відпускати своїх ковалів, і генерал Крой теж, тому, ну... – тут Желенгорм знизав плечима, – у нас жодного коваля.

– І ніхто не додумався перевірити?

– А хто б додумався?

Вест відчув, як знайомий головний біль смикає ззаду його очі. Стрілам потрібні наконечники, клинки потрібно гострити, обладунки, сидла та вози, якими возять припаси, ламаються й потребують ремонту. Армія без ковалів лише трохи краща за армію без зброї. А вони в замерзлій місцевості, за багато миль від найближчого поселення. Втім, може...

– Дорогою ми проминули виправну колонію.

Желенгорм примружився, намагаючись згадати.

– Так, здається, ливарню. Я бачив дим над деревами...

– Там неодмінно є люди, що вправно працюють із металом.

Здоровань підняв брови.

– Злочинці, що працюють із металом.

– Я погоджуся на все, що ми зможемо роздобути. Сьогодні твоему коневі бракує підкови, а завтра нам, можливо, нічим буде битися! Збери десяток людей і віз. Ми поїдемо негайно.

Крізь холодний дощ було видно, як за деревами височіє в'язниця, обнесена огорожею з великих замшілих колод, що були увінчані погнутими іржавими шипами. Невеселе місце невеселого призначення. Вест зіскочив із сидла, тим часом як позаду нього зупинилися Желенгорм і його люди, а тоді почвакав заїждженою стежкою до воріт і погулав ефесом шпаги в їхню обвітрену деревину.

Це сталося не одразу, та врешті-решт у них різко відчинилося маленьке вічко. Крізь отвір на нього непривітно поглянула пара сірих очей. Сірих очей над чорною маскою. Практик Інквізиції.

– Мене звати полковник Вест.

Очі холодно його оглянули.

– І що?

– Я на службі в кронпринца Ладісли, і мені треба поговорити з комендантом цього табору.

– Навіщо?

Вест насупився, постаравшись справити враження з прилиплим до голови волоссям і краплями дощу, що стікали з підборіддя.

– Зараз війна, і мені ніколи з вами теревенити! Мені просто терміново треба поговорити з комендантом!

Очі примружилися. Трохи подивилися на Веста, а тоді – на десяток зачуханих вояків за ним.

– Гаразд, – погодився практик. – Можете заходити, але самі. Решта хай чекає.

Головна вулиця була смугою збитого багна між похилими хатинами, із крокв яких стікала, крапаючи у ґрунт, вода. На дорозі двоє чоловіків і одна жінка, змоклі до нитки, щосили намагалися зрушити навантажений камінням віз, який загруз у багнюці аж по осі коліс. Усі трое на щиколотках мали важкі кайдани. Обличчя в них були обідрані, кістляві, змарнілі, позбавлені надії так само, як їхні власники були позбавлені їжі.

– Посуньте вже той йобаний віз, – рикнув на них практик, і вони, зігнувшись, ізнову взяли за свою незавидну роботу.

Вест пробрався крізь багнюку до кам'яної будівлі у віддаленому кінці табору, марно намагаючись перескакувати з одного сухого місця до іншого. На порозі стояв ще один безрадісний практик. Із брудного дощовика в нього на плечах стікала вода, а його суворі очі стежили за Вестом із сумішшю підозри та байдужості. Він і його поводитир проминули його без слів і ввійшли до тьмяної зали за дверима, наповненої стукотом дощу. Практик постукав у невдало пригнані двері.

– Заходьте.

Маленька проста кімнатка з сірими стінами, холодна і з легким запахом вологи. За камінною решіткою мерехтів убогий вогонь; полиця, що прогнулася, була заставлена книжками. З однієї стіни велично дивився портрет короля Союзу. За дешевим письмовим столом сидів і писав худорлявий чоловік у чорному плащі. Подивившись на Веста, він обережно поклав перо на

стіл і потер собі перенісся великим і вказівним пальцями, замурзаними чорнилом.

– У нас відвідувач, – буркнув практик.

– Бачу. Я інквізитор Лорсен, комендант нашого маленького табору.

Вест дуже швидко потис його кістляву руку.

– Полковник Вест. Я прийшов із армією принца Ладісли. Ми отаборилися за десяток миль на північ звідси.

– Ясно. Чим я можу допомогти його високості?

– Нам у край потрібні люди, що вправно працюють із металом. У вас тут діє ливарня, чи не так?

– Копальня, ливарня та кузня для виготовлення сільськогосподарського реманенту, але я не розумію, що...

– Чудово. Я заберу з собою з десяток людей, найвправніших із тих, хто у вас є.

Комендант нахмурився.

– Це не підлягає обговоренню. Тутешні в'язні винні в найсерйозніших злочинах. Їх не можна випускати без підписаного наказу самого архілектора.

– Тоді у нас проблема, інквізиторе Лорсен. У мене десять тисяч людей зі зброєю, яку потрібно гострити, обладунками, які потрібно лагодити, та конями, яких потрібно підковувати. Ми можемо піти в бій щомиті. Я не можу чекати на накази від архілектора чи когось іще. Я мушу піти звідси з ковалями, та й усе.

– Але ви маєте розуміти, що я не можу дозволити...

– Ви не усвідомлюєте серйозності ситуації! – гарикнув Вест, у якого вже почали здавати нерви. – Звичайно, надсилайте листа архілекторові! Я відправляю до свого табору по одній людині на кожну роту бійців! Очевидно, хто одержить допомогу першим!

Комендант замислився над цим і кінець кінцем сказав:

– Чудово, йдіть за мною.

Коли Вест вийшов із будівлі коменданта, повернувшись у нескінченну мжичку, з ганку однієї з хатин на нього витрішилися двоє забрюханих дітей.

– Тут є діти?

– У нас бувають цілі сім'ї, якщо їх визнають небезпечними для держави. – Лорсен скося глянув на нього. – Прикро, але, щоб утримати Союз укупі, завжди були потрібні жорсткі заходи. Ви, судячи з вашого мовчання, цього не схвалюєте.

Вест подивився, як одне з обідраних дітей, можливо, приречене провести в цьому місці все життя, шкутильгає по багнюці.

– Я вважаю, що це злочин.

Комендант знизав плечима.

– Не обманюйтеся. Усі в чомусь винні, а загрозу можуть становити навіть невинуваті. Можливо, полковнику Вест, без дрібних злочинів неможливо запобігти більшим злочинам, але це вже вирішувати тим, хто вищий за нас. Я лише стежу за тим, щоб вони старанно працювали, не полювали одне на одного й не тікали.

– Ви просто виконуєте свою роботу, так? Добре вторований шлях уникнення відповідальності.

– Хто з нас живе серед них, тут, на краю світу? Хто з нас глядить їх, одягає, годує, мие, веде нескінченну й безглузду війну з їхніми клятимися вошами? Це ви не даєте їм бити, гвалтувати й убивати одне одного? Ви офіцер Королівського полку, так, полковнику? Значить, живете в Адуа? У розкішних кварталах Агріонту, серед багатих і доглянутих?

Вест нахмурився, а Лорсен засміявся з нього.

– Хто з нас насправді, як ви висловились, уникнув відповідальності? Моя совість зараз чиста як ніколи. Якщо хочете, ненавидьте нас, ми до цього звикли. Нікому не подобається тиснути руку людині, що чистить вигрібні ями, але ями все одно треба чистити. Інакше світ наповниться лайном. Можете взяти собі десяток ковалів, але не намагайтеся вивищитися моїм коштом. Тут нема де вивищуватися.

Вестові це не подобалось, але він був змушений визнати, що в Лорсена добрі аргументи, і тому зціпив зуби й поплентався далі мовчки, понуривши голову. Вони почвакали до довгого кам'яного сараю без вікон. Із димарів на кожному його кутку в імлисте повітря виходив, закручуючись, густий дим. Практик відсунув засув на важких дверях і з зусиллям їх відчинив, а Вест пішов у темряву слідом за ним і Лорсеном.

Після студеного повітря надворі тутешня спека діяла як ляпас. Вестові зашипало очі й задряпало в горлі від ідкого диму. Гамір у цьому вузькому приміщенні був страхітливий. Рипіли та хрипіли міхи, дзенькали по ковадлах молоти, розсипаючи дощем сердиті іскри, у барилах із водою люто шипів розпечений до червоного метал. Сюди було напхом напхано людей, що пітніли, охали й кашляли. Їхні змарнілі обличчя наполовину освітлювало жовтогаряче саяво ковальських горен. Справжні дияволи в пеклі.

– Ану припинили роботу! – проревів Лорсен. – Зупиніться й шикуйтеся!

Поволі відклавши інструменти, люди невпевнено, незграбно, гамірно пішли вперед ставати в шеренгу, тим часом як за ними стежили з тіней четверо чи п'ятеро практиків. Шеренга вийшла обідрана, зламана, згорблена і смутна. Двоє присутніх мали кайдани не лише на щиколотках, а й на зап'ястках. Вони

аж ніяк не були схожі на вирішення всіх проблем Веста, але він не мав вибору. Більш нікого тут не було.

– У нас відвідувач із зовнішнього світу. Розкажіть, полковнику.

– Мене звати полковник Вест, – прохрипів він надтріснутим від колючого повітря голосом. – За десяток миль дороги звідси стоять табором десять тисяч вояків під командуванням кронпринца Ладісли. Нам потрібні ковалі. – Вест прокашлявся та спробував заговорити голосніше, не викашлявши при цьому легень. – Хто з вас уміє обробляти метали?

Ніхто не заговорив. Люди повитріщалися на своє потерте взуття чи босі ноги, час від часу поглядаючи скосями на сердитих практиків.

– Не бійтеся. Хто вміє обробляти метали?

– Я, сер.

Із шеренги вийшов один чоловік, брязкаючи кайданами на щиколотках. Він був худорлявий, жилавий і трохи згорблений. Коли на його голову впало світло ламп, Вест мимоволі скривився. Чолов'яга був спотворений жадливіми опіками. Один бік його обличчя являв собою скупчення синювато-багряних, неначе трохи розплавлених шрамів, на ньому не було брови, а шкіра голови була всіяна рожевими лисинами. Другий бік був не набагато ціліший. Цей чоловік узагалі майже не мав обличчя.

– Я можу працювати з горном, а ще трохи повоював у Гуркулі.

– Добре, – пробурмотів Вест, відчайдушно намагаючись проковтнути жад, викликаний його зовнішністю. – Як тебе звати?

– Пайк.

– Пайку, тут хтось іще вправно працює з металом?

Обпечений чоловік почовгав і подзеленчав уздовж шеренги, витягаючи людей уперед за плечі, тим часом як комендант стежив за цим, із кожною секундою скуплячись дедалі сильніше.

Вест облизав сухі губи. Важко було повірити, що він міг так швидко перейти з такого жадливого холоду в таку жадливу спеку, та ось він тут і почувається як ніколи незатишно.

– Інквізиторе, мені знадобляться ключі від їхніх кайданів.

– Ніяких ключів немає. Кайдани сплавлені. Вони взагалі не призначені для зняття, і я б дуже радив вам їх не знімати. Чимало з цих в'язнів украй небезпечні, і вам слід пам'ятати, що ви маєте повернути їх нам, щойно зможете організувати щось інше. Інквізиція не займається достроковими звільненнями.

Він відбрів убік, аби поговорити з одним із практиків.

До нього підкрався Пайк, тягнучи за лікоть іще одного засудженого.

- Вибачте, сер, - стиха пробурмотів він своїм грубим голосом, - та чи не могли б ви знайти місце для моєї доньки?

Вест ніяково знизав плечима. Він був би радий забрати всіх і спалити це кляте місце дощенту, але він і без того вже сильно ризикував.

- Жінка серед купи вояків - не найкраща ідея. Аж ніяк не найкраща.

- Краща, ніж залишатися тут, сер. Я не можу покинути її саму. Вона може допомагати мені в кузні. У разі потреби вона й сама може вимахувати молотом. Вона сильна.

Сильною вона не здавалася. Вона здавалася кошавою та обідраною, мала кістляве обличчя, перемазане сажею та брудом. Вест міг би переплутати її з хлопчиськом.

- Вибач, Пайку, але там, куди ми ідемо, нелегко.

Коли Вест відвернувся, вона схопила його за лікоть.

- Це тут нелегко. - Голос у неї був несподіваний. Тихий, м'який, культурний. - Мене звати Катіль. Я можу працювати.

Вест опустил погляд на неї, готовий звільнити руку, але вираз її обличчя дещо йому нагадав. Жодного болю. Жодного страху. Очі порожні, невиразні, як у трупа.

Арді. З розмазаною кров'ю на щоці.

Вест скривився. Цей спогад був як рана, що ніяк не загоїться. Спека стояла нестерпна, усе його тіло сіпалося від дискомфорту, а форма шкрябала його вологу шкіру, як наждаковий папір. Він мусив вибратися з цього жохливого місця.

Він відвів очі, які защипало, а тоді різко сказав:

- І її теж.

Лорсен пирхнув.

- Ви жартуєте, полковнику?

- Повірте, мені зараз не до жартів.

- Вправні люди - це інше. Насмілюся припустити, що вони вам потрібні, але я не можу дозволити вам просто забирати всіх в'язнів, які впадуть вам в око...

Вестові урвався терпець, і він із лютим обличчям повернувся до Лорсена.

- Я сказав: її теж!

Якщо Вестова лють і вразила коменданта, то він цього не показав. Одну довгу мить вони стояли на місці, дивлячись один на одного, тим часом як по обличчю Веста тік піт, а в скронях у нього стугоніла кров.

Тоді Лорсен повільно кивнув.

– Її теж. Чудово. Я не можу вас зупинити. – Він трохи нахилився до нього. – Проте архілектор про це дізнається. Він далеко і, можливо, дізнається не одразу, та він неодмінно дізнається.

Він нахилився ще сильніше й зашепотів Вестові мало не на вухо.

– Можливо, колись ви знову до нас завітаєте, але вже надовго. А поки що вам, можливо, варто підготувати свою невеличку лекцію про добро та зло від виправних колоній. Часу для неї буде вдосталь. – Лорсен відвернувся. – Тепер забирайте моїх в'язнів і йдіть. Мені ще треба написати листа.

Дош

Добрі зливи завжди надзвичайно забавляли Джезаль. Дощові краплі гамселять по вулицях, стінах і дахах Агріонта і шиплять у ринвах. Їм можна всміхатися з мокрого вікна, сидючи в теплі та сухості власного помешкання. Вони зненацька захоплюють молодих дам у парку та змушують їх верещати, звабливо ліплячи їхні сукні до вологої шкіри. Крізь них можна мчати, сміючись разом із друзями, дорогою від однієї корчми до другої, щоб потім висохнути перед ревучим вогнем із кухлем гарячого вина з прянощами. Колись Джезаль насолоджувався дощем майже так само, як сонцем.

Але то було колись.

Тут, на рівнинах, зливи були не такі. Це була не істерика вередливої дитини, на яку найкраще не зважати і яка швидко закінчується. Це була холодна та вбивча, немилосердна та злопам'ятна, сердита й нещадна злива-фурія, а те, що найближчий дах, уже не кажучи про найближчу корчму, був за кількасот миль позаду них, чомусь докорінно змінювало ситуацію. Дощ падав стінами, заливаючи нескінченну рівнину та все на ній крижаною водою. Товсті краплі кололи Джезалеві голову, наче камінці з праші, покусували йому оголені руки, кінчики вух і карк. Вода просочувалася крізь його волосся та брови і стікала рівчаками з обличчя у змоклий комірець. Дощ висів над землею сірою завісою, стираючи все більш ніж за сто кроків попереду, хоча тут, звісно, не було нічого – ні попереду, ні деінде.

Джезаль здригнувся й зібрав однією рукою комірці плаща. Марна справа: він уже й так змок до нитки. Клятий крамар в Адуа переконав його, що цей плащ геть не пропускає води. Джезаль, звісно, виклав за нього чимало і в крамниці мав у ньому чудовий вигляд, здаючись справжнім бувалим мандрівником, але шви на ньому почали протікати мало не з першими краплями дощу. Він уже кілька годин був такий мокрий, наче заліз у ванну в одязі, тільки змерз при цьому значно сильніше.

Його чоботи були повні крижаної води, стегна стерлись об мокрі штани, а просочене водою сидло рипіло та чвакало з кожним порухом його нещасного коня. З носа в нього текло, ніздрі та губи боліли, і навіть повіддя завдавали болю мокрим долоням. Острівцями особливо сильного болю в морі дискомфорту були його соски. Загалом ця ситуація була геть нестерпна.

– Коли це закінчиться? – сердито буркнув він собі під носа, згорбивши плечі та благально звівши очі до похмурих небес і підставивши обличчя дощу, що потік йому в очі й до рота. Тепер йому здавалося, що для щастя достатньо лише сухої сорочки. – Хіба ви не можете щось удіяти? – простогнав він Баязові.

– Наприклад? – різко відповів йому маг. Вода стікала з його обличчя та крапала з засмальцьованої бороди. – Думаєш, мені це подобається? Їхати в моєму віці великою рівниною у страшну зливу? Хлопче, небеса не роблять особливих винятків для магів, а дзюрять на всіх однаково. Рекомендую тобі пристосуватися до цього та утримуватися від ниття. Видатний лідер повинен розділяти труднощі своїх послідовників, своїх вояків, своїх підданих. Так він завойовує їхню повагу. Видатні лідери не скаржаться. Ніколи.

– Тоді хай ідуть у сраку, – пробурчав собі під носа Дбезаль. – Разом із цим дощем!

– І це ти називаєш дощем?

Повз нього проїхав Дев'ятипалий із великою усмішкою на потворному безформному обличчі. Невдовзі після того, як краплі полилися рясно, Дбезаль із величезним подивом побачив, як північанин спершу скинув подертий плащ, а тоді – сорочку, загорнув їх у церату й поїхав далі голий по пояс, не зважаючи на воду, що стікала по його величезній, схожій на плиту, пошрамованій спині, й тішачись, як здоровезний кабан у грязюці.

Така поведінка спершу здалася Дбезалеві черговим непростимим виявом дикунства, і він тільки подякував долі, що цей варвар зволив не знімати штанів, але коли холодний дощ став просочуватися крізь його плащ, його впевненість похитнулася. Без одягу він би просто не зумів змерзнути чи намокнути ще більше, але він би принаймні був вільний від нескінченного жакливого муляння мокрої тканини. Дев'ятипалий усміхнувся йому на весь рот так, ніби міг читати його думки.

– Звичайнісінька мжичка. Не може ж весь час сяяти сонце. Треба бути реалістом!

Дбезаль скреготнув зубами. Якщо йому ще раз скажуть бути реалістом, він заколе Дев'ятипалого своєю короткою шпагою. Клята напівгола скотиняка. Те, що йому доводилось їхати, їсти та спати менш ніж за сто кроків від такого троплодита, вже було кепсько, але необхідність слухати його дурнуваті поради була майже нестерпною образою.

– Клятий нікчемний варвар, – пробурчав він собі під носа.

– Якщо дійде до бою, ти, гадаю, будеш радий, що він поруч.

Кей скося дивився на Джезаль, хитаючись уперед-назад на сидінні свого рипливого воза. Його довге волосся прилипло від дощу до худих щік, а з мокрим полиском на білій шкірі він здавався як ніколи блідим і хворобливим.

– Кого цікавить твоя думка?

– Той, хто не хоче чути чужих думок, має й сам тримати рота на замку. – Учень кивнув мокрою головою на спину Дев'ятипалого. – Він – Кривава Дев'ятка, людина, якої найбільше бояться на Півночі. Він убив більше людей, ніж чума.

Джезаль насуплено глянув на північанина, що незграбно сидів у сідлі, замислився на мить і посміхнувся.

– Він мене геть не лякає, – промовив він так голосно, як тільки міг, щоб його все ж не почув Дев'ятипалий.

Кей пирхнув.

– Б'юсь об заклад, що ти ніколи навіть не витягав клинка у гніві.

– Я міг би розпочати зараз, – прогарчав Джезаль, скорчивши свою найзагрозливішу гримасу.

– Яка лють, – хихотнув учень, якого це, на жаль, не вразило. – Але якщо спитати мене, хто тут нікчема, то... ну, я знаю, кого волів би покинути.

– Та ну, ти...

Джезаль підскочив у сідлі: небо страхітливо близько освітила яскрава блискавиця, а за нею – ще одна. Пальці світла дряпали хмари по округлих черевцях і зміїлися крізь темряву вгорі. Похмурою рівниною покотився протяжний грім, що ляскав і тріщав на вітрі. Коли він затих, мокрий віз уже відкотився геть, позбавивши Джезаль можливості дотепно відповісти.

– Клятий безголовий учень, – пробурмотів він, суплячись на його потилицю.

Попервах, коли блискавиці тільки з'явилися, Джезаль намагався зберегти гарний настрій, уявляючи, як його супутників убиває блискавкою. Наприклад, було б дивовижно доречно, якби удар із небес спопелив Баяза. Однак невдовзі Джезаль утратив надію на таке звільнення, навіть у мріях. Блискавка нізачо не вб'є більше ніж одного з них за день, і він мало-помалу почав сподіватися, що загине сам, якщо вже хтось із них має загинути. Мить сліпучої яскравості, а тоді – солодке забуття. Наймилосердніший порятунок від цього кошмару.

Зі спини у Джезаль стікала цівка води, лоскочучи його розтерту шкіру. Йому кортіло почухатись, але він знав, що тоді сверблячка лише з'явиться у нього ще в десятих місцях і поширяться по лопатках, шиї та всіх тих місцях, до яких найважче дотягнутися зігнутих пальцем. Він заплющив очі, і його голова поволі опустилася під тягарем відчаю, нависнувши мокрим підборіддям над його мокрими грудьми.

Коли він востаннє бачив її, теж ішов дощ. Він із болючою чіткістю згадав цю зустріч уповні. Синець у неї на обличчі, колір її очей, її вуста з одним піднятим кутиком. Уже від самої думки про це йому довелося ковтати знайомий клубок у горлі. Клубок, який він ковтав по двадцять разів на день. Уранці одразу після пробудження та вночі перед сном, лягаючи на тверду землю. Тепер повернення до Арді, в безпеку й тепло, здавалося втіленням усіх його мрій.

Він замислився про те, як довго вона може чекати, тиждень за тижнем не отримуючи жодної звістки. Може, вона просто зараз щодня пише листи до Англії, яких він ніколи не отримає? Листи, що виражають її ніжні почуття. Листи, що відчайдушно прохають якихось новин. Листи, що благають про відповідь. Тепер підтвердяться всі її найгірші очікування. Що він – зрадливий осел, брехун, геть забув про неї, хоча це зовсім не відповідає дійсності. Подумавши про це, він заскреготів зубами від роздратування й відчаю, але що він міг удіяти? Важко надсилати відповіді з занепамої, розбитої, сплюндрованої пустки, навіть якщо припустити, що він міг би написати відповідь у цю грандіозну зливу. Він подумки проклинав імена Баяза та Дев'ятипалого, Лонгфута і Кея. Проклинав Стару Імперію та проклинав нескінченний біль. Проклинав усю цю божевільну експедицію. Це перетворювалося на щогодинний ритуал.

Джезаль почав неясно усвідомлювати, що дотепер його життя було досить легке. Видавалося дивним, що він так довго й завзято скиглив через ранній підйом заради фехтування, через необхідність опускатися до гри в карти з лейтенантом Брінтом чи через те, що вранці йому постійно трохи пересмажують ковбаски. Він мав сміятися, сяяти очима і ступати легкою ходою вже через те, що на нього не лився дощ. Він закашляв, шморгнув розтертим носом і витер його розтертою рукою. Ну, хоч серед такої кількості води ніхто не помітить, як він ридає.

Лише Ферро мала такий вигляд, ніби почувалася ще гірше за нього: вона раз у раз гнівно зиркала на хмари, що дзюрили, та морщила обличчя з ненависті й жаху. Її волосся, що колись стирчало дибки, прилипло до черепа, просочений водою одяг мляво висів на її кошавих плечах, вода збігала з її пошрамованого обличчя та крапала з кінчиків її гострого носа й підборіддя. Вона скидалася на злу кішку, несподівано закинуту в ставок: її тіло раптом почало здаватися вчетверо меншим, ніж було, геть утративши загрозливий вигляд. Можливо, із цього стану душі його витягнув би саме жіночий голос, а Ферро була найбільше схожою на жінку істотою на сто миль навкруги.

Пришпоривши коня, він під'їхав до неї, постарався всміхнутись, а вона похмуро зиркнула на нього. Джезаль зніяковіло усвідомив, що зблизька вона почала здаватися майже такою самою загрозливою. Він уже й забув про її очі. Жовті очі, гострі, як ножі, з маленькими, наче виколотими шпильками, зіницями, дивні й бентежні. Тепер він шкодував, що взагалі до неї під'їхав, та аж ніяк не міг поїхати геть, нічого не сказавши.

– Там, звідки ти родом, дощів небагато, еге ж?

– Ти стулиш свій ібучий писок, чи мені зробити тобі боляче?

Джезаль прокашлявся й мовчки дозволив своєму коневі відстати від неї.

- Навіжена сучка, - прошепотів він собі під носа.

То й біс із нею, хай мучиться сама. Він не буде віддаватися жалю до себе. Це взагалі йому не властиво.

Коли вони прибули туди, дощ уже нарешті припинився, та повітря ще було насичене важкою вологою, а небо вгорі повне дивних барв. Вечірнє сонце пронизувало завихрені хмари рожевим і жовтогарячим, омиваючи сіру рівнину моторошним сяйвом.

Два порожніх вози стояли прямо, а ще один, із відламаним колесом, був перекинутий набік і досі запряжений мертвим конем, який лежав, висолопивши рожевого язика. З його скривавленого боку стирчало дві зламані стріли. Повсюди у зім'ятій траві були розкидані трупи, наче ляльки, покинуті дратівливою дитиною. В одних були глибокі рани чи зламані кінцівки, а з тіл інших стирчали стріли. Одному відтяли руку на рівні плеча, і звідти, наче з відрубаного різником шматка м'яса, стирчав куций уламок кістки.

Довкола них було розкидане сміття. Поламана зброя, потрошене дерево. Кілька відкритих силоміць скринь, із яких повиривали сувої тканини, розрізавши їх і кинувши на мокру землю. Розбиті бочки, розтрошені ящики, перебрані та спустошені.

- Купці, - буркнув Дев'ятипалий, опустивши погляд. - Ті, ким ми прикидаємось. Життя тут коштує дешево, це вже точно.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=54931846&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.